

NR CONTRACT: 2981/10.10.2005
PROGRAMUL: CERCETARE DE EXCELENȚA
TIPUL PROIECTULUI: ET

UTILIZAREA TIMPULUI ȘI STILUL DE VIAȚĂ.

O ANALIZĂ EMPIRICĂ A IMPLICAȚIILOR NOILOR TENDINȚE DEMOGRAFICE ASUPRA UTILIZĂRII TIMPULUI ȘI A STILULUI DE VIAȚĂ ÎN ROMANIA ȘI ÎN EUROPA

Raport de cercetare

Director proiect
Conf. univ. dr. Roman Monica

Membrii echipei

Conf. univ. dr. Erika Tusa
Lect. Univ. dr. Paun Ramona
Lect. Univ. dr. Ciumara Roxana
Asist. univ. drd. Georgescu Stefan

București
Septembrie
2007

CUPRINS

PARTEA I

Introducere

Capitolul 1 Mișcarea naturală a populației

Capitolul 2 Mutații structurale ale populației

Capitolul 3 Nupțialitate și divorțialitate

PARTEA A II-A

Capitolul 1 Timpul liber –factor de analiză a stilului de viața

Capitolul 2 Timpul liber și diferențele de gen în România

Capitolul 3. Ciclul de viața și alocarea timpului

PARTEA A III-A

Capitolul 1 Utilizarea timpului și stilul de viață la vârsta a treia

Capitolul 2 Timpul dedicat activităților personale în România: luarea mesei

Capitolul 3 Tipare de utilizare a timpului în Europa

Bibliografie

Anexe

PARTEA I

Introducere

Capitolul 1 Mișcarea naturală a populației

Capitolul 2 Mutații structurale ale populației

Capitolul 3 Nupțialitate și divorțialitate

INTRODUCERE

O analiză a utilizării timpului de către populația unei țări, sub semnul principiilor metodologice moderne, trebuie să debuteze *cu descrierea situației demografice* existente, a principalelor fenomene demografice, plecând de la informațiile disponibile, în formă statistică. Această descriere reprezintă una din premisele *analizei statistice*, realizate în acest proiect de cercetare prin intermediul indicatorilor, metodelor și modelelor statistice, astfel încât să poată fi puse în evidență aspectele utilizării timpului în România.

Populația unei țări este principalul factor de dezvoltare, iar calitatea acesteia determină în mod decisiv progresul acesteia. Modul în care este utilizat timpul de către populație, divizarea acesteia în timp destinat activităților economice, timp destinat îngrijirii personale și timp liber indică cu o mare acuratețe structura psihologică a populației, modul în care reacționează la diverși stimuli și socuri, cum ar fi creșterea salariului mediu sau creșterea ratei șomajului. Aderarea la U.E. va aduce modificări semnificative din acest punct de vedere, prin adoptarea unor modele comportamentale și de conduită care vor fi decisive pentru dinamica socială și economică a României.

În raportul de cercetare nu am intenționat, desigur, analiza detaliată a tuturor proceselor demografice care caracterizează populația țării noastre. Au fost analizate în primul rând, aspectele cele mai importante legate de evoluția efectivului populației totale în perioada de tranziție, sub incidența natalității, mortalității și migrației externe, precum și mutațiile structurale. Analiza realizată își propune să contureze o imagine a stării actuale a resurselor umane a României, din perspectiva indicatorului cel mai cuprinzător care le caracterizează: *populația totală*.

În al doilea rând am analizat îndeaproape fenomenele demografice care au un impact asupra stilului de viață: divorțialitatea, nupțialitatea, fertilitatea. Acestea au determinat în ultimii ani modificări în ceea ce privește dimensiunea familiei, numărul de copii, fiind mai puțin urmărite în analizele economice.

CAPITOLUL 1

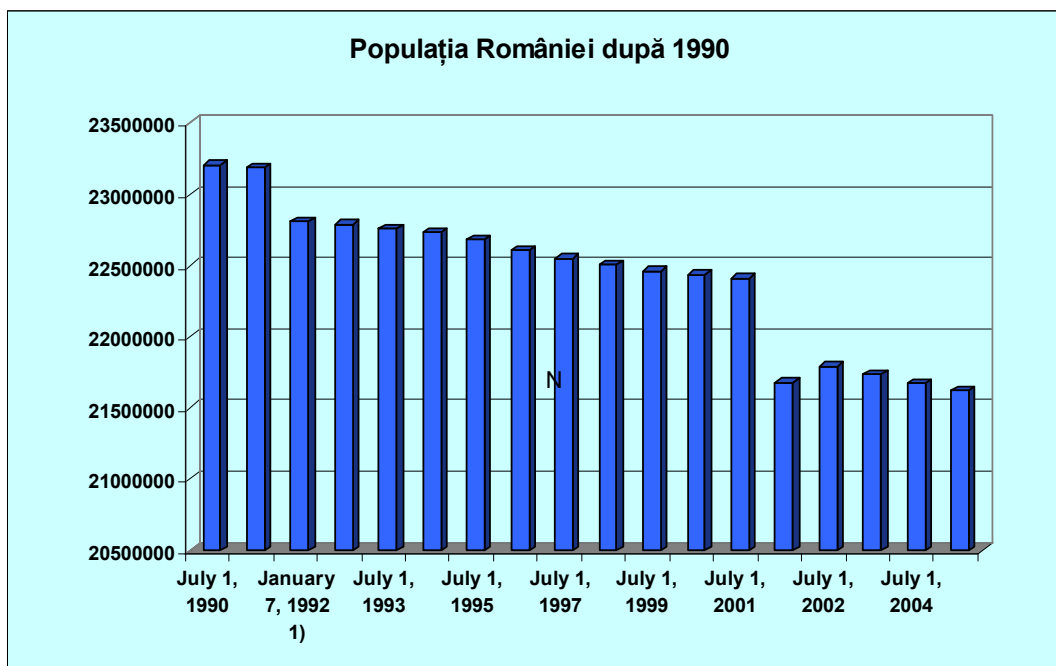
MIȘCAREA NATURALĂ A POPULAȚIEI

Abordarea demografică a problemelor unei populații implică două aspecte fundamentale: populația se prezintă ca un *număr* existent și ca o *structură* complexă. Numărul sau efectivul populației este rezultanta interacțiunii a două mișcări de amploare mai mare sau mai mică: mișcarea naturală a populației, caracterizată la rândul său de evoluții în domeniul natalității și mortalității, și mișcarea migratorie a populației.

Revoluția din decembrie 1989 a însemnat începutul unei perioade de transformări profunde ale societății și economiei românești. Prin urmare perioada 1990-1997 a cunoscut o serie de tendințe demografice, multe dintre ele fiind comune celorlalte țări foste comuniste, astăzi “în tranziție”: scăderea accelerată a natalității și tendința de creștere a mortalității, la care se adaugă și soldul negativ al migrației externe.

Există, indiscutabil, și un cost demografic al tranziției, reflectat în *scăderea drastică a efectivului populației*. În spatele procesului de scădere a populației se află o multitudine de factori, de ordin demografic, social, economic și chiar politic.

În primul rând este vorba de *abandonarea politicii de creștere forțată a populației*, prin abrogarea, în decembrie 1989 a decretului de interzicere a avortului și prin liberalizarea mijloacelor contraceptive. Practic, prin aceste măsuri, fiecare persoană și fiecare cuplu a căpătat dreptul să decidă liber asupra numărului de copii dorit și a perioadei nașterii lor, trecându-se de la legislația cea mai restrictivă la măsurile cele mai liberale.

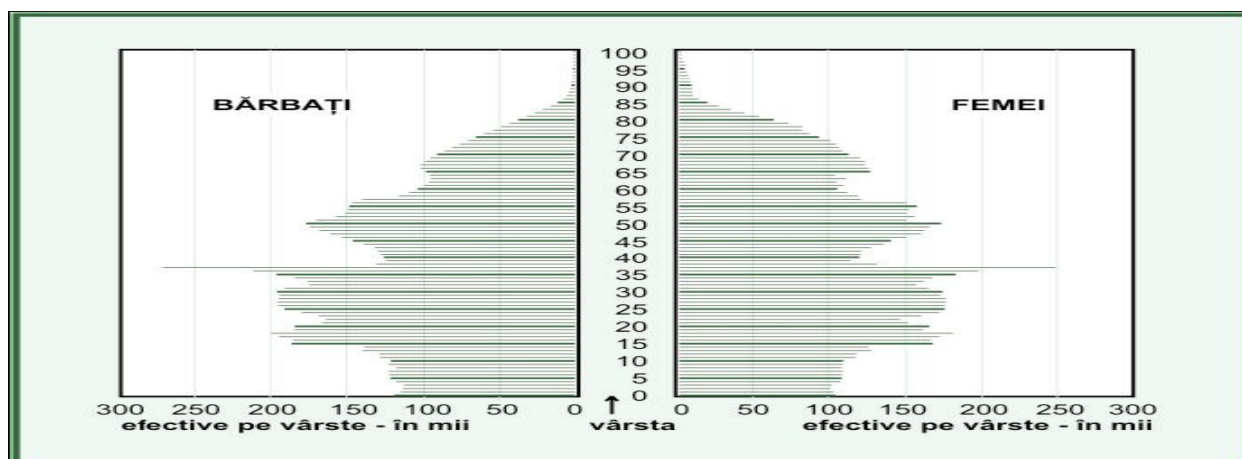

Se constată, în esență, că asistăm la un pronunțat *declin demografic*, cu o tendință de scădere absolută a populației deosebit de accentuată.

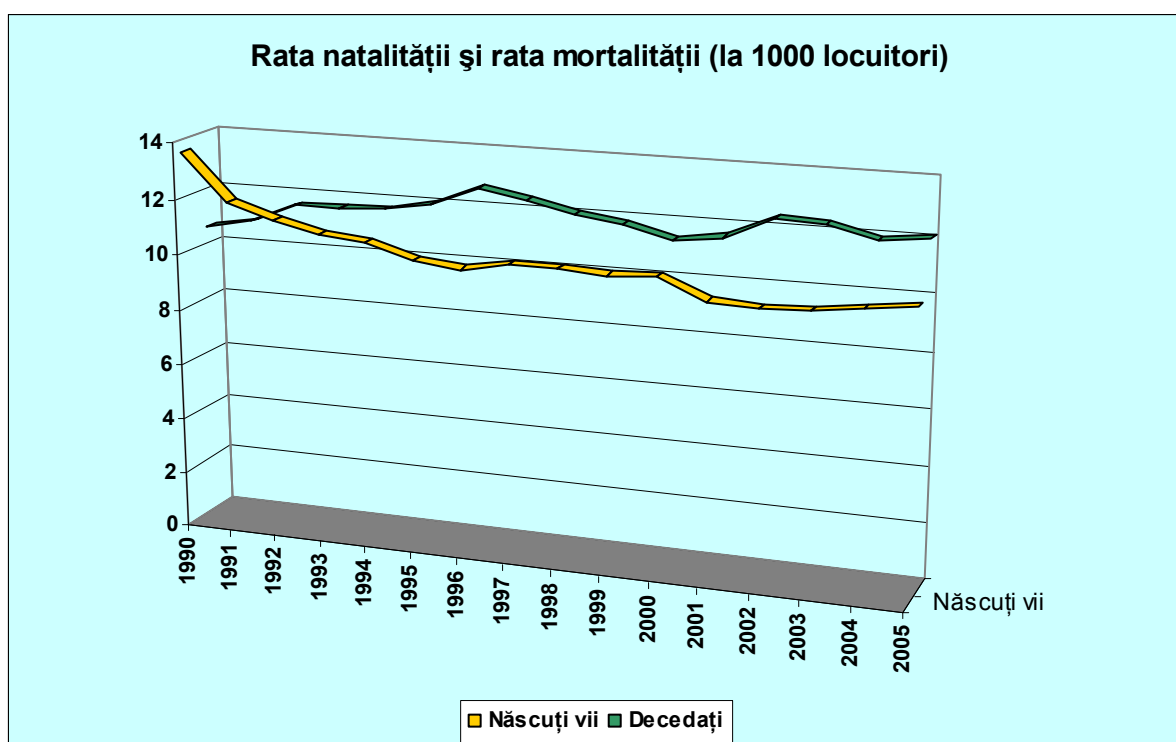
Declinul demografic s-a afirmat încă din anul 1991, devenind ulterior tot mai accentuat. În anul 1992 scăderea populației față de anul anterior a atins valoarea extremă de aproape 400 mii persoane, nemaiîntâlnită în România, nici măcar în perioadele de război. Deficitul de populație înregistrat în perioada intercensitară 1941-1948 a fost mult mai mic, de cca. 253000 persoane, la care și-au adus “contribuția” o serie de factori: pierderile de vieți omenești înregistrate în cel de-al doilea război mondial, scăderea natalității și o oarecare migrație externă. Cu atât mai surprinzătoare și îngrijorătoare apare scăderea de populație postdecembristă.

În spatele procesului de scădere a populației se află o multitudine de factori, de ordin demografic, social, economic și chiar politic.

În primul rând este vorba de *abandonarea politicii de creștere forțată a populației*, prin abrogarea, în decembrie 1989 a decretului de interzicere a avortului și prin liberalizarea mijloacelor contraceptive. Practic, prin aceste măsuri, fiecare persoană și fiecare cuplu a căpătat dreptul să decidă liber asupra numărului de copii dorit și a perioadei nașterii lor, trecându-se de la legislația cea mai restrictivă la măsurile cele mai liberale.

Efectul noii politici demografice a condus, în mod firesc, la o scădere foarte accentuată a natalității și fertilității, la plasarea acestora cu mult sub nivelul care asigură înlocuirea generațiilor.

Dincolo de progresele înregistrate, indicatorii prezentați dezvăluie faptul că planificarea familială nu este deplin asigurată (fie din lipsă de educație, de informare, de posibilități materiale), iar accesul femeilor la serviciile medicale este limitat.

Natalitatea populației, care caracterizează masa născuților vii în cadrul unei colectivități umane, a cunoscut un declin semnificativ. Intensitatea acestui fenomen este apreciată în cifre relative prin ratele (generală și specifice) natalității.

Rata generală a natalității indică numărul de născuți vii la 1000 de locuitori:

$$n = \frac{N}{P} \cdot 1000 \quad (1.2)$$

în care:

- n – rata generală a natalității
- N – numărul total al născuților vii
- P – efectivul mediu al populației

Intensitatea natalității și fertilității înregistrează diferențe semnificative în funcție de mediu (urban-rural) și în profil teritorial. În anul 1999 rata specifică a natalității în mediul rural era de 12,3% față de 8,9% în mediul urban, ambele valori fiind cu 0,1 puncte procentuale mai reduse decât cele înregistrate în anul anterior. Această evoluție s-a concretizat în diminuarea ratei brute a natalității de la 10,5% (1998) la 10,4% (1999)

Rata generală a natalității ascunde schimbări calitative importante, cu implicații deosebite, pe termen lung. Pe fondul evoluțiilor socioeconomice, cuplurile au adoptat un comportament reproductiv adaptat situației. Ele amână, în general, venirea pe lume a copiilor de rang superior și, mai puțin, a primului copil. Aproape jumătate din nou-născuți sunt aduși pe lume în primii doi ani de căsătorie. După această perioadă, frecvența apariției copiilor scade semnificativ. Ușorul reviriment din anii 1997 și 1998 a fost urmare a recuperării unor nașteri amânate de rangul doi și trei.

Scăderea natalității, față de 1989, a avut loc pe seama reducerii numărului de născuți vii de toate rangurile și, în special, de rang superior. Cu toate că în anii 1994 și 1997–2000 au mai fost recuperate nașteri de copii de rang superior, amânate (chiar până la rangul V, în 1997), numărul născuților vii de toate rangurile a fost, după 1990, mult mai mic decât în anul de referință. Și chiar dacă vorbim de un comportament de adaptare la contextul socioeconomic și de recuperare a nașterilor amânate în anii următori, totuși, reducerea născuților vii de rangul I este neîntreruptă pe tot intervalul și numărul lor a fost cu peste o cincime mai mic în 2002, față de 1989. Aceasta dovedește că, din ce în ce mai mult, cuplurile nu mai doresc copii. De altfel, la ultimul recensământ, proporția femeilor de vârstă fertilă care nu au născut niciodată a fost în creștere. Există, deci, alături de un fenomen de amânare și unul de renunțare, din ce în ce mai răspândit. Se mai constată și o creștere a proporției născuților vii de către mame cu vârsta sub 15 ani și între 30–34 ani (în creștere din 1996) și 35–39 ani (în creștere din 1998).

Modelul reproductiv târziu pare să se fi instalat deja în România. Momentul de cotitură a venit, brusc și hotărâtor, în 1990–1991. Scăderea cea mai mare se înregistrează la vârsta de 20–24 de ani și ea continuă (tabelul nr. 3). Fertilitatea la această grupă de vârstă, cu o scădere de 14,1 p. p. în primul an, a coborât cu peste 50 p. p. în toată perioada 1990–2002, cu un ritm de cel puțin 3 p. p. pe an.

Tabelul nr. 3

Dinamica născuților vii, după grupa de vârstă a mamei, 1990–2002
1989=100

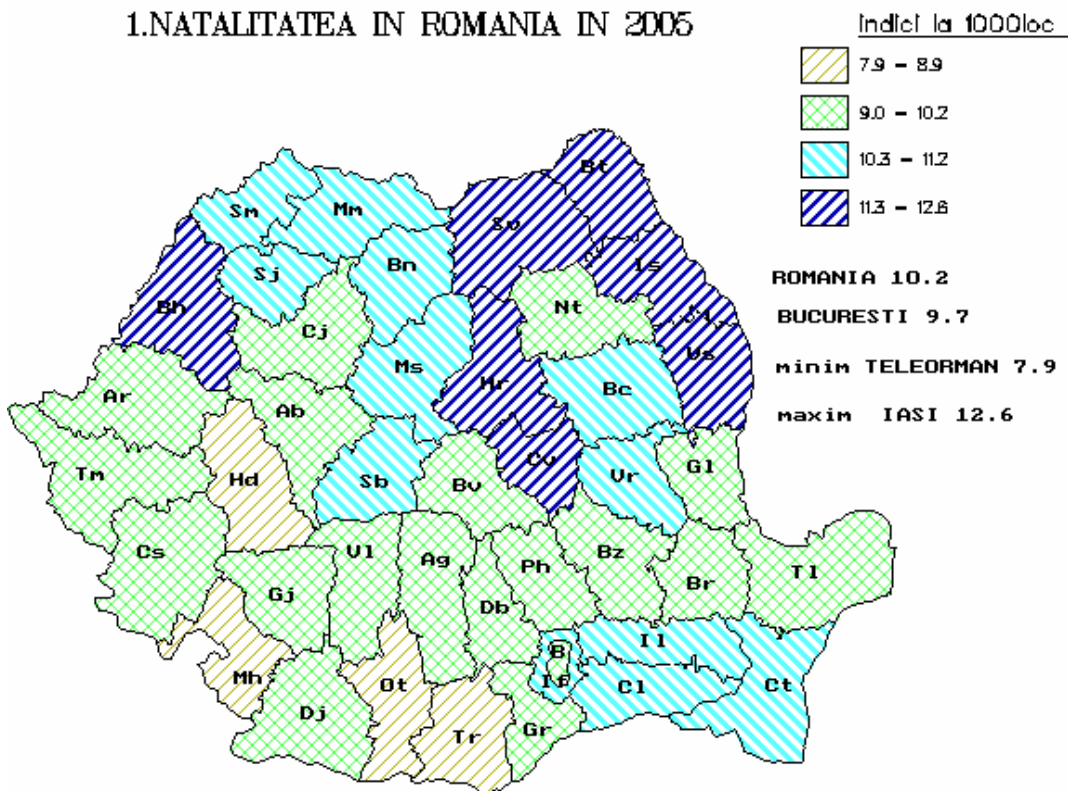
Anul	Grupa de vârstă a mamei – ani –							
	sub 15	15–19	20–24	25–29	30–34	35–39	40–44	45–49
1990	96,2	85,5	92,5	79,9	75,3	76,6	83,3	85,4
1991	104,5	82,9	88,4	61,9	53,3	55,7	63,9	74,4
1992	97,7	80,6	85,1	58,3	44,8	51,1	60,2	57,1
1993	92,7	82,0	75,6	68,1	38,5	45,4	54,0	61,4
1994	87,7	79,0	70,2	77,0	37,2	44,6	55,2	59,8
1995	81,6	72,9	64,6	80,6	36,6	41,3	54,1	63,8
1996	71,6	68,4	61,2	84,4	36,0	39,5	50,9	61,8
1997	80,6	67,5	62,0	87,5	40,6	38,2	51,8	64,6
1998	76,8	63,6	61,2	84,8	52,9	37,7	49,9	61,0
1999	81,3	60,3	59,3	82,4	60,3	38,0	50,1	60,2
2000	87,7	57,4	56,8	83,7	67,6	39,8	51,7	51,6
2001	104,0	51,5	51,0	80,2	69,6	39,0	49,0	54,7
2002	88,1	47,4	46,0	78,8	71,2	42,2	45,0	63,4
scădere 1990–2002	11,9	52,6	54,0	21,2	28,8	57,8	55,0	36,6

Sursa: Institutul Național de Statistică,

Aceeași evoluție hotărâtor descendentă se înregistrează și la grupa de vârstă 15–19 ani, deși ponderea copiilor aduși pe lume de femei din această grupă de vârstă este în ușoară creștere. Nivelul fertilității la grupa de vârstă 25–29 de ani atins în 1991, după o scădere de 20 p. p., a avut o relativă stabilitate în anii ce au urmat. O situație asemănătoare este și la grupele de vârstă 30–34 și 35–39 de ani. În acest proces de reasezare a valorilor sociale, nou-născuții au, din ce în ce mai mult, mame în vârstă de 25–34 de ani și mai puține mame din celelalte categorii de vârstă.

Repartiția pe județe respectă și în anul 2005 distribuția cu valori maxime în Nord – Est (Iași, Suceava, Vaslui și Covasna peste 12‰) așa cum se poate vedea din harta de mai jos. Valori sub 8,6‰ s-au înregistrat în Olt și Teleorman.

1.NATALITATEA IN ROMANIA IN 2005

Familia a înregistrat, în evoluția sa, mutații fundamentale. De la familia tradițională, într-un context social schimbat, s-a ajuns la familia modernă, definită printr-un complex nou de valori, atitudini, norme și comportamente.

În familia românească are loc, latent, o trecere de la familia axată pe copii - specifică societății tradiționale, în care oamenii se căsătoreau ca să aducă pe lume urmași, iar copiii reprezentau axul central al vieții familiale - la familia axată pe adulți, în care cuplul soț – soție este centrul de greutate în jurul căruia gravitează totul.

Înainte, la țară, se întâlneau foarte rar cupluri fără copii, iar soții erau compătimiți când nu puteau să aibă moștenitori și dezaprobați când nu-i doreau. Dar acum, și la sat, adulții încep să trăiască mai mult pentru ei și nu se mai gândesc doar la descendenți. Iar dacă decid să aibă copii se opresc la doi-trei.

În ultima vreme se constată un fenomen interesant: unele femei de carieră, independente financiar, chiar și necăsătorite, decid să devină mame după 35 de ani. Chiar și așa mamele necăsătorite formează măcar o uniune consensuală cu tatăl

copilului, fiind rare cazurile în care decid, din proprie inițiativă, să-și crească singure copilul.

Deși copiii născuți în cadrul căsătoriei continuă să dețină ponderea cea mai importantă, în perioada analizată se constată o creștere a numărului de copii născuți în afara căsătoriei.

Potrivit unei statistici publicate recent de Eurostat, biroul de Statistică al Uniunii Europene, în țara noastră procentul copiilor născuți în afara căsătoriei este de 28,2 %, mult mai mic decât în țări cum ar fi Islanda, unde ajunge la 63,6 %, sau Suedia, unde este de 56 %. România se situează și sub media celor 25 de țări care fac parte din Uniunea Europeană, care este de 30,2 %, și puțin deasupra mediei europene, care este de 27,8 %.

Ponderea copiilor născuți în afara căsătoriei se află în continuă creștere de la 15,0% în anul 1992 la 29,4 % în 2004, iar în anul 2005 s-a înregistrat o scădere ajungând la o valoare de 28,5 %.

Nivelul general al natalității a rămas dependent de fertilitatea legitimă (copiii născuți în cadrul căsătoriei reprezentând peste trei pătrimi), însă în perioada analizată se poate vedea ca numărul născuților vii în afara căsătoriei aproape s-a dublat.

Evoluția mortalității este cel de al doilea factor implicat în analiza sporului natural al populației și care a avut o contribuție decisivă la scăderea acestuia. Nivelul său a fost ridicat în anii regimului comunist și a continuat să crească în anii tranziției. Mortalitatea populației caracterizează masa deceselor survenite în cadrul unei colectivități umane iar intensitatea acestui fenomen demografic este apreciată în cifre relative prin ratele (generală și specifice) mortalității.

Rata generală a mortalității indică numărul deceselor la 1000 de locuitori:

$$m = \frac{M}{P} \cdot 1000 \quad (1.3)$$

în care:

- m – rata generală a mortalității
- M – efectivul persoanelor care au decedat în cursul perioadei analizate
- P – efectivul mediu al populației

Ratele specifice ale mortalității pe sexe și pe vârste, dar și pe medii sau în profil teritorial, aduc un aport de informație deosebit de important în analiza fenomenului.

Potrivit reputatului demograf Vl. Trebici, “scăderea rapidă a mortalității este unul dintre fenomenele cele mai caracteristice ale lumii contemporane”¹. Această scădere este influențată indiscutabil de factorii economico-sociali. De la 16,5‰ în perioada de după război (1946-1950) rata generală a mortalității în România a ajuns în anul trecut la 11,8‰.

Mortalitatea, a rămas relativ mare în România în comparație cu țările dezvoltate, diferențele fiind mari în special pe anumite categorii de vârstă (precum 0-5 ani) și pe anumite cauze de deces, zone în care există potențial de îmbunătățire a situației.

Există încă mari posibilități de reducere a mortalității, atât în țara noastră, cât și în alte țări. În România o rezervă apreciabilă o oferă reducerea mortalității infantile, a celei materne. Consecințele pe plan economic ale scăderii mortalității se evidențiază în procesul de îmbătrânire a populației, asupra căruia vom reveni cu câteva observații pe parcursul acestui capitol.

Scăderea mortalității este pusă adesea în legătură cu “*tranziția demografică*”, fenomen cu elemente specifice fiecărei țări analizate. Cu toate diferențele, s-a constatat că tranziția demografică începe cu scăderea mortalității, fiind urmată de scăderea natalității.

Importante disparități în rata mortalității pe medii, mortalitatea în mediul rural fiind mult mai accentuată. Nivelul maxim a fost atins tot în anul 1997, de 16,5‰, mai ridicată cu 7 puncte procentuale decât rata specifică corespunzătoare mediului urban. Aceste diferențe nu reprezintă altceva decât transpunerea în plan demografic a discrepanțelor existente în nivelul de trai. Procesul de îmbătrânire demografică este de asemenea, mult mai avansat în mediul rural.

Mortalitatea specifică populației României are unele particularități. În primul rând, la toate grupele de vârstă mortalitatea masculină are valori semnificativ mai ridicate. Diferențele între ratele mortalității pe grupe de vârstă înregistrate pentru cele două sexe devin tot mai accentuate pe măsura înaintării în vârstă. De la valori de 5,5‰ pentru populația masculină și de 4,5 ‰ pentru populația feminină din grupa de vârstă 0-4 ani, la grupa de vârstă peste 75 de ani ratele specifice ale mortalității erau de 127,5‰ la bărbați și de 109‰ la femei.

¹ Trebici, Vladimir – *Populația României și creșterea economică*, Editura Politică, București 1971, pag. 85

O altă tendință în mortalitatea populației, identificată în urma examinării mortalității specifice pe grupe de vârstă evidențiază faptul că nivelul ei este mai ridicat la grupele marginale (mortalitatea infantilă și mortalitatea populației vârstnice).

Mortalitatea infantilă are o deosebită importanță în analiza populației, fiind și unul dintre indicatorii care caracterizează nivelul de dezvoltare umană. În România rata mortalității infantile are valori ridicate, fiind printre cele mai mari din Europa.

Indicatorul cu care se apreciază mortalitatea infantilă, rata mortalității infantile, se determină astfel:

$$m_0 = \frac{M_0}{N_{vii}} \cdot 1000 \quad (1.4)$$

în care:

- m_0 – rata mortalității infantile
- M_0 - numărul de decese înregistrate la vârsta de 0 ani în perioada în care se face analiza
- N_{vii} - numărul de născuți vii în perioada în care se face analiza

Mortalitatea infantilă, cu toate componentele sale, este un indicator de bază al nivelului de dezvoltare a unei țări. Mortalitatea infantilă este dependentă de o serie de factori, acceptați unanim pe plan mondial, care sunt (în ordinea descrescândă a importanței): condițiile socio -economice (factorul major); educația/comportamentul/nivel cultural; factori medico -sanitari; factori geografici și de mediu; factori ocazionali (epidemii, calamități etc). Contribuția factorilor medico -sanitari este estimată la maximum 15 - 25%.²

În anul 1999, datorită scăderii absolute cu 508 decese față de anul 1998, rata mortalității infantile a scăzut de la 20,5‰ la 18,6‰.

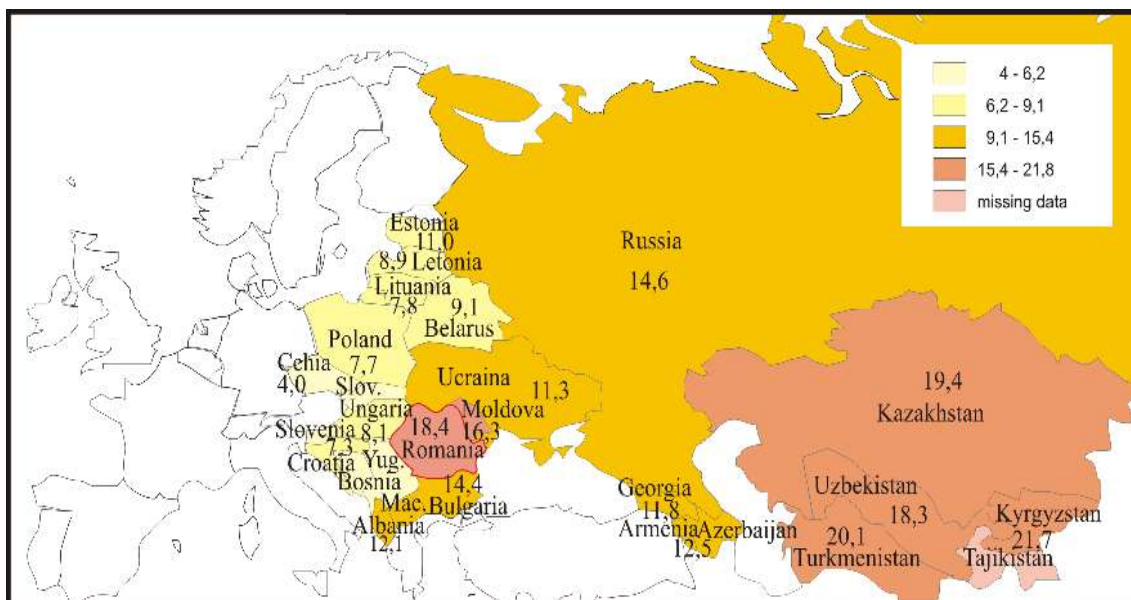
Nivele în scădere ale ratei mortalității infantile s-au constatat atât în mediul rural cât și urban. Diferențele deja amintite între nivelele mortalității pe medii se mențin și în

² UNFPA- ASPECTE PRIVIND DEZVOLTAREA, POPULAȚIA ȘI SĂNĂTATEA REPRODUCERII LA NIVEL NAȚIONAL ȘI STUDII DE CAZ, 2003

cazul mortalității infantile, valorile din mediul rural fiind de 1,6 ori mai mari decât cele din mediul urban.

Se poate afirma, prin urmare, faptul că România dispune de rezerve semnificative de reducere a mortalității generale prin prisma mortalității infantile, dar mai ales a mortalității exogene³.

Pentru a avea o imagine a poziției pe care o ocupă țara noastră în ceea ce privește mortalitatea se prezintă în figura de mai jos ratele mortalității infantile înregistrate în anul 2003 în Europa centrală și de est.

SURSA: Eurostat, SOCIAL MONITOR 2003

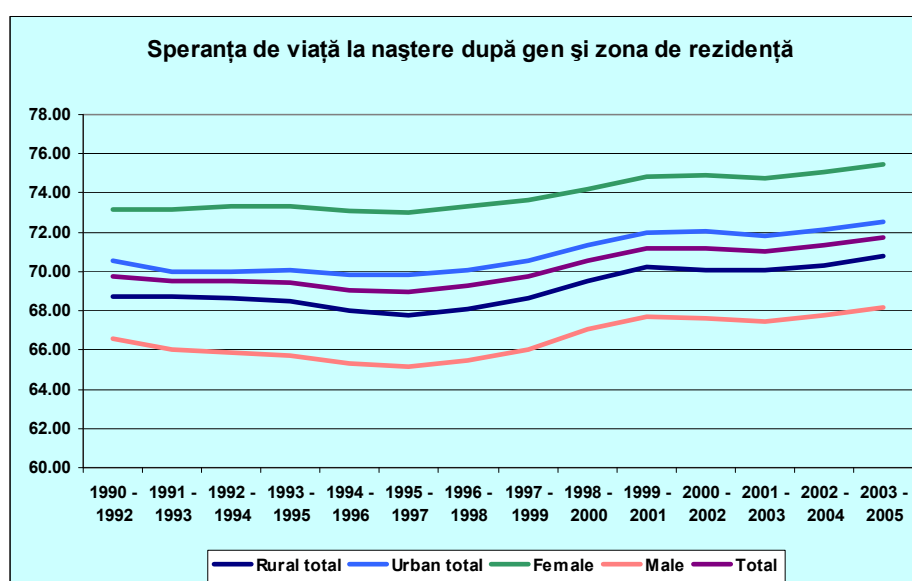
Speranța de viață

Evoluția duratei medii a vieții este condiționată de un complex de factori, o importanță deosebită revenind stilului de viață, stării de sănătate, alimentației, nivelului educației pentru sănătate, dar și condițiilor economico-sociale din societate. Evoluția favorabilă a duratei medii de viață poate fi atribuită în principal creșterii

³ Analiza mortalității infantile pe cauze de deces se referă la două aspecte: mortalitatea endogenă și mortalitatea exogenă. Cauzele endogene ale mortalității infantile cuprind cauze datorate constituției inerente a nou-născutului și împrejurărilor în care s-a produs nașterea. Cauzele exogene se referă la contactul copilului cu mediul extern. Dacă în alte țări europene, dezvoltate, mortalitatea infantilă se datorează în proporție covârșitoare factorilor endogeni, în România există rezerve de reducere mai ales pe baza factorilor exogeni.

venitului național brut pe cap de locuitor, precum și creșterii ponderii cheltuielilor pentru sănătate din ultima decadă. Contribuția cea mai importantă la creșterea speranței de viață la naștere, mai ales după 1996, a avut-o reducerea mortalității la vârstele adulte și avansate și, într-o măsură mai redusă, la vârstele tinere.

Trebuie menționat că mortalitatea pe vârste este considerabil mai scăzută la generațiile născute după 1989, comparativ cu mortalitatea la aceleași vârste la generațiile născute mai înainte. Accesul la serviciile de planificare familială și numărul mai mic al copiilor nedorți au avut efecte benefice asupra sănătății copiilor născuți după anul 1989, ca și asupra sănătății femeii, în general.

Evoluția mortalității este cel de al doilea factor implicat în analiza sporului natural al populației și care a avut o contribuție decisivă la scăderea acestuia. Nivelul său a fost ridicat în anii regimului comunist și a continuat să crească în anii tranziției.

În anii 1990 și 1991 scăderea populației a fost determinată exclusiv de nivelul migrației externe, soldul negativ al acesteia de 134,5 mii persoane fiind depășit de cel pozitiv, încă, al mișcării naturale de 91,1 mii persoane. Începând cu anul 1992 numărul deceselor a depășit numărul născuților vii, sporul natural devenind negativ. În numai trei ani populația României a trecut de la o situație în care sporul natural a depășit 100000 de persoane la o situație pe care nu a mai cunoscut-o în timp de pace în acest secol: un număr al născuților mai mic decât cel al decedaților.

Începând cu anul 1994, sporul natural negativ îl depășește în intensitate pe cel migratoriu. În anul 1997, pentru prima dată în ultimii ani, numărul deceselor a scăzut, iar numărul nașcuților vii a crescut, sporul natural rămânând totuși negativ.

Importanța unei populații rezidente pe un teritoriu este marcată de interacțiunea cu exteriorul: acesta, de exemplu, poate absorbi o parte a populației regiunilor cu fertilitate ridicată sau, dimpotrivă, poate masca un deficit al nașterilor, riscând compromiterea tuturor posibilităților de reacție. Iată de ce este necesară luarea în considerare a mișcării migratorii pentru a explica situația demografică existentă, iar din perspectiva determinării efectivului unei populații la un moment dat, interesează **migrația externă**.

În analiza fenomenului migrației externe, se disting două categorii principale:

- *Sporul migratoriu sau migrația netă*, reflectă diferența dintre efectivul persoanelor imigrante și efectivul emigranților;

$$\Delta_m = I - E \quad (1.7)$$

- *Rata migrației nete*, determinată prin raportarea sporului migratoriu la efectivul mediu al populației totale din perioada analizată:

$$r = \frac{\Delta_m}{P} \cdot 100 = \frac{I - E}{P} \cdot 100 \quad (1.8)$$

Efectivul unei populații la un moment dat se poate determina în funcție contribuția mișcării naturale și migratorii astfel:

$$P_t = P_0 + \Delta_n + \Delta_m = P_0 + (N - M) + (I - E) \quad (1.10)$$

În care:

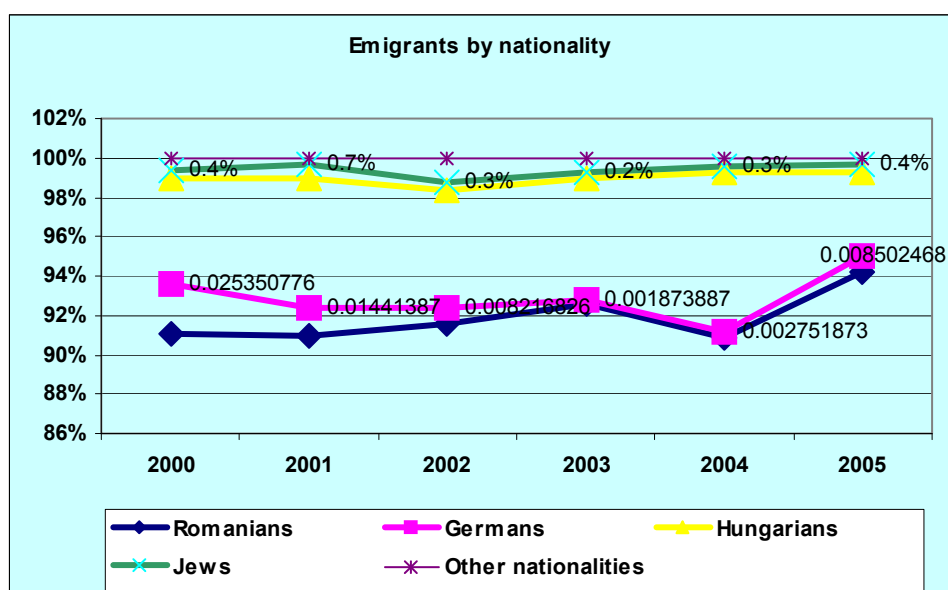
- P_0 – populația la momentul inițial
- P_t – populația la momentul analizat, t
- $\Delta_n = N - M$ - sporul natural

- $\Delta_m = I - E$ - sporul migratoriu

Mișcarea migratorie a populației, cel de al doilea factor care, alături de mișcarea naturală determină dimensiunea unei populații, a avut în perioada de tranziție o contribuție importantă la dinamica efectivului populației României.

În primii doi ani ai ultimului deceniului mișcarea migratorie este responsabilă integral de scăderea efectivului populației, soldul său negativ fiind mai mare în valoare absolută decât cel al mișcării naturale, încă pozitiv.

Acest fenomen, specific acelei perioade și care nu s-a mai repetat în anii ce au urmat, ar putea fi considerat o *(e)migrație de așteptare*. În momentul schimbării regimului politic al dictaturii comuniste exista o masă de persoane care aștepta o șansă pentru a emigra în alte țări. Dimensiunea impresionantă a acestor plecări (peste 135 de mii persoane în doi ani) s-a redus substanțial în anii care au urmat.

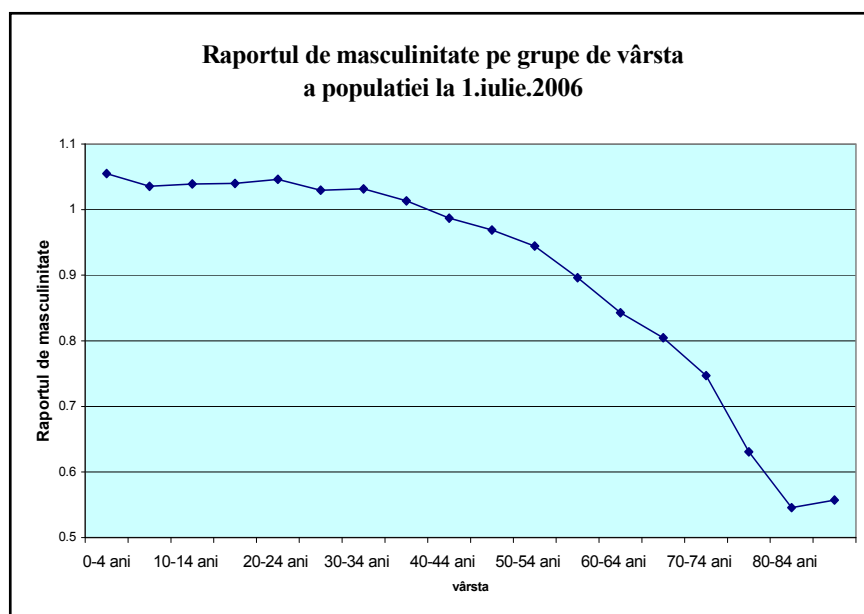

CAPITOLUL 2

MUTAȚII STRUCTURALE ALE POPULAȚIEI

Din punct de vedere socio-economic, structura demografică, adică repartizarea populației pe vârste și sexe, are o importanță covârșitoare întrucât, pe lângă alte aspecte, determină participarea la activitatea economică.

Prin urmare, este preferată analiza structurii pe sexe a populației totale la anumite vârste. Indicatorul care caracterizează structura pe vârste este *raportul de masculinitate* (sau de feminitate) determinat ca raport între numărul de bărbați și numărul de femei (sau numărul de femei și numărul de bărbați), calculat pentru întreaga populație sau pentru populația de anumite grupe de vârstă. Acest indicator are o variabilitate în funcție de vârstă: raportul de masculinitate scade de la valori

supraunitare la cele subunitare, în mod accentuat pe măsura înaintării în vârstă.

La 1 iulie 2003 raportul de masculinitate pentru populația României era de 953 bărbați la 1000 de femei, iar distribuția acestui indicator pe grupe de vârstă este prezentată în graficul următor.

Implicațiile cunoașterii proporțiilor populației pe sexe la diferite vârste se regăsesc în analiza resurselor de muncă, a populației active și ocupate pe domenii de activitate.

Raportul de masculinitate analizat introduce o nouă variabilă demografică de structurare a populației, de importanță excepțională: **structura pe vârste**.

Evoluția populației pe principalele grupe de vârstă este deosebit de interesantă, ea purtând amprenta evoluției fenomenelor demografice în ultimele decenii. Astfel, pentru a surprinde cât mai fidel implicațiile pe care le au mutațiile structurale, precum și incidența pe care o are procesul îmbătrânirii demografice – un proces de lungă durată și specific tuturor țărilor europene, aflat în țara noastră sub incidența a două tranziții, una demografică și alta economică- asupra populației țării noastre, au fost luate în considerare evoluția efectivului și structurii populației înregistrate la ultimele

trei recensăminte, și la începutul anului curent. Din concluziile desprinse reiese faptul că traversarea de către țara noastră a unui anevoios proces de tranziție la economia de piață, sub semnul unei puternice crize economice, a determinat intensificarea procesului de îmbătrânire demografică.

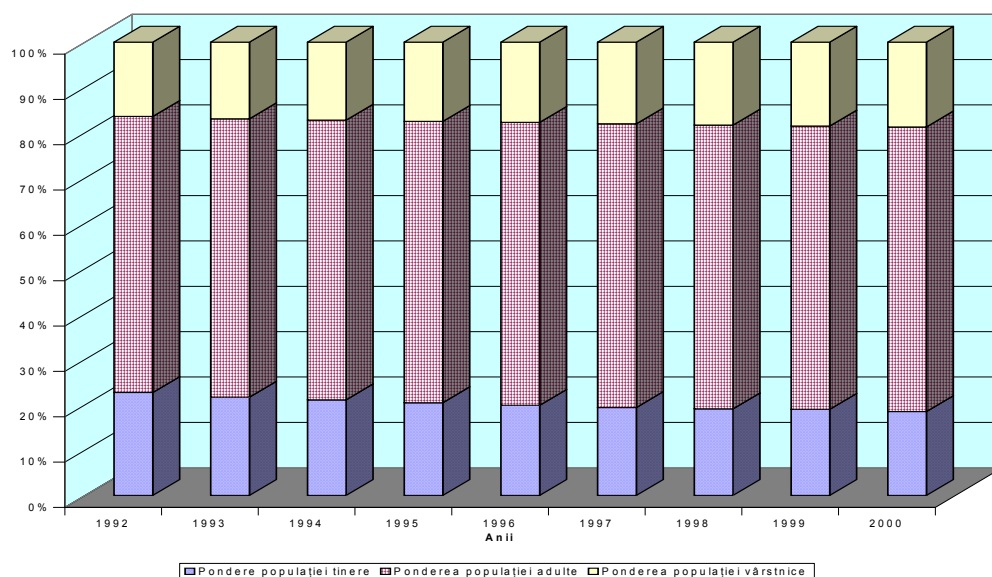
În perioada de după anul 1992 procesul de îmbătrânire demografică a continuat, fapt pus în evidență de creșterea ponderii populației vârstnice, simultan cu scăderea ponderii populației tinere. Este de menționat totuși că procesul de îmbătrânire demografică în România este mai puțin avansat decât în alte țări europene, care înregistrează proporții mai ridicate ale persoanelor peste 65 de ani în totalul populației, în detrimentul ponderii populației tinere⁴.

O parte dintre cauzele mai importante ale procesului amintit – scăderea natalității și fertilității, creșterea mortalității- au fost analizate în paragraful anterior. În condițiile tranziției, o anumită influență asupra îmbătrânirii demografice s-a dovedit a avea și migrația externă a populației, persoanele emigrante fiind în mare parte din grupa de vârstă adultă.

Prelungirea duratei medii a vieții – unul din factorii importanți ai îmbătrânirii demografice în țările dezvoltate - nu are un rol însemnat în condițiile tranziției și ale deteriorării standardului de viață al populației.

⁴ De exemplu, ponderea populației vârstnice a depășit valoarea de 13% în anul 1996 în țări ca: Belgia (16%), Italia (16,4%), Suedia (17,5%), Norvegia (15,9%), Marea Britanie (15,7%), Germania (15,4%), Franța (15,2%), Ungaria (14,2%), Bulgaria (15,2%) ș.a.

**Evoluția ponderii populației pe grupe mari de vârstă în
perioada 1992-2000**

Sursa: Prelucrări după date din *Anuarul Statistic al României 1999*, Comisia Națională pentru Statistică

În opinia specialiștilor⁵ “există numeroase motive să credem că tendințele proiectate privind îmbătrânirea demografică din țările dezvoltate se vor manifesta și în România”. Au fost studiate proiecțiile demografice recente⁶, care arată faptul că pe viitor procesul de îmbătrânire demografică va continua cu intensități diferite. Ponderea populației de 65 de ani și peste va crește până în anul 2015, urmând apoi să scadă până în anul 2025. În această perioadă, procesul de îmbătrânire demografică va fi mai puțin intens datorită fluctuațiilor înregistrate în natalitate în anii 40.

Experiența țărilor dezvoltate relevă că redresarea nivelului de trai nu este o condiție suficientă pentru redresarea natalității și a fertilității, care ar putea contribui la întinerirea demografică.

⁵ Grigorescu, C. – *Îmbătrânirea demografică în România. Trecut, prezent și perspective*, în vol. *Probleme ale tranziției la economia de piață. Studii vol.I*, coord. Constantinescu, N.N.–Editura Fundației “România de Măine”, București, 1997, pag. 369

⁶ INS – Proiectarea populației României pe medii până în anul 2025, 2005

În sprijinul acestei afirmații putem aduce cuvintele reputatului demograf Vladimir Trebici, care sublinia că “întinerirea demografică a populației este practic necunoscută în istoria demografică”⁷.

Structura populației după nivelul de instruire

La o scurtă privire a tabelului de mai jos am spune imediat că rezultatele ultimului recensământ evidențiază o creștere a nivelului de instruire a populației în vârstă de 15 ani și peste. Astfel, a crescut ponderea populației adulte cu nivel de instruire superior, postliceal și de maiștri și secundar și a scăzut ponderea celor cu studii primare sau fără școală absolvită.

Structura populației adulte, după nivelul de instruire, recensămintele din 1992 și 2002

— % —

Grupa de vârstă – ani –	Nivelul de instruire							
	superior		postliceal și de maiștri		secundar		primar	
	1992	2002	1992	2002	1992	2002	1992	2002
Total	5,5	7,7	2,1	3,2	67,8	69,8	19,7	14,9
15–19	–	–	–	–	92,5	83,5	6,0	13,2
20–24	1,2	4,1	0,3	2,6	95,2	84,2	1,9	6,0
25–29	8,2	12,7	0,6	3,8	87,4	77,9	2,3	3,6
30–34	9,7	10,0	1,3	2,4	83,9	83,8	3,7	2,4
35–39	9,8	10,5	4,1	2,0	79,4	83,2	5,3	2,7
40–44	9,7	10,6	6,4	2,4	73,0	81,2	9,5	4,1
45–49	8,1	10,6	5,0	5,4	59,2	76,6	25,8	5,8
50–54	5,6	10,4	3,9	7,6	51,6	70,0	34,8	10,1
55–59	4,5	8,7	2,3	6,0	44,7	56,0	40,9	26,3
60–64	4,6	6,1	1,2	4,7	45,3	48,7	40,5	34,7
65 ani și peste*	7,0	4,6	1,2	1,7	59,8	39,3	51,8	40,4

*În 1992, au fost incluse și persoanele cu vârstă nedeclarată. Sursa: Institutul Național de Statistică, 1994, 2003c.

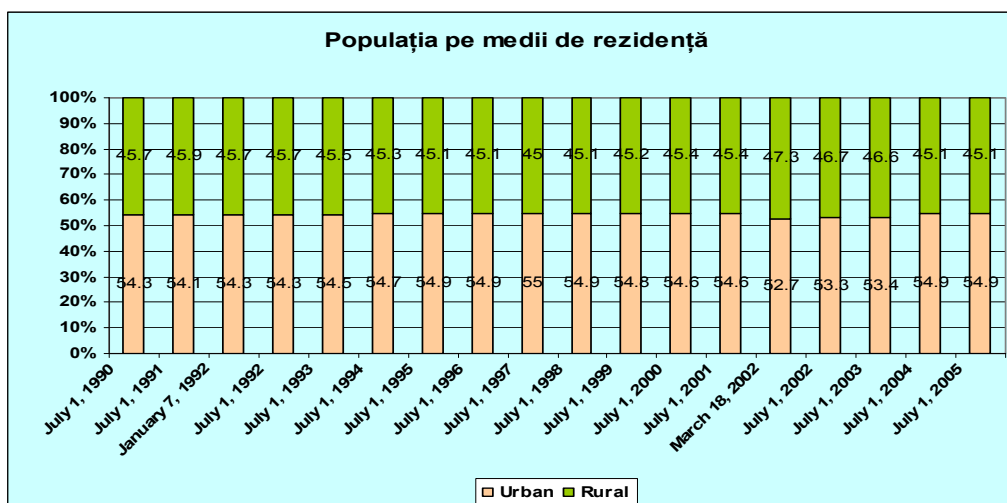
Structura pe vârste a populației adulte după nivelul de instruire relevă evoluții îngrijorătoare. Scăderea ponderii adulților cu nivel de instruire secundar din grupe inferioare de vârstă (până la 35 de ani) și creșterea ponderii celor din grupele

⁷ Trebici, Vl. – Demografie contemporană, Centrul de Informare și Documentare Economică, București, 1995, pag. 74

superioare de vârstă și evoluția inversă a celor cu nivel de instruire primar rezultă din jocul generațiilor. Generațiile adulte tinere în 1992 sunt acum cu 10 ani mai mari ca vârstă și acestea sunt generațiile cu nivel de instruire mai bun decât generațiile adulte tinere înregistrate la recensământul din 2002. În scurt timp, odată cu înaintarea mai mare în vârstă a generațiilor cu nivel de instruire mai bun, nivelul de instruire secundar va pierde ușoara creștere înregistrată în 2002 față de 1992 și chiar mai multe puncte în favoarea celor cu nivel de instruire primar. Fenomenul ce se petrece în procesul de instruire a populației are două laturi: pe de o parte, cei cu nivel de instruire secundar absolvit continuă și studiile universitare, pe de altă parte, cei descurajați din cauza costurilor, a condițiilor familiale, a raportului efort – posibilități de ocupare rămân din ce în ce mai mult cu nivelul de instruire primar, rezultând, pe ansamblu, o deteriorare a nivelului de instruire a populației adulte. Gradul de deteriorare a acestuia în cei 10 ani este alarmant.

Consecințele acestei evoluții dramatice sunt deosebit de negative, din punctul de vedere al caracteristicilor capitalului uman (al calității vieții, în general) ca sursă a dezvoltării economice și sociale viitoare și ca formator al viitoarelor generații de capital uman. În acest fel, evoluțiile negative pe termen scurt se vor dovedi chiar imposibil de recuperat, pe termen mediu și lung. Factorii interni și externi ce vor modela capitalul uman în anii ce vin vor acționa asupra unui stoc de capital uman mult schimbat față de cel așteptat și, poate, necesar dinamicii economice, așa cum va fi, de altfel, și rezultatul acestor influențe.

Structura populației pe medii de rezidență

CAPITOLUL 3

NUȚIALITATE ȘI DIVORȚIALITATE

Nuțialitatea este fenomenul demografic care, în perioada postcomunistă, este influențat atât de factori economici, cât și de schimbările de valori, mentalități, idealuri.

Structura familiei, în funcție de caracteristicile personale ale membrilor familiei, cei mai importanți pentru măsurarea și descrierea sănătății familiei sunt:

- numarul de persoane ce compun familia;
- varsta;
- nivelul de instruire;
- ocupatia.

Importanța are, de asemenea, descrierea structurii familiei în funcție de caracteristicile personale ale membrilor familiei în raport cu capul familiei (starea clinică, gradul de rudenie). Ca urmare a tendinței de scădere a natalității (în țările dezvoltate, fenomen înregistrat și în România), numărul de copii pe familie a scăzut și a crescut numărul familiilor fără copii. Pe plan internațional se înregistrează tendința creșterii mărimei medii a familiei și a numărului de familii formate dintr-o singură persoană (de obicei bătrâni).

În România, după datele recensământului din 1977, mărimea medie a familiei este de 3 membri, față de 5 membri după datele recensământului din 1930. Numărul mediu de membri ai unei familii este mai mare în mediul rural decât în urban. După datele recensământului din 1977, raportul văduve/văduvi a fost de 4:1.

Ciclul de viață al familiei este un concept care a apărut în anii 1930-1940, care capătă din ce în ce mai multă importanță în cercetările sociale.

Ideea de la care s-a pornit a fost aceea că familia, din momentul formării ei (casatoria) până la dispariția ei (deces, divorț), trece printr-o serie de stări care determină modificarea funcțiilor sale atât în sens favorabil cât și defavorabil.

Daca luam in considerare principalele evenimente demografice semnificative pentru familie, etapele ar fi urmatoarele:

Etapa	Evenimentul
Formarea	Casatoria
Extensia	Nasterea primului copil
Extensia completa	Nasterea ultimului copil
Contractia	Casatoria primului copil si parasirea parintilor
Contractia completa ("cuib parasit")	Casatoria ultimului copil si parasirea parintilor
Dizolvarea	Moartea unuia dintre sotii

Tendintele actuale in evolutia ciclului de viata al familiei sunt:

- ca urmare a scaderii mortalitatii, factorul demografic cel mai important care influenteaza evolutia ciclului de viata, este cresterea numarului de supravietuitori apti pentru casatorie si cresterea numarului de supravietuitori la virste inaintate;
- datorita scaderii mortalitatii, durata medie a ciclului de viata a familiei a crescut fata de valoarea inregistrata la inceputul secolului cu aproximativ 13 ani;
- daca la inceputul secolului dizolvarea familiei se facea in special prin decesul sotiei (cauza principala de deces fiind complicatiile legate de sarcina, nastere si lauzie), astazi, dizolvarea familiei se face prin decesul sotului.

Datele statistice indică scăderea numărului de căsătorii în intervalul 1990– 2000. Numărul de căsătorii și rata nupțialității înregistrate în anul 2002 (129,0 mii căsătorii și 5,1‰ rata nupțialității) au cel mai scăzut nivel din perioada postbelică. În anul următor, 2003, apare pentru prima dată în ultimii ani o creștere a numărului de căsătorii, acesta ajungând la 133 mii, iar rata nupțialității înregistrează o schimbare de trend, crescând de la 5,1‰ la 5,2‰.

Totuși, România se situează printre țările europene cu o nupțialitate mai ridicată (rata nupțialității populațiilor europene se situează în jurul a 4–5‰). Această comparație evidențiază tocmai rolul factorilor culturali, căci standardul economic nu ar

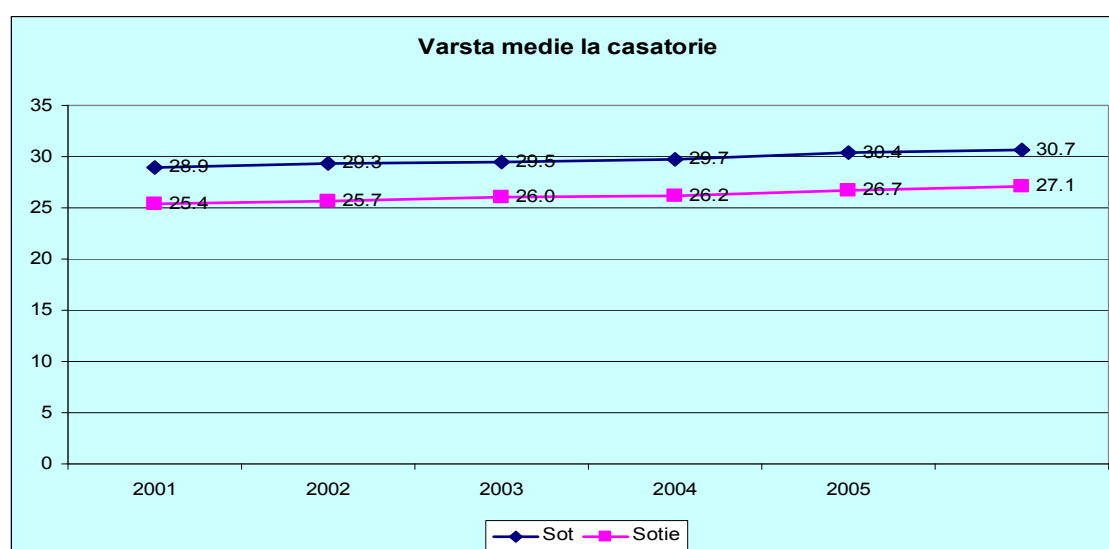
justifica o astfel de poziționare a României în Europa în problema nupțialității. Pe de o parte, modelul cultural tradițional menține România cu o rată a nupțialității mai ridicată decât în multe țări europene; pe de altă parte, deschiderea societății românești în perioada postcomunistă către alte modele și valori face ca modelul cultural tradițional în problema familiei să sufere unele modificări, astfel încât începe să-și facă loc ideea că familia tradițională nu mai este o dimensiune obligatorie a existenței, iar ea merită să fie întemeiată numai în anumite condiții;

Familia nu se mai rezumă pentru toți indivizii la o uniune contractuală al cărei scop principal este nașterea și creșterea copiilor; necesitatea comunicării și a compatibilității în planul valorilor, mentalităților, idealurilor între parteneri face mai dificilă realizarea unei căsătorii. Începe să fie preferată de către unii indivizi (cel puțin pentru o perioadă de timp) uniunea consensuală.

La toți acești factori, în România de astăzi se adaugă problemele economice: insecuritatea locului de muncă, venituri insuficiente pentru creșterea și educarea copiilor, dificultatea procurării locuinței.

În consecință, hotărârea de a se căsători este amânată. Datele statistice indică reducerea ponderii căsătoriilor la vârste tinere și concentrarea căsătoriilor la vârste mai mature. Comparativ cu anul 1990, cele mai mari scăderi ale nupțialității s-au înregistrat la tinerii sub 20 ani și la cei între 20–24 ani (chiar dacă în mediul rural se menține căsătoria la vârste mai tinere).

Vârsta medie la prima căsătorie a fost, în anul 2003, de 27,7 ani la bărbați și 24,4 ani la femei.

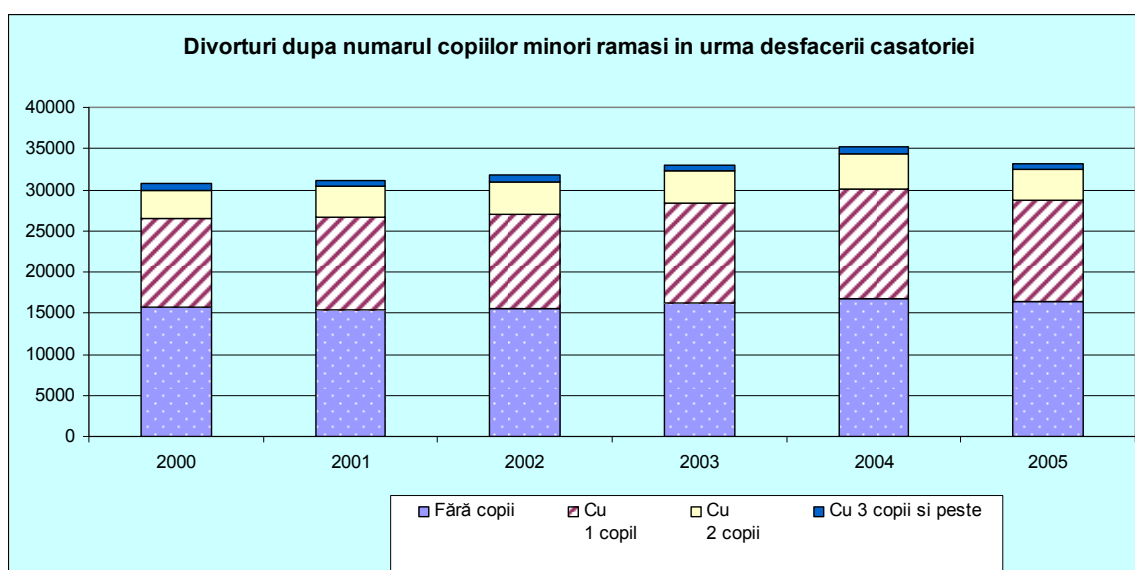

Divorțialitatea, ca fenomen demografic care influențează natalitatea și, în final, numărul populației, a avut oscilații în intervalul 1990–2000; spre exemplu, a înregistrat o creștere bruscă în 1994 după simplificarea formalităților de desfacere a căsătoriei.

Numărul de divorțuri a înregistrat în anul 2000 o creștere mică față de anul 1990. Dar fenomenul este ilustrat mai bine de creșterea numărului de divorțuri la 1 000 căsătorii (171 în anul 1990 și 226 în anul 2000).

Comparativ cu alte țări europene, nivelul divorțialității în România este relativ scăzut; în explicarea acestui nivel se invocă de obicei stabilitatea familiei în societatea românească. Nu se poate nega că în societatea românească se mențin încă valorile tradiționale, inclusiv cele ale familiei; totuși, problemele economice existente la cea mai mare parte a populației nu dau suficientă independență economică indivizilor pentru a putea lua în considerare, în situații limită, ideea divorțului. Rata mare a șomajului în rândul femeilor, dificultatea procurării unei locuințe necesare ca urmare a divorțului, dificultățile economice și non-economice pentru creșterea copiilor împiedică luarea hotărârii de a divorța. Violența la care este supusă femeia în multe familii nu împiedică totuși menținerea căsătoriei tocmai datorită presiunii factorului economic, la care se adaugă numai uneori concepția tradițională a menținerii căsătoriei.

Rolul copiilor în decizia de a divorța rezultă și din faptul că frecvența cea mai mare a divorțurilor s-a înregistrat după un an de la căsătorie în cazul cuplurilor fără copii și după 7 ani de la căsătorie la cuplurile cu copil; de asemenea, cu cât numărul copiilor crește, scade și opțiunea pentru divorț.

PARTEA A II-A

Capitolul 1 Timpul liber –factor de analiză a stilului de viața

Capitolul 2 Timpul liber și diferențele de gen în România

Capitolul 3. Ciclul de viață și alocarea timpului

CAPITOLUL 1.

TIMPUL LIBER –FACTOR DE ANALIZĂ A STILULUI DE VIATA

Schimbarea socială și politică survenită în 1989 a adus cu sine modificări semnificative în ceea ce privește atât structura socială, cât și modalitățile de manifestare ale cetățeanului la nivel social. Din acest punct de vedere trebuie remarcate, în primul rând, nuanțarea și diversificare variantelor de petrecere a timpului liber, precum și transformările importante ale atitudinii cetățeanului față de organizarea vieții sale. Dacă înainte de 1989 nu existau diferențe majore în ceea ce privește petrecerea timpului liber iar stilurile de viață erau sesnibil asemănătoare pentru toate categoriile sociale, după evenimentele din decembrie ale aceluiași an situația începe să se schimbe radical. Acest fapt este firesc dacă se ține cont de diviziunea muncii specifică unei societăți democratice întemeiate pe principiile unei economii de piață libere, și mai ales pe concurență.

Diferitele categorii sociale, în funcție de mai mulți factori, factori dintre care se detașează, atât sub aspect cantitati, cât și sub aspect calitativ, timpul liber, se disting net în ceea ce privește stilul de viață. Acesta este un fapt nou pentru societatea românească post-decembristă, într-o primă instanță nefamiliarizată cu astfel de diferențe.

În acest context social, politic și cultural se impune de la sine fixarea unui concept de „timp liber” (*leisure time*), precum și a unui de „stil de viață” (*life style*) pornind de la care se poate dezvolta o analiza care să lămurească relația care există, în societatea românească actuală, între modalitățile în care cetățenii, considerați din punctul de vedere al apartenenței lor la o categorie socială sau la alta, aleg să își petreacă timpul liber și stilul de viață al acestora. O coordonată semnificativă va fi aceea legată de durata timpului liber, dar nu atât sub aspect strict statistic, cât mai degrabă sub aspect psihologic. Aceasta deoarece este foarte discutabil în ce măsură anumite categorii sociale percep perioadele pe care sociologii și statisticienii le

consideră ca fiind „timp liber” ca fiind chiar timp liber. Din acest motiv fixarea conceptuală a timpului liber nu mai are nevoie de justificări.

Precizări teoretice

Este indiscutabil că aceeași activitate poate avea conotații extrem de diferite pentru persoane aparținând diferitelor categorii sociale. Astfel, de pildă, gătitul și menajul reprezintă, pentru o casnică, activitatea sa obișnuită de peste zi și nu au nimic în comun cu timpul liber, chiar dacă din puncte de vedere sociologic lucrurile ar putea avea o cu totul altă nuanță. Important este aici faptul că o gospodină casnică vede în activitatea sa „timp ocupat”, iar nu „timp liber”. Aceleași activități pot fi pentru o altă persoană un hobby destinat umplerii cu activități a timpului liber. O femeie de afaceri poate recurge la gătit sau menaj tocmai pentru a stabili, de pildă, relații mai strânse cu familia pe care, altminteri, ar fi obligată să o neglijeze. Din aceste punct de vedere trebuie precizat, mai întâi, că prin „timp liber” se înțelege mai ales ceea ce o persoană percepe ca fiind timp liber, iar nu un concept generic, statistic și sociologic.

În al doilea rând se pune problema remunerării activităților care sunt desfășurate pe parcursul unei perioade. La acest nivel este necesară precizarea faptului că remunerarea unei activități aduce cu sine responsabilitate și obligații concrete pe care cetățenii din diverse categorii sociale și le asumă. Activitățile desfășurate în timpul liber nu ar trebui, cel puțin teoretic, să angajeze astfel de responsabilități. Pe ansamblu, trebuie precizat că o parte importantă dintre activitățile neremunerate reprezintă, totuși, timp ocupat. Acest fapt este susținut de ideea că aceste activități, deși nu aduc un venit direct celor care le prestează, sunt ineliminabile din procesul social. Cu alte cuvinte, aceste activități reprezintă componente fundamentale ale sistemului social, iar existența lor este nu numai mijlocită, dar și imperativ impusă la acest nivel. Pentru a rămâne în sfera exemplului deja dat, o femeie casnică desfășoară activități absolut necesare pentru familie, activități care au un mare impact asupra stilului de viață al familiei respective, în condițiile în care numai soțul acesteia este salariat. Aceste activități nu sunt un simplu hobby, ci condiționează buna funcționare a unei dintre componentele cele mai importante ale sistemului social, și anume familia. Prin urmare, remunerarea pare a nu fi un criteriu *stricto sensu* pe baza căruia se poate stabili o distincție clară între timpul liber și timpul ocupat. Aceasta în primul rând deoarece nu toate activitățile neremunerate fac parte din „timpul liber”. Dar este valabilă și reciproca acestei afirmații: nu toate activitățile remunerate fac parte din

timpul ocupat. Nu trebuie eliminată din start posibilitatea ca o persoană să recurgă la muncă remunerată pentru a-și ocupa timpul liber. Din acest punct de vedere se poate aprecia că acea persoană are un stil de viață mai degrabă dinamic decât static, aspecte care se regăsesc uneori și în filmografia americană (exemplul tipic al milionarului care se angajează într-o slujbă prost plătită pentru a face ceva cu „timpul său liber”). Totuși, în cazul celei mai mari părți a populației ocupate din România, existența remunerației este un indiciu că activitatea respectivă nu ține de timpul liber. Prin urmare, în stabilirea unor corelații între timpul liber și stilul de viață trebuie să se țină cont mai puțin de activitatea remunerată și mai mult de alte activități, urmând ca situațiile speciale în cazul cărora stilul de viață este influențat de munca depusă în schimbul unei remunerații, deși această muncă nu este decât un hobby, să fie tratate separat.

În al treilea rând există două extreme în ceea ce privește percepția timpului liber și, evident, de aici decurg stiluri de viață diferite și, implicit, atitudini diferite. La o extremă se regăsește aprecierea potrivit căreia timpul liber începe în momentul în care programul de lucru zilnic se încheie. Pentru cei care aderă la această idee timpul liber este strict separat de activitatea prin care ei își procură mijloacele necesare traiului, dar cu ajutorul cărora își satisfac și alte nevoi sau preferințe. În această categorie intră o bună parte din angajații societăților comerciale sau ale celor fără scop lucrativ din România. În astfel de situații, din punct de vedere teoretic, modalitatea de a petrece timpul liber precum și stilul de viață al individului și familieie sale nu are prea multe lucruri în comun cu activitatea pe care el/ea o desfășoară la serviciu. La cealaltă extremă se regăsesc cei pentru care practica socială producătoare de venituri în care sunt angajați se află în prelungirea activităților lor din timpul liber (sau invers). Specialistul în informatică pasionat de munca sa, de exemplu, va găsi de cuviință să aloce o bună parte din timpul său liber acestei pasiuni chiar dacă și la serviciu face exact același lucru și chiar dacă această activitate pe care o desfășoară în afara orelor de program îi aduce sau nu venituri. Și aici se ivesc situații în care este greu de decis dacă activitatea depusă ține de timpul liber sau nu. Aprovizionarea locuinței, de exemplu, poate fi privită în ambele sensuri. Aceasta este o practică impusă chiar de sistemul social, mai cu seamă că presupune relația cu ceilalți și comunicarea. Din ce în ce mai mult asistăm la transformarea aprovizionării într-o activitate care ține de timpul liber (uneori chiar mondenă – binecunoscutul *shopping*), prin urmare, în ciuda faptului că aprovizionarea cu diferite bunuri necesare locuinței, familiei sau propriei persoane

pare să țină de partea „neliberă” a timpului, nuanțele care apar aruncă o altă lumină asupra problemei. Ca precizare suplimentară, specialistul pasionat de calculatoare poate considera că are timp liber (*leisure*) atunci când este lăsat să își desfășoare activitatea fără ca nimeni să intervină, fie că este la serviciu sau nu. Pentru el, munca este timp liber (*leisure*) și i-ar fi probabil extrem de dificil să se vadă pe sine pierzând timpul cu ceea ce în mod firesc este considerat ca fiind activitate specifică timpului liber. Pentru el mersul pe bicicletă sau tenisul, șahul sau simpla coterie ar fi, în realitate, pierdere de timp. Această atitudine își pune evident amprenta pe stilul de viață al unui astfel de personaj.

Probabil că un concept precis de „timp liber” nu poate fi fixat o dată pentru totdeauna. Ținând cont de cele de mai sus se poate defini timpul liber (*leisure time*) ca fiind acea durată pe parcursul căreia individul desfășoară activități care nu îi sunt în nici un fel impuse de buna funcționare a sistemului social și este conștient de acest fapt. Activitățile respective rămân la decizia fiecărui individ, deși ele depind și de posibilitățile pe care sistemul social le oferă. În ultima perioadă, în țările dezvoltate timpul liber crește, dar, o dată cu acesta, cresc și posibilitățile de a-l folosi astfel încât individul să nu aibă senzația că acela este timp pierdut. Cu alte cuvinte, stilul de viață depinde nu numai de individ și de deciziile libere ale acestuia, ci și de ceea ce sistemul social are de oferit. Divertismentul, de pildă, a devenit o adevărată industrie în statele occidentale dezvoltate și nici România nu este departe de acestea. Se vede încă o dată, la acest nivel, că sistemul social însuși generează, din sine, necesitatea existenței timpului liber. În funcție de oferta socială, individul decide cum își folosește timpul liber, iar această ofertă îi modelează semnificativ stilul de viață.

Mai mult chiar, timpul liber depinde de această ofertă socială. O parte însemnată din cetățeni preferă să își ia o a doua slujbă (deși o singură slujbă ar fi mai mult decât suficientă pentru așteptările lor) pentru a nu avea senzația că „își pierd vremea”. Astfel, oferta socială condiționează nu numai modul în care cetățenii își petrec timpul liber și stilul lor de viață, ci și dimensiunile timpului liber. Desigur, aceia care preferă să muncească decât să nu fac nimic în timpul liber vor avea un alt stil de viață, fără îndoială mai dinamic.

Prin urmare, lângă definiția de mai sus a timpului liber trebuie adăugate și elementele care condiționează atât durata lui, cât și modul de folosire al acestuia. Dintre aceste elemente se disting oferta socială (condiție exterioară) și apartenența individului la o categorie socială (condiție interioară). Aceasta din urmă are legătură cu modul în care individul se vede pe sine în ansamblul relațiilor sociale și cu identitatea sa socială care poate exista numai sub forma apartenenței la un anumit grup social. Nu sunt avute în vedere trăsăturile personalității individului și legătura dintre acestea și stilul de viață (țin mai mult de o investigație psihologică, iar aceasta trebuie efectuată în cazul fiecărui individ în parte), ci de apartenența sa socială (la acest nivel se poate face o analiză statistică și sociologică, ținându-se cont de trăsăturile anumitor sociogrupuri și de relația ce se stabilește între modul de a petrece timpul liber și stilul de viață în cazul unor cetățenilor încadrați în anumite tipologii sociale și statistice). Cu alte cuvinte, interesul cade, de pildă, pe modul în care studenții necăsătoriți își petrec timpul liber, dacă sunt mai mult orientați spre distracție sau spre activități domestice și spre maniera în care această orientare le influențează stilul de viață.

Generic vorbind, existența timpului liber oferă cetățenilor ocazia stabilirii și menținerii unor relații sociale sau familiale, dar rolul său este semnificativ și în raport cu timpul ocupat. Mai exact, timpul liber trebuie să contrabalanseze timpul ocupat tocmai pentru a permite angajarea individului în diferite practici sociale. Finalitatea, în acest context, este reprezentată de participarea conștientă și benevolă la viața socială a individului care generează, într-o măsură mai mare sau mai mică, senzația de apartenență la societate, de integrare și, nu în ultimul rând, sentimentul că propria persoană nu este insignifiantă pentru evoluția societății. Spre deosebire de societățile totalitare, în care timpul liber este confiscat de autorități în vederea desfășurării unor activități așa-zise educative, dar, de fapt, menite să propage o anumită ideologie, în societățile democratice cetățeanul bebeneficiază de timp liber pe care îl folosește după cum dorește, ceea ce produce senzația de libertate în mișcare și de participare voită la mersul societății. Dublate de sentimentul importanței pentru societate, acestea duc la conștiința valorii individuale recunoscute și garantate cetățeanului de către societate. Specific societăților democratice este, prin urmare, faptul că individul nu este considerat doar o roțiță a unui mecanism statal care ar putea funcționa fără el. Dimpotrivă, cetățeanul este implicat, i se oferă posibilitatea de a face și altceva decât să muncească pentru a-i procura mijloacele de trai sau pentru a contribui la bunul mers

al societății. Din acest punct de vedere, existența unui timp liber este o condiție sine qua non în democrații.

Bineînțeles, timpul liber nu este folosit de indivizi numai pentru a participa la viața socială. O mare parte acestuia este dedicată familiei sau desfășurării unor alte activități care pot fi relaxante sau nu. Dacă unii indivizi caută, după agitația de la locul de muncă, liniștea căminului, alții preferă, dimpotrivă, activități care să îi scoată din rutina zilnică. În funcție de stilul de viață al fiecăruia, acestea pot merge chiar până la practicarea unor sporturi extreme. Prin urmare, a confunda timpul liber cu perioadele pe care individul le întrebuințează pentru a se relaxa sau odihni este eronat tocmai din motivele mai sus arătate. Se dovedește încă o dată că definiția cea mai eficace a timpului liber trebuie să plece de la ceea ce fiecare individ în parte consideră a fi timp liber.

Un alt aspect care influențează stilul de viață este cel legat de tipul de consum. Este destul de evident că timpul pe care cetățeanul îl petrece la serviciu este alocat mai degrabă activităților de producție, și mai puțin consumului. Finalitatea activității unui individ, la acest nivel, este producerea mijloacelor de trai. Spre deosebire de timpul ocupat, în timpul liber primează consumul. Desigur, în funcție de stilul de viață, acest consum va fi foarte variat sub aspect cantitativ și tipologic. Dar este cert că indiferent de tipul de activitate practicat de individ în timpul său liber – fie că alege să meargă într-o localitate balneară sau să facă bungee-jumping – acesta este orientat mai ales spre consum. Din acest motiv este explicabilă tendința de creștere a timpului liber în societățile de consum. Societatea ca atare, prin structura ei, impune un stil de viață care trebuie să mijlocească sporirea și diversificarea consumului, ceea ce ar fi fost imposibil în cazul unor societăți bazate mai ales pe producție. În mod evident, și din nou în funcție de stilul de viață, tipul de consum și perioada de timp alocată acestuia, se poate merge de la simpla satisfacere a nevoilor primare până la transformarea consumului într-o activitate predominantă. Acest din urma caz este însă, mai degrabă, specific categoriilor sociale mai bogate și cu un stil de viață mai ostentativ (vedetelor de cinema etc.). Pentru o parte însemnată din populație, timpul liber alocat consumului propriu-zis denotă un stil de viață firesc, mijlocit de societatea de consum.

CAPITOLUL 2

TIMPUL LIBER SI DIFERENTELE DE GEN IN ROMANIA

2.1. Timpul liber - indicator de analiză a diferențelor dintre sexe: repere în literatura de specialitate

Doctrina socialistă se raportează la două elemente definitorii: egalitatea și dreptatea, concentrându-se asupra politicilor și reformelor care pot conduce la scăderea și dispariția inegalităților sociale și economice, la o societate mai echitabilă.

În România, în perioada comunistă, egalitatea femeilor cu bărbații a fost puternic susținută, fiind una dintre ideile importante folosite în procesul de modernizare a societății românești postbelice. Potrivit sociologilor români (Pasti, 2003), în comunism femeile au câștigat locuri de muncă, independență economică față de bărbați, asistența statului în creșterea copiilor, promovarea în poziții de conducere, acces la toate nivelurile și tipurile de educație. Totuși, sunt de acord cu Vl. Pasti în argumentația sa potrivit căreia socialismul nu a condus la redistribuirea echilibrată a puterii în relațiile de gen, ci a creat propriul său patriarhat, statuând „o dominație a bărbatului socialist asupra femeii socialiste”.

Mai mult decât atât, același autor demonstrează (2003) că patriarhatul este o realitate mai prezentă în România decât în alte societăți, iar tranziția, „după un moment de cumpănă, tinde să încline balanța în favoarea bărbaților”. Concluzia cercetării este că în România trăiesc două populații, o populație de bărbați și o populație de femei și ele interacționează între ele în așa fel încât diferențele între ele tind să se accentueze în loc să se diminueze. Aceste diferențe dintre genuri sunt analizate în articolul de față dintr-o perspectivă mai puțin abordată, respectiv aceea a modului în care bărbații și femeile aleg să își petreacă timpul liber.

Diferența **dintre genuri** (*gender gap*) desemnează diferențele dintre bărbați și femei din punct de vedere a trei dimensiuni:

1. accesul la viața politică
2. accesul pe piața forței de muncă salarizate
3. bunăstarea umană în sens larg (Dragomir, Miroiu, edit., 2002)

Una din formele de manifestare specifice ale diferențelor de gen este existența **poverii duale** la care este expusă femeia (*double burden*). Concept de bază al teoriilor feministe, acest termen desemnează tensiunile dintre multiplele sociale roluri ale

femeilor în viața de zi cu zi, când ele trebuie să satisfacă grija față de familie, munca în gospodărie și munca pentru un salariu. Astfel, femeia este confruntată cu alegerea între satisfacerea nevoilor personale și satisfacerea nevoilor și dorințelor celor de care au „grijă” în mod natural : soț, copii, părinți, și indirect, generează tensiuni între munca plătită, și cea neplătită, invizibilă.

În statele comuniste elementul distinctiv al dublei poveri este apariția unei poveri suplimentare: maternitatea impusă de politicile pro - nataliste ale acestor state (Dragomir, Miroiu, edit., 2002).

În multe cercetări occidentale dubla povară este asociată cu lipsa timpului liber. Lipsa timpului liber reprezintă principalul subiect de discuții în ceea ce privește calitatea vieții contemporane (Robinson and Godbey, 1997). Mai multe modificări recente contribuie la această îngrijorare. Norma de lucru de 40 de ore, cu o săptămână de 5 zile, nu mai poate fi apreciată ca fiind corectă. Incidența crescândă a familiilor cu „câștiguri duble” a generat o vastă literatură asupra dublei poveri.

Conform statisticilor, oamenii consideră că timpul lor liber s-a micșorat și se simt copleșiți (Robinson and Godbey, 1997). Acest sentiment este valabil mai ales în cazul femeilor, care trebuie să jongleze între serviciu, familie și divertisment . Într-adevăr, s-a sugerat că femeile suferă de sărăcia timpului (Hochschild, 1997). Aceasta datorită nevoii iminente ca ambii parteneri să lucreze, iar femeile adaugă responsabilităților lor casnice și de îngrijire a copiilor cele ale unei munci plătite.

Necesitatea ca ambii parteneri să câștige și problema potențială a unei duble poveri este în conflict cu așteptările care guvernează relațiile intime moderne. O ipoteză standard a sociologiei prezente este aceea că relațiile personale moderne se bazează, ca valoare centrală, pe egalitarism (Giddens, 1992 ; Beck și Beck-Gernsheim, 1995). Totuși, distribuția inegală și munca neplătită (treburile gospodărești, copiii și cumpărăturile) alocată în raport de gen, creează dificultăți teoretice în cazul acestei dispute. O cale de rezolvare a acestei dispute privind egalitatea este aceea prin acordarea unei importante deosebite relației de parteneriat în cuplu și o concentrare asupra volumului muncă – aceasta înseamnă, o combinație între timpul acordat muncii plătite și muncii neplătite (Becker, 1985 ; Berk, 1985). Pentru ca teza privind dominanta familiei moderne egalitare să fie credibil, un important corolar este argumentul că egalitatea între sexe a timpului acordat muncii totale ar conduce la egalitatea timpului liber.

Într-adevăr, într-un articol recent, Nancy Fraser demonstrează că egalitatea între sexe are nevoie de a fi reconceptuată ca o „noțiune complexă care include pluralitatea principiilor normative distincte” (1997). Unul din cele șapte principii cheie pe care ea le propune ca fiind crucial pentru egalitatea între sexe privește distribuția timpului liber. Suntem de acord ca aceasta este o dimensiune importantă a egalității și considerăm ca o investigație empirică a acestui aspect în cazul societății românești este necesară.

Literatura privind folosirea timpului face distincție între diferitele clase de folosire a timpului considerate a fi fundamental diferite. În mod tipic, este demonstrat că timpul poate fi împărțit în patru categorii: munca plătită, munca neplătită, îngrijire personală și timp liber (Robinson și Godbey, 1997).

Munca plătită reprezintă timpul depus pentru producerea de activități în spațiul economic, a muncă remunerată sau un timp cheltuit de persoanele implicate în propria afacere. În sensul cel mai larg, include de asemenea timpul cheltuit cu transportul la locul de muncă, pauzele din timpul lucrului și, deși controversat, munca voluntară și timpul cheltuit pentru studiu.

Eticheta „*timpul pentru munca neplătită*” reflectă caracterul obligatoriu la muncii neplătite. Acesta include îngrijirea copiilor, prepararea mâncării, curățenia în casă, spălarea hainelor, gospodărirea casei, grădinaritul, întreținerea casei și reparațiile, îngrijirea mașinii și cumpărăturile.

Îngrijirea personală sau timpul « personal » este asociat cu menținerea funcțiilor corpului ; dormitul, mâncatul, spălatul, îmbrăcatul și îngrijirea sănătății.

Timpul liber reprezintă o categorie reziduală. Este timpul care rămâne după satisfacerea condițiilor pentru menținerea corpului într-un stadiu acceptabil de sănătate și acceptabil social, desfășurarea activității în economie și realizarea responsabilităților casnice și familiale. Timpul liber include în același timp activitățile explicite dar și timpul folosit spre exemplu pentru activități religioase și civice.

Timpul liber are diferite conotații pentru fiecare dintre sexe. În timp ce dormitul, mâncatul și îmbrăcatul – activități clasificate ca fiind de îngrijire personală - sunt practic constante, devine necesar să se facă distincție între muncă (plătită și neplătită)

și timp liber. Este posibil să vedem timpul liber ca sursă directă de satisfacție, ceea ce înseamnă că persoanele având cantități similare de timp liber au o calitate similară a vieții.

O diferență fundamentală între bărbați și femei este aceea că femeile având ca responsabilitate îngrijirea copiilor au o experiență specială asupra timpului. Istoricii au atras atenția asupra legăturii între evoluția programării după ceas a timpului și organizarea industrială a muncii (Thompson, 1967 ; Landes, 1983). Deoarece bărbații sunt « specializați în munca plătită, s-a demonstrat că viața lor se desfășoară după regulile liniare ale programării după ceas a timpului. Oamenii de știință feminisți au lansat ideea că timpul femeilor este predominant determinat de sarcinile pe care le au. (Nowotny, 1994 ; Adam, 1995 ; Glucksmann, 1998). Timpul de lucru al femeilor ca soții și mame nu poate fi privit din perspectiva «munca separată de timp liber, timp public față de privat, timp subiectiv față de obiectiv și sarcini conform unui program pe ore» (Adam, 1995). Cercetările privind munca grijulie și emoțională a femeilor au aratat limitele concepției liniare asupra timpului. (Hoschild, 1983 ; Larson și Richards, 1994). Munca femeilor de regulă coordonează multiple activități, « calcularea timpului și a priorităților » (Adam, 1995). Din această perspectivă, consecința este deci că experiența femeilor privind timpul liber este distinctă și este greu de separat din multitudinea de activități legate una de alta. Accentuând calitatea timpului liber al femeilor, se sugerează reformularea conceptului privind diferențierea între sexe a timpului liber. Problema crucială nu este aceea că femeile au mai puțin timp liber « primar » decât bărbații, ci aceea că timpul lor liber nu este de aceeași calitate cu al bărbaților.

2.2. Datele utilizate

În România studiile care se raportează în primul rând asupra utilizării timpului sunt puține. Este important să amintim faptul că analizele utilizării timpului au fost efectuate în centre de cercetare universitare din Timișoara (de exemplu, studiile profesorului **Boghaty Zoltan**- Un studiu psihologic despre utilizarea timpului de lucru, Anuarul Korunlor, Cluj Napoca 1983-1984), din Iași, și amintim cercetările utilizării

timpului de către studenți realizate de d-na prof. **Elisabeta Jaba (2002)**. De asemenea, au fost preocupați de această problemă cercetători de la Institutul pentru Cercetarea Calității Vieții, cum sunt **Laureana Urse**- Preocupări de timp liber ale romanilor și comparații internaționale, Revista calitatii vieții 1-4, 2002.

Mai recent, pe plan internațional interesul deosebit pentru analiza utilizării timpului a fost afirmat încă de la întâlnirea *EUROSTAT de la Luxemburg* (1997), odată cu definitivarea strategiilor europene de ocupare, dar și mai recent, la *summit-urile de la Lisabona și Barcelona, în 2000 și 2001*. Întrucât țara noastră are drept obiectiv primordial, atât economic cât și politic, integrarea europeană într-un viitor cât mai apropiat (2007), analiza utilizării timpului trebuie privită ca o necesitate. Aceasta cu atât mai mult cu cât nevoia de cercetare a acestui domeniu vine să acopere un spațiu aproape inexistent în literatura de specialitate din România.

În contextul descris anterior, Ancheta Utilizării Timpului (TUS) se înscrie pe coordonatele generale ale unui program amplu, demarat în anul 1990 de Oficiul de Statistică al Uniunii Europene (EUROSTAT).

Ancheta utilizării timpului (TUS) în România asigură informațiile necesare pentru analiza modalităților de utilizare a timpului, de către populația în vârstă de 10 ani și peste, pentru realizarea diferitelor activități: îngrijirea personală, activitate economică (principală și secundară), educație și perfecționare, activități de îngrijire și gospodărire a familiei, relații de înțajutorare, activități culturale – recreative și sportive, relații sociale și activități asociative etc.

Informațiile colectate permit dimensionarea timpului utilizat pentru diferite activități și analiza comparativă pe sexe și grupe de vârstă, pe medii de rezidență, după statutul socio-economic, nivelul de instruire, stare civilă. Totodată, se poate măsura ritmul specific al zilelor de lucru dintr-o săptămână și cel al zilelor de odihnă (sâmbătă și duminică).

Rezultatele anchetei pot fi folosite pentru fundamentarea unor programe de lucru flexibile, a unor programe de transport îmbunătățite, a unor politici coerente privind utilizarea timpului în activități culturale și de petrecere a timpului liber.

Datele rezultate sunt comparabile la nivel internațional, ancheta organizată în România fiind armonizată cu anchetele similare din țările Uniunii Europene din punct

de vedere al metodei de organizare în teren și de colectare a datelor, al conceptelor, definițiilor și clasificărilor utilizate, ca și al planului de sondaj.

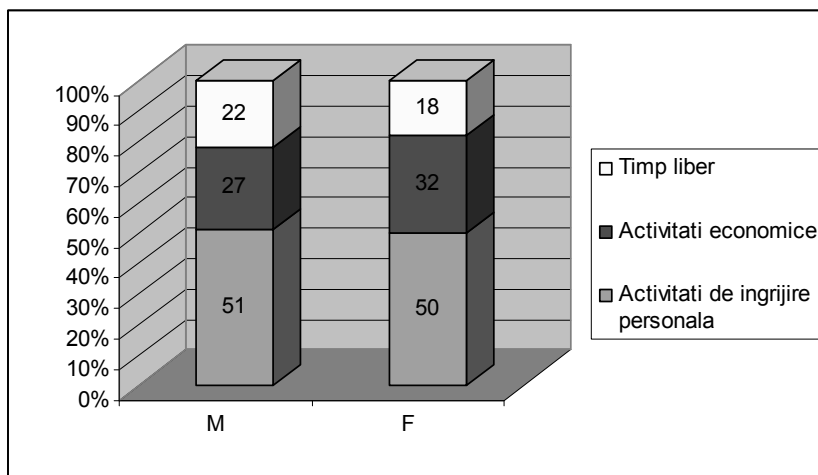
2.3. Aspecte ale utilizării timpului liber în România

În analiza rezultatelor anchetei s-a utilizat (conform recomandărilor EUROSTAT) o grupare mai redusă a activităților, rezultate din agregarea activităților cuprinse în lista detaliată, prezentată în Anexa 1.

Structurarea activităților pe trei grupe mari (Îngrijire personală, Muncă, Timp liber) cu 23 subgrupe asigură premisele unor analize amănunțite ale repartizării timpului zilnic de către populația țării și permite evidențierea unor diferențe semnificative sunt între bărbați și femei, între tineri și vârstnici, între persoanele active și cele inactive, între populația din mediul urban și cea din rural, între persoanele singure și cele care au familie etc.

Evidențierea diferențelor de gen în ceea ce privește alocarea tipului liber este observată pe câteva paliere diferite: în primul rând, analizez importanța timpului liber în economia resurselor medii zilnice de timp; în al doilea rând analizez principalele activități efectuate zilnic de către bărbați și femei în timpul liber; în al treilea rând identific pe baza analizei factoriale existența unor grupări funcție de variabile demografice, care reflectă comportamente similare în alocarea timpului liber; în fine ultimul aspect discutat în acest articol se referă la existența unor diferențe în ceea ce privește ritmul zilnic în care se desfășoară principalele activități de timp liber.

Figura 1. Structura utilizării timpului pe principalele grupe de activități

Mai mult de jumătate din timpul zilnic este alocat de către bărbați activităților de îngrijire personală (12,2 ore), 29% este folosit pentru activități economice (aici sunt incluse munca, activitățile educaționale și transportul – călătoriile - iar 20%, respective 4,8 ore este alocat timpului liber.

Femeile alocă de asemenea jumătate din timpul zilnic activităților de îngrijire personală, respective odihnă, somn, masa și activități de igienă. Diferențe importante apar în ceea ce privește activitățile economice, femeile muncind în medie 7,6 ore față de 6,5 ore cât muncesc bărbații. Consecința este faptul că bărbații dispun de un timp liber semnificativ mai mare decât femeile, respective cu 1,1 ore mai mult.

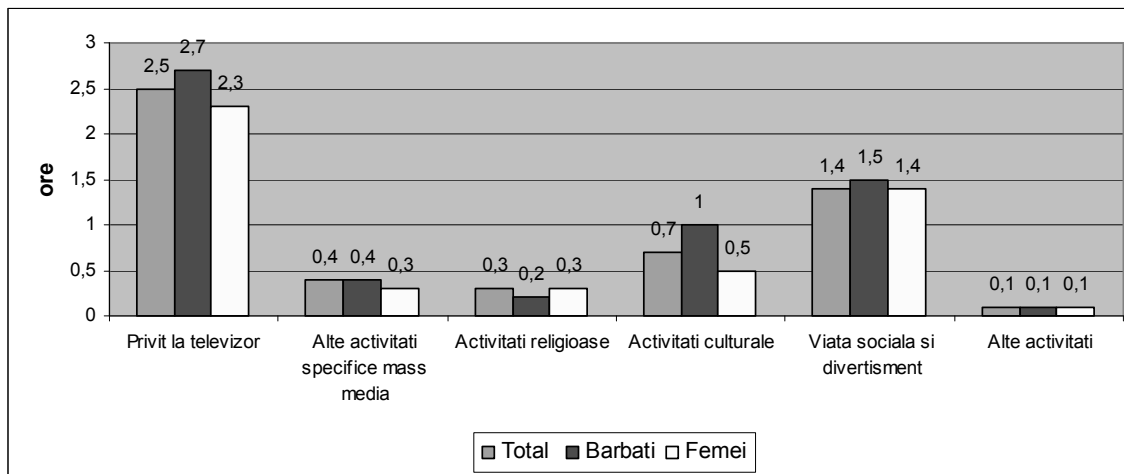
Acest avantaj al bărbaților este remarcat la toate grupele de vârstă, fiind mai puțin important la grupele extreme de vârstă – la tineri și vârstnici - și mai important la grupa de vârstă adultă, când femeile sunt confruntate cu un număr mare de activități economice, legate de munca plătită, munca în gospodărie și creșterea copiilor.

Deși orele de timp liber pentru bărbați sunt mai multe decât cele pentru femei în majoritatea țărilor pentru care s-au condus anchete asupra utilizării timpului, există și excepții. În Australia, Norvegia și SUA (1995), pentru cei aflați între 20 și 59 ani, media orelor de timp liber pentru femei este mai mare decât cea pentru bărbați, deși numai cu mai puțin de o oră și jumătate pe săptămână. Bărbații italieni au, în mod excepțional, timp liber mai mult de șase ore și jumătate (sau 21%) mai mult timp liber decât femeile italiene. (Bittman, 1999).

Considerăm în cele ce urmează principalele activități de timp liber urmărite în TUS 2000, observând existența unor diferențe semnificative în alocarea timpului funcție de gen.

Figura 2

Timpul mediu zilnic alocat activităților de timp liber

Vizionarea programelor de televiziune rămâne modalitatea principală de petrecere a timpului liber, satisfăcând atât nevoia de destindere și/sau de distracție cât și preocupările informative și de dezvoltare a personalității. Mai mult de jumătate din timpul liber este petrecut atât de către bărbați, cât și de către femei privind la televizor. Această proporție situează România pe unul din primele locuri, în contextual în care norvegienii privesc la televizor 28% din timpul liber, suedezii 34%, iar belgienii 45%. Bărbații alocă acestei activități cu 24 de minute mai mult decât femeile.

Viața socială este a doua activitate importantă de petrecere a timpului liber. Aici sunt incluse vizitele, conversațiile, socializarea în cadrul familiei, convorbirile la telefon etc.

Cititul este a treia activitate de petrecere a timpului liber în majoritatea țărilor europene, chiar dacă există diferențieri importante în ceea ce privește dimensiune a timpului zilnic alocat acestei activități. Acesta ia valori pe un interval cuprins între 23 de min (Slovenia, Franța) până la 46 de minute (Finlanda). În România timpul alocat cititului este de 18 min zilnic, ușor mai ridicat pentru bărbați decât pentru femei. Această preocupare a înregistrat unele scăderi față de începutul deceniului nouă când interesul era mai mare, probabil din câteva motive: explozia de publicații a constituit o

noutate pentru români după perioada comunistă; nivelul de trai nu scăzuse atât de mult încât să pună problema imposibilității de a mai putea cumpăra ziare și reviste, pentru anumite categorii de populație; problemele economice și șomajul au creat o dispoziție a populației mai puțin propice cumpărării și citirii de ziare și reviste. (Urse, 2002).

Timpul pentru citit scade pe măsură ce crește vârsta populației, în special în cazul femeilor și este mai ridicat odată cu creșterea nivelului de instruire.

În ceea ce privește **ascultarea radioului sau înregistrărilor (CD, casete etc.)** timpul alocat este mult mai redus față de alte activități specifice mass media, iar rata de participare este mai redusă - 8,5%. Bărbații ascultă mai mult la radio decât femeile (9.8% față de 7.2%). Este important de remarcat faptul că ascultatul radioului este un substitut pentru alte activități mass media, astfel că proporția celor care ascultă mai mult radioul este mai ridicată pentru categoriile de populație care au o participare mai redusă la privitul TV.

Activitățile religioase, civice și politice consumă 18 min zilnic. Femeile sunt mai implicate în acest tip de activitate decât bărbații (13.9% față de 8.5%). Preocupările religioase (inclusiv frecventarea bisericii) sunt considerate în cadrul metodologiilor specifice anchetelor utilizării tipului ca fiind preocupări de timp liber. În același timp, prin sărbătorile religioase (la nivel național, la nivelul unor confesiuni și pentru anumite segmente de populație care respectă cu strictețe sărbătorile religioase) religia este producătoare de timp liber. Demn de remarcat este faptul că activitățile religioase consumă în medie zilnic valori mult mai reduse în țările europene, între 1 min – Suedia, Norvegia- și 3,9 min -Marea Britanie⁸.

La români, frecventarea bisericii a înregistrat o anumită creștere după 1990 (Urse, 2002).

Participarea populației la **activități culturale** este redusă, numai 2,2 % fiind interesată de astfel de activități. Acestea sunt legate de mersul la cinema, teatru, concerte, expoziții, muzee sau evenimente sportive. Proporția este mai redusă decât în alte țări europene, unde ia valori între 3% - Ungaria, 4% Estonia , Franța și 9% Germania. După 1990 interesul pentru activitățile culturale a înregistrat scăderi importante. O explicație constă în faptul că acest tip de activități au fost înlocuite de

⁸ Comparable time use statistics. National tables from 10 European countries, EUROSTAT, 2004

televiziune, pe fondul scăderii nivelului de trai și a limitării accesului la serviciile culturale.

Există importante disparități în ceea ce privește utilizarea timpului liber funcție de gen, dar și de alte variabile demografice, dintre care am reținut statutul ocupațional, nivelul de educație și statutul marital. Se impune următoarea întrebare: există o diferențiere clară pe genuri în alocarea timpului funcție de aceste variabile, sau, cu alte cuvinte, sunt determinate diferitele modele de utilizare a timpului de variabilele demografice amintite?

Pentru a răspunde la această întrebare vom folosi analiza factorială, concret analiza componentelor principale.

Principalele aplicații ale acestei metode sunt:

- De a reduce numărul de variabile
- De a identifica structura legăturilor între variabile, respective de a clasifica variabilele

Astfel, analiza componentelor principale se bazează pe principiul reducerii a două sau mai multor variabile la un singur factor. Nu dorim să intrăm în detalii metodologice, care pot fi găsite cu ușurință în literatura de specialitate (a se vedea referințele bibliografice).

Variabilele luate în considerare sunt duratele medii zilnice alocate diferitelor activități specifice timpului liber. Prezentăm în continuare câteva concluzii mai importante.

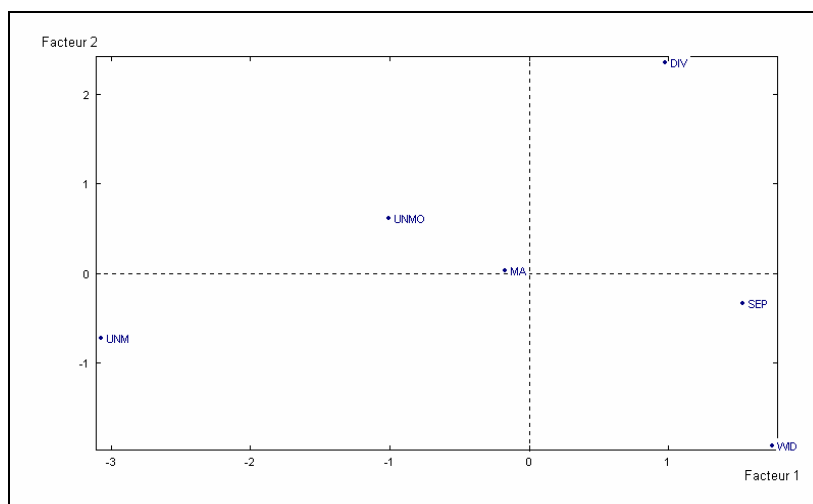
În raport cu **statutul marital**, comportamentul bărbaților din România înregistrează diferențe majore. Astfel, sportul și hobby-urile sunt corelate negativ cu toate celelalte activități, iar distracția este corelată pozitiv doar cu activitățile religioase. Corelații pozitive există doar între cumpărături și activități religioase, respectiv ajutor dat altor gospodării, hobby-uri și sport.

Gruparea ierarhică indică de asemenea comportamente eterogene, cu diferențe majore între bărbații căsătoriți și cei necăsătoriți, cei văduvi și cei divorțați.

Pentru femei, așa cum se poate constata din figura 3, diferențele apar în cadrul grupărilor, deoarece femeile căsătorite se apropie comportamental de cele necăsătorite oficial, iar la extremități se situează de asemenea femeile necăsătorite și cele separate.

Figura 3

Gruparea bărbaților funcție de statutul marital

Considerând **statutul ocupațional**, constat existența unor polarizări ale comportamentelor cat si disproporții majore. Repartizarea bărbaților pe axe principale indică pe de o parte o grupare comportamentala semnificativă a celor care lucrează o mare parte a timpului (angajați, angajatori, muncitori in agricultura si cei pe cont propriu) și diferențieri majore pentru celelalte categorii. Astfel șomerii sunt la una dintre extremități, copiii si studenții sunt în opoziție cu pensionarii.

Comportamentul femeilor este diferit de cel al bărbaților. Matricea de corelație indică faptul că pentru femei activitățile sportive sunt negativ corelate cu toate celelalte activități. Cea mai mare parte a timpului liber este dedicată de către femei distracției și activităților religioase, iar cel mai puțin timp este alocat hobby-urilor și ajutorului dat altor gospodării.

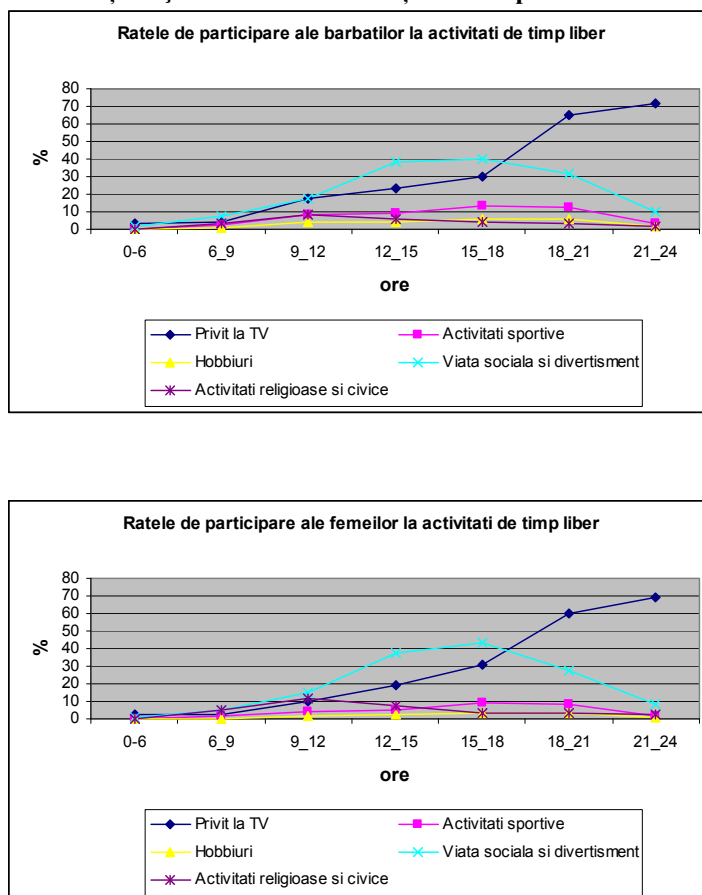
Repartiția pe axe principale indică alte grupări comportamentale. Astfel comportamentul femeilor angajate se apropie de cel al lucrătoarelor pe cont propriu si cel al casnicelor, în timp ce patroanele si pensionarele au comportamente opuse. Ca și în cazul bărbaților, tinerii au propriul tip de comportament, de consum a timpului liber, opus celorlalte categorii.

Clasificarea ierarhică, ca si repartizarea pe axele principale indică o grupare puternică după **gradul de pregătire școlară**: persoanele cu pregătire universitară și cele cu studii postliceale formează o grupa, urmate de cei cu studii liceale și vocaționale, pentru ca persoanele cu studii primare sau fără studii să formeze o clasă separată; Gruparea pe clase ierarhice sete similară în cazul celor două genuri.

Axe principale ale analizei indică separația majoră între tipurile de studii: pe prima axa principală se situează la extremități cei cu școală primară și cei cu studii postliceale, iar pe cea de-a doua axă cei cu studii universitare și studii medii.

Analiza **participării** bărbaților și femeilor la principalele activități de timp liber este pusă în legătură cu paliere orare ale zilei. Principala concluzie este aceea că ritmurile zilnice înregistrate sunt asemănătoare în cazul bărbaților și femeilor, în timp ce ratele de participare sunt mai ridicate în cazul bărbaților – excepție fac activitățile religioase și civice, unde femeile au rate de participare ușor mai ridicate decât în cazul bărbaților.

Figura 4
Participarea bărbaților și femeilor la activitățile de timp liber

Principala preocupare de timp liber în cadrul seriei este atât în cazul bărbaților cât și al femeilor privitul la televizor. După amiaza este alocată îndeosebi pentru activități sociale, când ratele de participare ale femeilor sunt mai ridicate. Sportul este desfășurat în cursul dimineții, fiind mai agreat de bărbați decât de femei. Tot bărbații

sunt cei mai implicați în practicarea unor hobby-uri, deși ratele de participare sunt destul de reduse pentru ambele genuri.

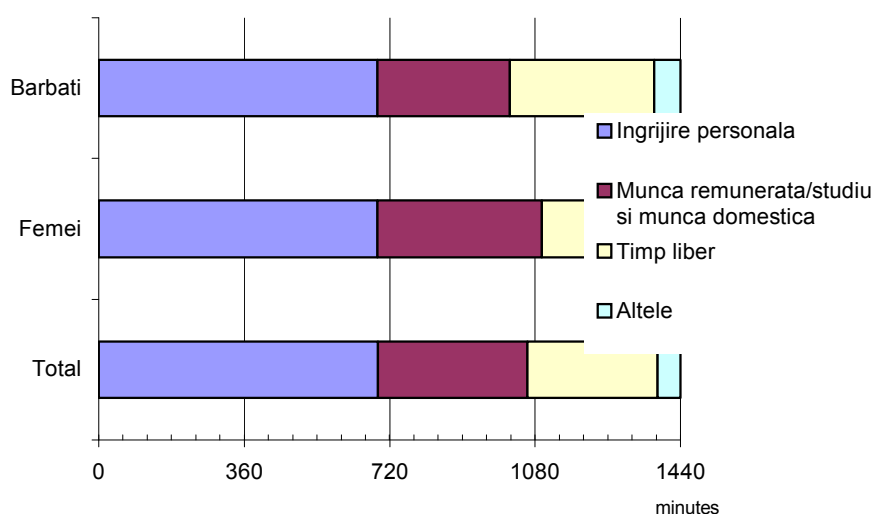
Această analiză trebuie să admitem ascunde multe aspecte legate de calitatea timpului liber, de existența unor activități simultane, cum sunt cele legate de supravegherea copiilor în timp ce se desfășoară și alte activități. Cercetările recente (Bittman, Wajcman, 1999) evidențiază faptul că în ceea ce privește calitatea timpului liber, femeile sunt dezavantajate, iar *dubla povară* implică desfășurarea mai multor activități simultan.

CAPITOLUL III

ANALIZA STATISTICĂ BAZATĂ PE ETAPELE CICLULUI DE VIAȚĂ ÎN CERCETAREA ASUPRA FOLOSIRII TIMPULUI ÎN ROMÂNIA

Analiza cu ajutorul categoriilor ciclului de viață și sexului ne poate ajuta să descoperim regularitățile în folosirea timpului într-o societate modernă, unde se așteaptă ca rolurile femeilor și bărbaților să fie egal distribuite. Mai întâi, modul în care femeile și bărbații își petrec timpul liber zilnic se poate observa în Figura 1.

Figura 1 Folosirea medie a timpului pe grupe de activitate predominantă și sex.

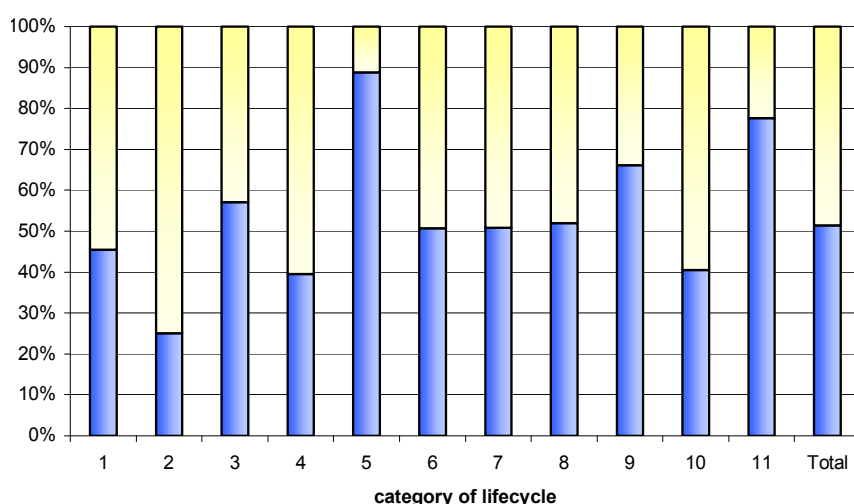

Cea mai mare parte a zilei este dedicată somnului, meselor și îngrijirii personale (aproape o jumătate de zi, adică 11h31'). În media bărbații petrec aproape aceeași perioadă ca și femeile pentru aceste activități (11h29', respectiv 11h30').

Pentru alte activități desfășurate pe parcursul zilei există o diferență între sexe. Astfel, bărbații au mai mult timp liber iar femeile petrec mai mult timp cu munca remunerată, studiu și munca domestică. Timpul liber este dedicat uitatului la TV și video, cititului sau altor mass-media, practicării sportului, hobbyurilor și jocurilor, odihnei sau activităților de socializare (activități participative, viață socială, divertisment și cultură). De asemenea, munca remunerată/studiul și munca domestică includ slujba și călătoriile în scopuri profesionale, studiul, activitățile care țin de gospodărie și de îngrijirea familiei. În grupa muncă remunerată/studiu și muncă domestică, bărbații aloca mai mult timp muncii remunerate decât femeile (3h13' față de 1h57').

În abordarea care se bazează pe ciclul de viață este important de observat dacă anumite grupe de populație sunt mai specifice pentru un anumit sex. Astfel, de pildă, în grupa „părinte singur (toate vârstele), copilul cel mai mic <18” aproape 90% sunt femei. Un procentaj mare de femei se întâlnește și în grupa „persoane de 65 de ani și peste, fără copii <18, locuind cu părinții”, unde aproape trei sferturi sunt bărbați (vezi Figura 2).

Figura 2 Populație după categoria ciclului de viață și gen

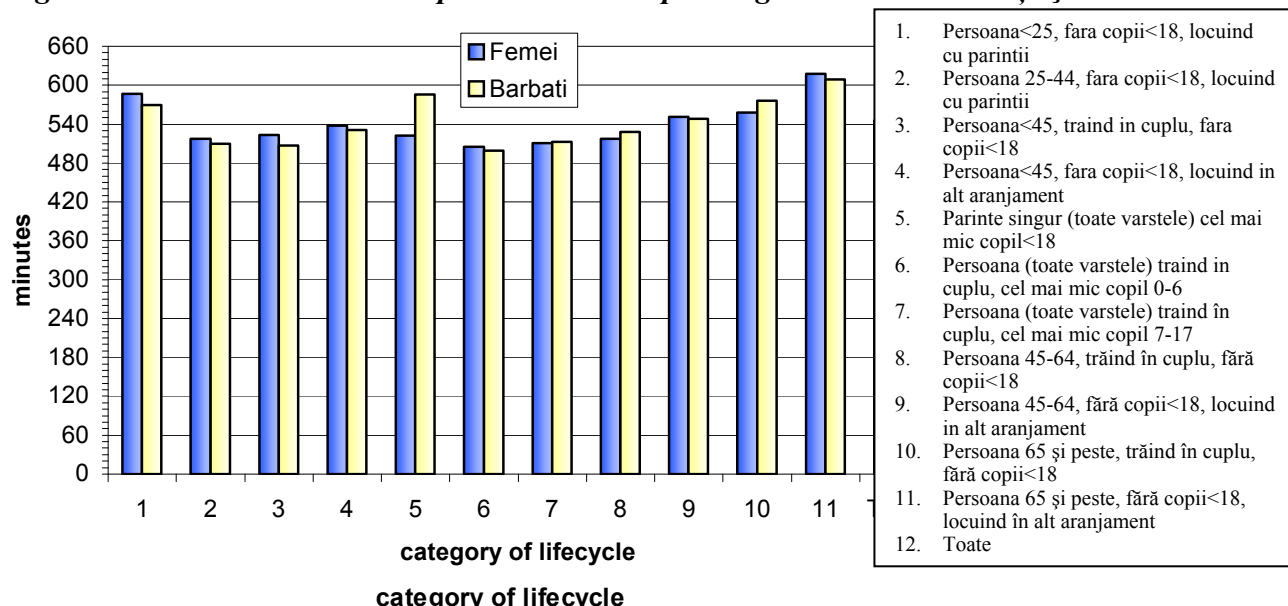
1. Persoana <25, fara copii <18, locuind cu parintii
2. Persoana 25-44, fara copii <18, locuind cu parintii
3. Persoana <45, traieste in cuplu, fara copii <18
4. Persoana <45, fara copii <18, locuieste in alt aranjament
5. Parinte singur (toate varstele) cel mai tanar copil <18
6. Persoana (toate varstele) traieste in cuplu, cel mai tanar copil 0-6
7. Persoana (toate varstele) traieste in cuplu, cel mai tanar copil 7-17
8. Persoana 45-64, traieste in cuplu, fara copii <18
9. Persoana 45-64, fara copii <18, traieste in alt aranjament
10. Persoana 65 si mai in varsta, traieste in cuplu, fara copii <18
11. Persoana 65 si mai in varsta, fara copii <18, locuieste in alt aranjament
12. Toate

Persoanele cu copii dorm mai puțin

În ceea ce privește dormitul, trebuie remarcată acea categorie a persoanelor care trăiesc în cuplu și au copilul cel mai mic cu vârsta cuprinsă între 0 și 6 ani. Femeile din această categorie petrec 8h25' pentru dormit (adică cu 40' mai puțin decât media pentru toate femeile). Timpul mediu pentru bărbații din această categorie este 8h19' (adică cu 39' mai puțin decât media pentru toți bărbații)- la polul opus, persoanele cu vârste de peste 65 de ani fără copii < 18 care traiesc în alte aranjamente au cea mai mare medie în ceea ce privește dormitul: 10h18' pentru femei și 10h9' pentru bărbați.

Diferența majoră între femei și bărbați este de remarcă în cazul categoriei „părinte singur (toate vârstele), copilul cel mai mic < 18”, respectiv 1h4’ mai mult pentru bărbați (timpul mediu pentru bărbați este 9h46’, iar pentru femei 8h42’).

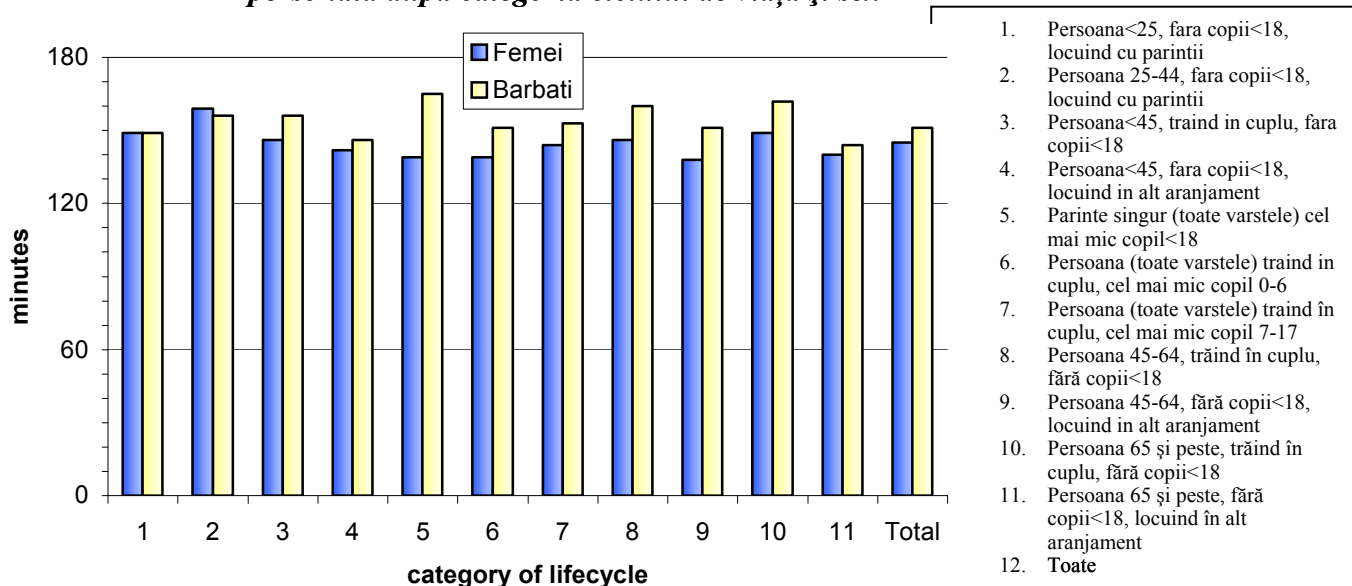
Figura 3 Perioada medie zilnică pentru dormit după categoria ciclului de viață și sex

Cel mai mare timp mediu folosit pentru hrană și alte aspecte care țin de îngrijirea personală se regăsește în cazul bărbaților singuri care au copii

Pentru hrană și alte aspecte care țin de îngrijirea personală bărbații cheltuiesc, în medie, mai mult decât femeile (cu 5’, în medie). Această concluzie este valabilă pentru toate categoriile ciclului de viață, cu o excepție: categoria „persoane 25-44, fără copii <18, locuind cu părinții”, situație în care media femeilor o depășește pe cea a bărbaților cu 3’ (2h39’ comparativ cu 2h36’). Cea mai mare diferență între femei și bărbați se regăsește în grupa „parinte singur (toate vârstele), cel mai mic copil <18”, care în care bărbații dedică acestei activități mai mult cu 26’ ca femeile (2h45’ comparativ cu 2h19’). De asemenea, bărbații din acest grup dedică un perioadă medie ridicată acestor activități decât alte categorii ale ciclului de viață, fie că este vorba despre bărbați sau femei.

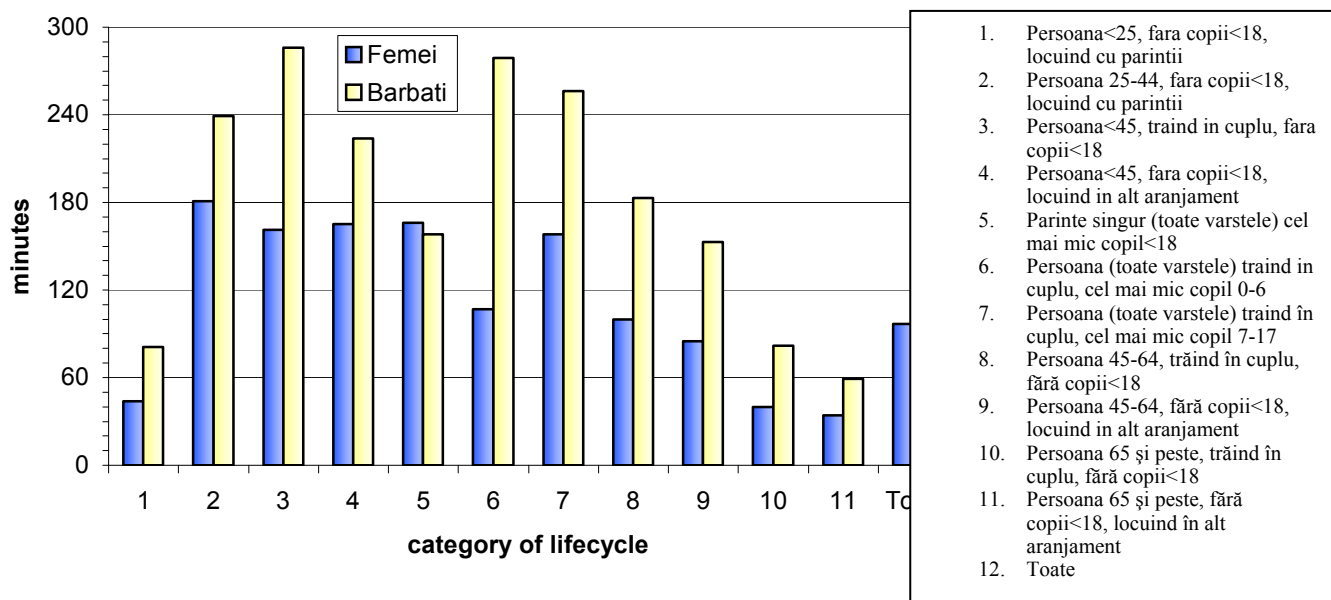
Figura 4 Perioada zilnică medie cheltuită pentru hrană și alte activități de îngrijire personală după categoria ciclului de viață și sex

Bărbații cheltuiesc în medie cu 1h15' mai mult ca femeile pentru activitățile care țin de slujbă

Bărbații realizează activități legate de “slujbă și călătorii în scopuri profesionale” într-un procent mai mare ca femeile (59,65% comparative cu 42,75%). Ca o consecință, perioada medie petrecută cu activitățile legate de slujbă este mai mare (2h52' comparative cu 1h37'). Acest lucru este valabil pentru aproape toate categoriile ciclului de viață. Există o singură excepție: categoria “părinte singur (toate vârstele), cel mai mic copil <18”, în cazul căreia femeile au 8' minute mai mult petrecute la slujbă decât bărbații (2h46' comparative cu 2h38').

Figura 5 Timpul mediu zilnic cheltuit cu activitățile legate de slujbă pe categorii de cicluri de viață și sex

De asemenea, este evident că în categoria “persoană (toate vârstele) trăind în cuplu, cel mai mic copil 0-6” între timpul folosit de femei pentru activități legate de slujbă și cel folosit de bărbați este cea mai mare diferență (1h47’ față de 4h39’).

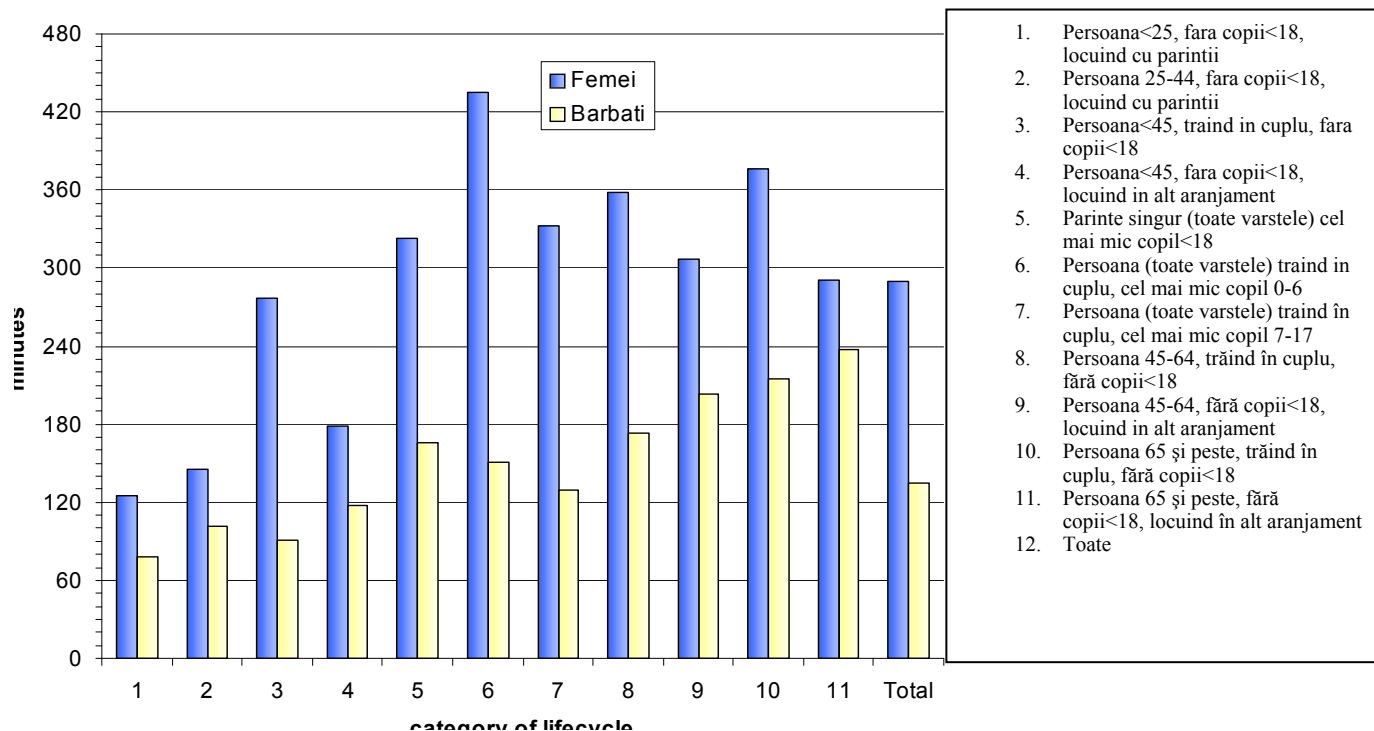
Există o diferență importantă între timpul dedicat gospodăriei și activităților legate de îngrijirea familiei de către femei și bărbați.

Gospodăria și activitățile legate de îngrijirea familiei cad, în mod tradițional, în sarcina femeii. Femeile înregistrează 4h50’ pe zi pentru astfel de activități, cu 2h35’ mai mult ca bărbații. Din nou, categoria “persoană (toate vârstele) trăind în cuplu, cel mai mic copil 0-6” înregistrează cea mai mare diferență, din vreme ce diferența între femei și bărbați este de 4h44’. În plus, femeile din această categorie sunt cele care se dedică în cea mai mare măsură acestui tip de activități, din vreme ce o mare parte din timpul lor zilnic este cheltuit cu îngrijirea copilului. Valoarea înaltă a mediei zilnice care se înregistrează în cazul acestor femei (7h15’) este rezultatul faptului că cele mai multe dintre ele se ocupă de creșterea copiilor. Următoarea medie zilnică, în ordine, (6h16’) se regăsește în cazul categoriei “femei 65 și peste, trăind în cuplu, fără copii<18”.

În cazul bărbaților, după 45 de ani mai mult timp este alocat acestui tip de activități. De asemenea, așa cum era de așteptat, persoanele care locuiesc cu părinții petrec mai puțin timp cu gospodăria și activitățile de îngrijire a familiei decât alte persoane (vezi Figura 6).

Figura 6 Perioada medie zilnică alocată gospodăriei și activităților de îngrijire a familiei pe categorii de ciclu de viață și sex

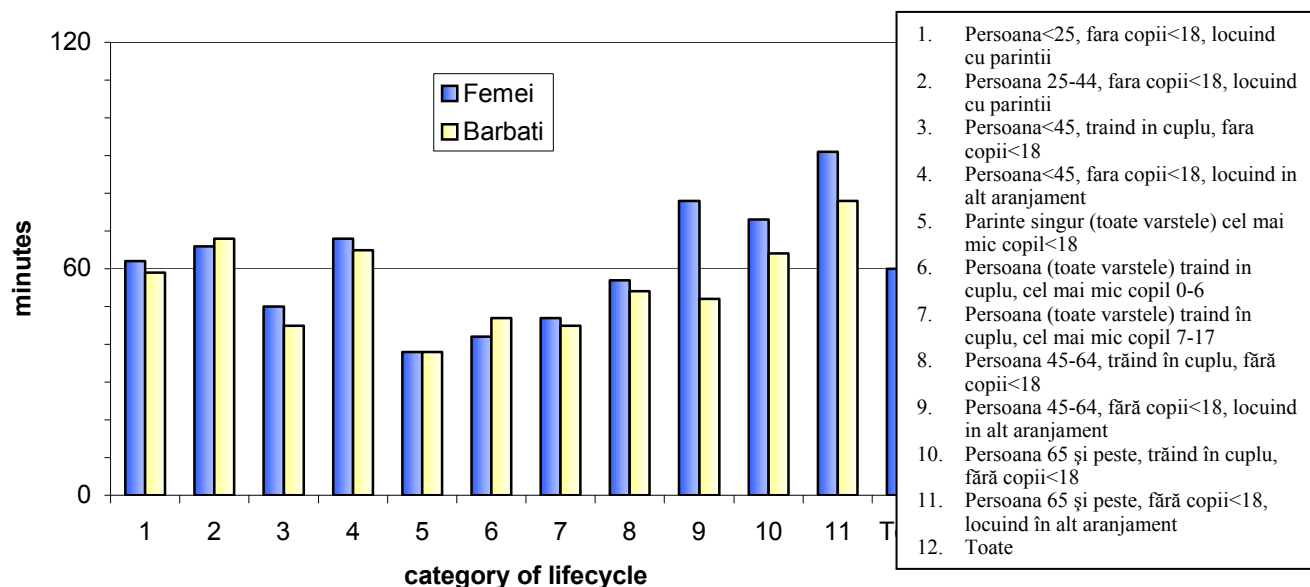
Peste 47% din timpul liber este alocat vizionării programelor TV și video

Timpul dedicat activităților participative, vieții sociale, divertismentului și activităților culturale este ceva mai mare în cazul femeilor (1h comparative cu 55'). Absența unui partener o determină pe persoana de 65 de ani și peste care nu are copii sub 18 ani și care locuiește singură în alt aranjament să aibă o medie mai mare a timpului petrecut cu astfel de activități. La extrema opusă, persoanele cu copii ce au vârste sub 18 ania au mai puțin timp pentru astfel de activități (categoriile 5, 6, 7 în figura 7).

Femeile și bărbații din categoria “părinte singur (toate vârstele) cel mai mic copil<18” petrec aceeași perioadă de timp pentru aceste activități, deși aceasta este la cel mai scăzut nivel, adică 38'.

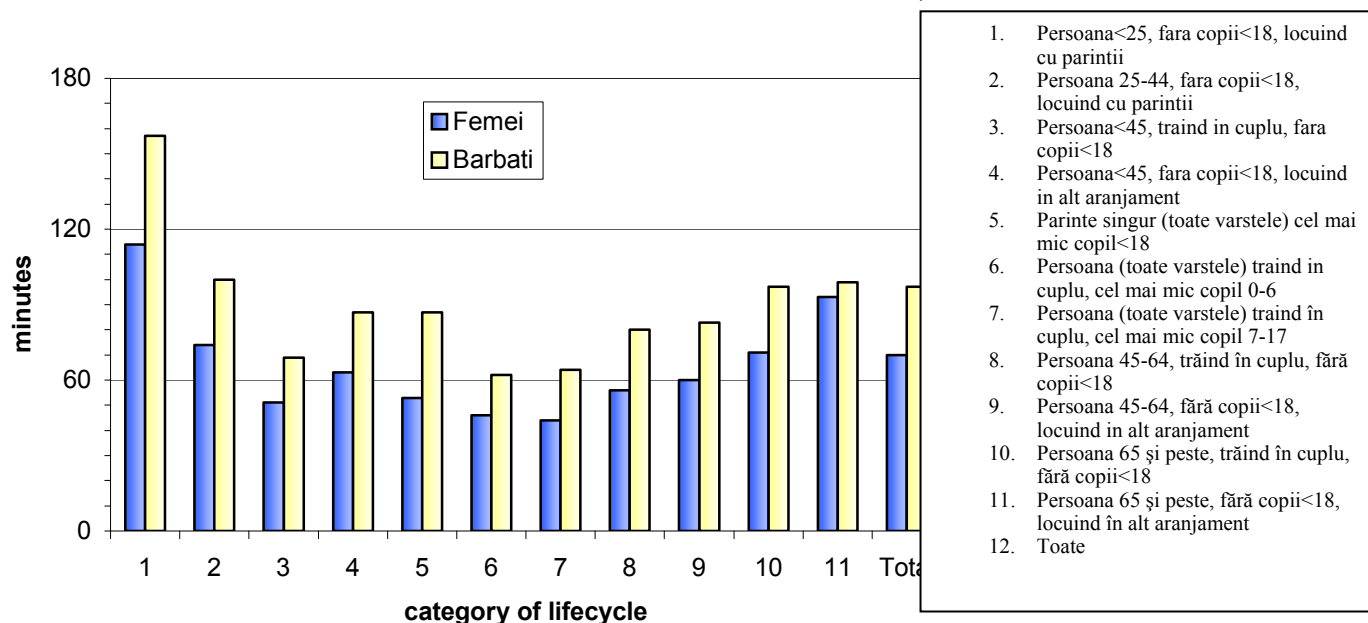
Figura7 Perioada medie zilnică alocată activităților participative, vieții sociale, divertismentului și activităților culturale pe categorii de ciclu de viață și sex

Dacă femeile sunt mai interesate de activitățile participative, de viața socială, divertisment și activitățile culturale (vezi mai sus), bărbații au un interes mai sporit în ceea ce privește odihna, sportul și activitățile în aer liber, hobbyurile și jocurile. Prin urmare, timpul petrecut de bărbați cu aceste activități îl depășește pe cel petrecut de femei, indiferent de categoria ciclului de viață (vezi Figura 8).

Persoanele care trăiesc în cuplu, având cel mai mic copil sub 18 ani (categoriile 6 și 7 din figura 8) nu au prea mult timp de alocat odihnei, sporturilor și activităților în aer liber, hobbyurilor și jocurilor. Aceste activități sunt caracteristice persoanelor cu vârste sub 25 de ani, care locuiesc cu părinții și nu au copii (1h56' este timpul alocat de femeile acestei categorii și 2h37' de către bărbații aceleiași categorii).

Figura 8 Perioada zilnică medie alocată odihnei, sportului și activităților în spațiul liber, hobbyurilor și jocurilor pe categorii ale ciclului de viață și sex

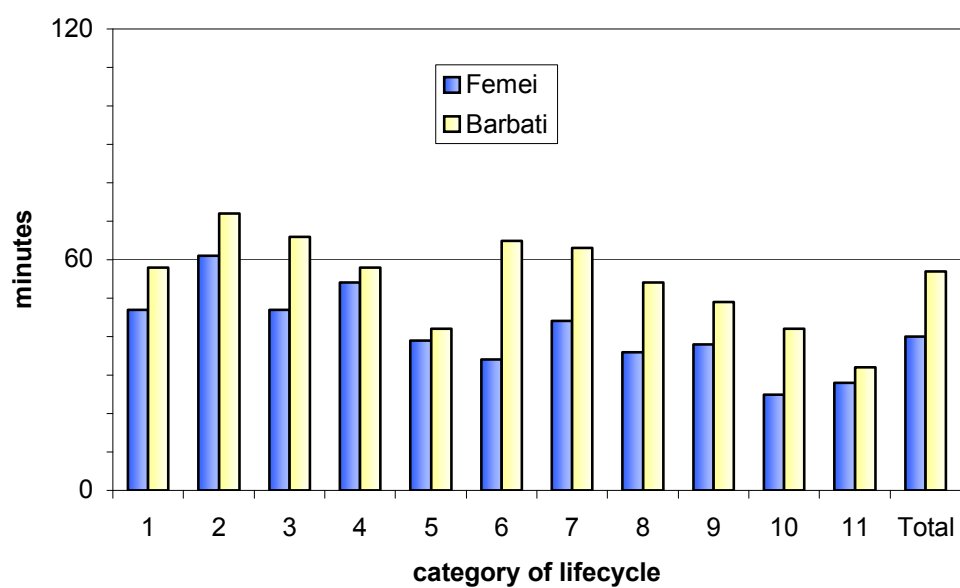

Pe parcursul unei zile un bărbat se uită la televizor 2h52', cu 34' mai mult decât o femeie. Pentru femei, cea mai mică valoare se regăsește în cazul celor care trăiesc în cuplu și su în grijă copii sub 7 ani (1h50') iar la bărbați în cazul celor de 65 de ani și peste, care trăiesc în alt aranjament și fără copii sub 18 ani (2h14').

Bărbații călătoresc mai mult ca femeile

Bărbații călătoresc mai mult ca femeile (57' comparativ cu 40'). Această situație fiind întâlnită în cazul tuturor categoriilor de ciclu de viață. Diferența maximă între sexe (31') apare în cazul categoriei de persoane de toate vârstele, trăind în cuplu, cel mai mic copil fiind între 0 și 6 ani.

Figure 9 Timpul mediu zilnic alocat calatoriilor

1. Persoana <25, fara copii <18, locuind cu parintii
2. Persoana 25-44, fara copii <18, locuind cu parintii
3. Persoana <45, traind in cuplu, fara copii <18
4. Persoana <45, fara copii <18, locuind in alt aranjament
5. Parinte singur (toate varstele) cel mai mic copil <18
6. Persoana (toate varstele) traind in cuplu, cel mai mic copil 0-6
7. Persoana (toate varstele) traind in cuplu, cel mai mic copil 7-17
8. Persoana 45-64, trăind în cuplu, fără copii <18
9. Persoana 45-64, fără copii <18, locuind in alt aranjament
10. Persoana 65 și peste, trăind în cuplu, fără copii <18
11. Persoana 65 și peste, fără copii <18, locuind în alt aranjament
12. Toate

PARTEA A III-A

Capitolul 1 Utilizarea timpului și stilul de viață la vârsta a treia

Capitolul 2 Timpul dedicat activităților personale în România: luarea mesei

Capitolul 3 Tipare de utilizare a timpului în Europa

Capitolul 1

Utilizarea timpului și stilul de viață la vârsta a treia

Structura pe vârste a unei populații este un element fundamental al analizei acesteia sub aspect demografic și economic. Din punct de vedere demografic, majoritatea fenomenelor sunt dependente de vârstă: mortalitatea, nupțialitatea, fertilitatea. Sub aspect economic și social, structura pe vârste are implicații majore: participarea la viața economică depinde de vârstă, gradul de instruire, mobilitatea profesională, experiența în muncă sunt determinate de vârstă.

În ultimii ani, modificările structurale nu sunt importante ca dimensiune și se înscriu în tendința de lungă durată de accentuare a gradului de îmbătrânire demografică a populației, proces tipic populațiilor europene.

Traversarea de către țara noastră a unui anevoios proces de tranziție la economia de piață, sub semnul unei puternice crize economice, a determinat intensificarea procesului de îmbătrânire demografică.

În perioada de după anul 1992 procesul de îmbătrânire demografică a continuat, fapt pus în evidență de creșterea ponderii populației vârstnice, simultan cu scăderea ponderii populației tinere. Este de menționat totuși că procesul de îmbătrânire demografică în România este mai puțin avansat decât în alte țări europene, care înregistrează proporții mai ridicate ale persoanelor peste 65 de ani în totalul populației, în detrimentul ponderii populației tinere. De exemplu, ponderea populației vârstnice⁹ a depășit valoarea de 13% în anul 1996 în țări ca: Belgia (16%), Italia (16,4%), Suedia (17,5%), Norvegia (15,9%), Marea Britanie (15,7%), Germania (15,4%), Franța (15,2%), Ungaria (14,2%), Bulgaria (15,2%) ș.a.

Afirmată în condițiile societății moderne, îmbătrânirea demografică desemnează o creștere însemnată a ponderii populației vârstnice în totalul populației și are numeroase implicații în toate segmentele societății. Principala cauză a îmbătrânirii demografice este tranziția la un nou regim de reproducere a populației, de la regimul tradițional, caracterizat prin rate înalte de natalitate și mortalitate la regimul modern, cu rate scăzute de natalitate și mortalitate.

⁹ date preluate din *Anuarul Statistic al României 1999*, Comisia Națională pentru Statistică, 2000

Trecerea României la economia de piață a marcat o intensificare a procesului de îmbătrânire demografică. Considerarea evoluției datelor despre natalitate și fertilitate, mortalitatea și speranța de viață, ca și a datelor aferente emigrației, conduce la ideea că în România se conturează o nouă fază de îmbătrânire demografică, fază în cadrul căreia are loc și o scădere a numărului absolut al populației, iar reducerea fertilității este aproape unica sursă a procesului amintit.

Procesul de îmbătrânire demografică parcurs până în prezent de România, este adevărat cu un decalaj față de țările dezvoltate, ne dă temei să credem că în viitor el se va încadra în traiectoria urmată de aceste țări în domeniul respectiv. Este de așteptat ca rata fertilității, chiar în condițiile redresării economiei naționale și a nivelului de trai, și ale unei politici demografice pronataliste, să fie sensibil apropiată de cea din Europa occidentală¹⁰.

Creșterea ponderii populației vârstnice alături de caracteristicile economice și sociale ale acestei rupe extreme de vârstă impun analiza distinctă a modului în care se utilizează timpul de către vârstnici.

Activitățile vârstnicilor sunt influențate de o serie de factori: domiciliul, vecinătatea, capacitățile fizice, statutul economico-social, abilitățile și valorile pe care le au. Utilizarea timpului este diferită, iar stilul de viață are aspecte distincte în fiecare etapă a vieții. Persoanele tinere și de vârstă medie pot considera că nu au suficient timp pentru a face tot ceea ce și-au propus sau ceea ce ar dori să facă, zilele lor fiind împărțite între activitățile economice, îngrijirea copiilor și a casei. Astfel, pot idealiza perioada pensionării așteptând odihna de care s-ar putea bucura. Dar, odată cu pensionarea, cu plecarea copiilor și a altor modificări în statutul lor, încep să manifeste discreție în utilizarea timpului, din cauza înrăutățirii stării de sănătate, a dificultăților de transport, a lipsei banilor, a dispariției prietenilor etc.

Însă, în ciuda stării de sănătate și a deteriorării funcțiilor fiziologice, persoanele vârstnice pot rămâne active, se pot implica în comunitate și în activități sociale.

Timpul nu este atât de fragmentat ca în stadiile anterioare, numărul de activități desfășurate este mai redus, dar există totuși o serie de necunoscute cu privire la alegerea duratei de timp alocate diferitelor activități. Modificările psihologice și

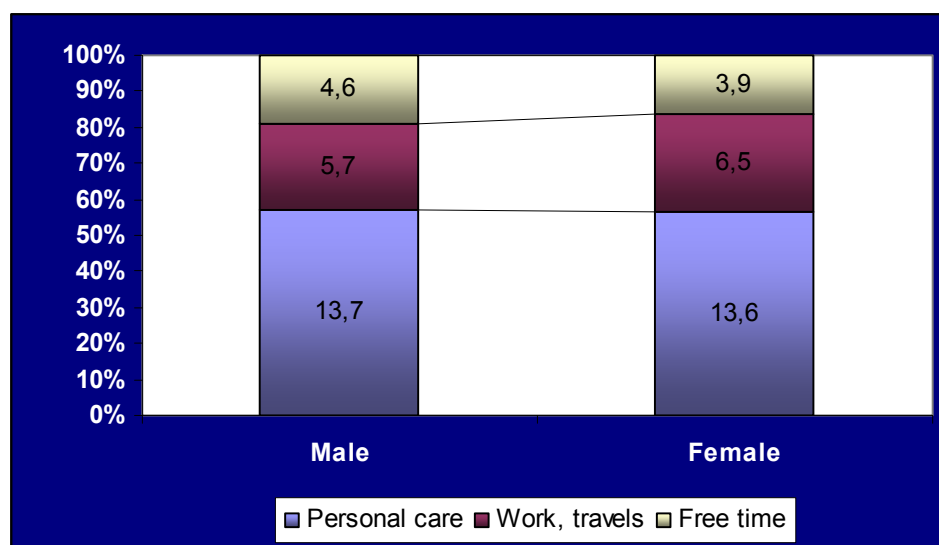
¹⁰ Constantinescu, N.N.(coord.) – *Probleme ale tranziției la economia de piață. Studii* vol.I, Editura Fundației “România de Măine”, București, 1997

fiziologice aduse de îmbătrânire, bolile care afectează persoanele vârstnice pot limita capacitatea lor de a se angaja în anumite activități. Unii vârstnici nu se antrenează în activități pentru că simt că nu au suficientă putere, pentru că le lipsesc abilitățile sau pentru că se consideră prea bătrâni pentru a face acele lucruri.

Totuși, este important se menționat faptul că modelele de activitate din trecut influențează semnificativ activitățile derulate la vârstele mai înaintate. Unele cercetări demonstrează continuitatea modului de petrecere a timpului liber în primele etape ale vieții și în cele târzii.¹¹

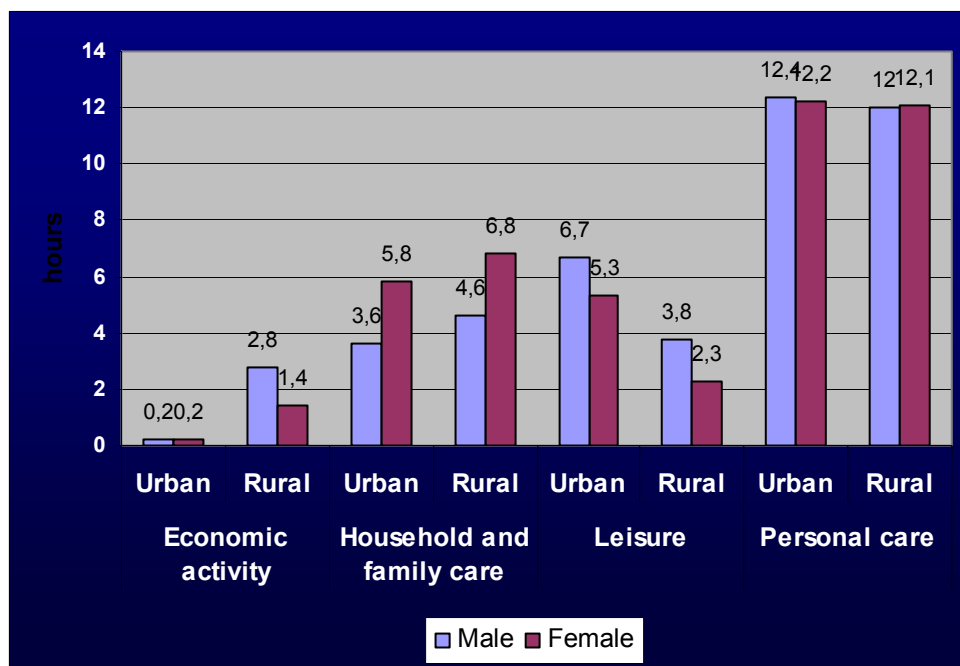
UTILIZAREA TIMPULUI

Analiza utilizării timpului are ca suport statistic aceleași rezultate ale Anchetei asupra Utilizării timpului, derulata de către INS în anul 2000. La o primă vedere, activitățile sunt grupate pe principalele trei grupe: activități de îngrijire personală, de timp liber și de muncă. Atât bărbații cât și femeile alocă cea mai mare parte a timpului activităților de îngrijire personală (somn, luat masa, igienă personală), cu o diferență minimă în favoarea femeilor. Diferențe mai mari apar în ceea ce privește tipul dedicat muncii și activităților gospodărești. Femeile dedică mai mult timp acestor activități decât bărbații (32% din timp, respectiv 6,5 ore față de 5,7 ore- 27,8%), în timp ce bărbații au mai mult cu 0,7 ore timp liber. Această situație este valabilă pentru toate grupele de vârstă, decalajul fiind mai redus în cazul populației vârstnice.

¹¹ Gârleanu-Șoitu Daniela- Vârsta a treia, Institutul European, 2006

Disparități regionale au fost recent cuantificate. Ele sunt semnificative, dar în primul rând trebuie menționate cele pe medii de rezidență.

În zona rurală vârstnicii alocă mai mult timp activităților economice, datorită specificului ocupației desfășurate, care este în primul rând munca agricolă. În același timp, femeile vârstnice petrec mai mult timp în activitățile gospodărești, comparativ cu cele din mediul urban. La aceasta contribuie mai slabă echipare cu bunuri de folosință îndelungată a gospodăriei rurale, dar și influența pe care o are structura pe vârste a populației, populația vârstnică fiind majoritară în mediul rural.

ACTIVITĂȚILE LA VÂRSTA A TREIA

Unele teorii din gerontologia socială afirmă rolul activității la vârsta a treia: cu cât persoana este mai activă, cu atât va fi mai satisfăcută și mai adaptată la viața socială. Această teorie pornește de la premisa că validarea conceptului de sine la vârsta a treia este determinată de participarea în roluri caracteristice vârstei adulte. Prin urmare se dorește păstrarea a cât mai multe activități posibile și substituirea rolurilor pierdute cu unele noi.

Suportul empiric pentru teoria activității nu este unul omogen. Există studii ce afirmă rolul decisiv al activităților petrecute alături de prieteni sau al activităților fizice sau al celor desfășurate într-o organizație.

Există și studii care sugerează utilizarea altor variabile: posibilitatea de a interacționa pozitiv cu alții, posibilitatea de a dialoga, de a împărtăși bucuriile. Persoanele active au o mai bună sănătate psihică și fizică, și satisfacții mai mari în viață decât cele inactive, având în general un nivel educativ și posibilități financiare mai numeroase.

În fapt, resursele individuale pe care le au persoanele în vârstă afectează abilitatea de a continua rolurile sociale. Prin urmare se poate afirma că, în ciuda păstrării implicării la vârsta a treia, o bună adaptare la procesul îmbătrânirii presupune dezangajare.

Intensitatea tendințelor de activitate a populației este evaluată folosind indicatori statistici specifici între care ratele de activitate, generale sau specifice, care permit analiza diferențelor existente între sexe, grupe de vârstă sau arii de rezidență.

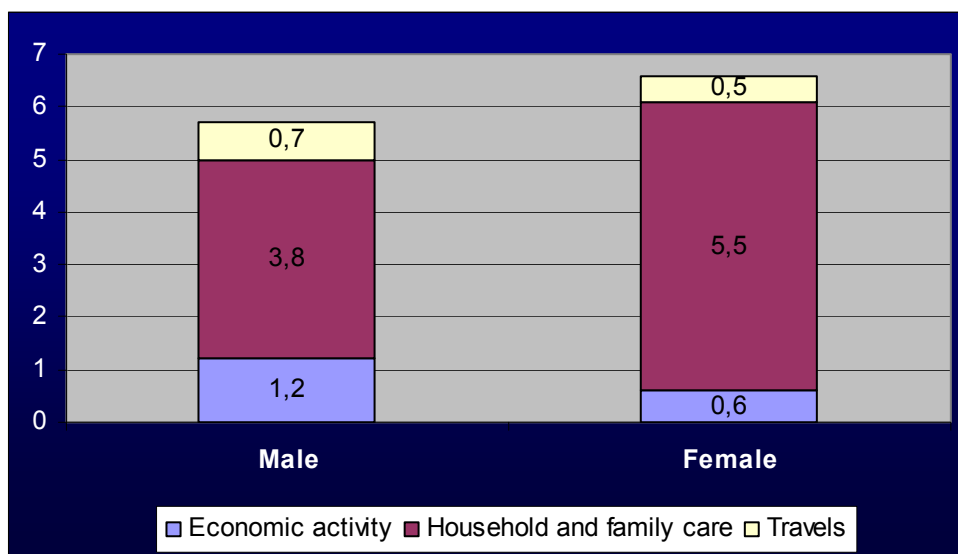
**Tabel 1. Ratele de activitate generală și specifice pe gen și medii de rezidență
1996-2000**

	Total population	Elderly population (over 65)				
		Total	male	female	urban	rural
1996	51.8	32.5	34.8	28.3	5.4	49.7
1997	52.2	33.8	39.6	29.6	5.5	52
1998	51.4	34.8	40.7	30.6	5	54.1
1999	51.5	36	41.7	31.9	4.6	56.5
2000	51.6	35.7	40.8	32.1	4.4	56.4

Source: National Institute of Statistics, AMIGO 2000

Munca este analizată sub 2 aspecte: munca plătită (activități economice) și munca neplătită (activități gospodărești și legate de îngrijirea familiei) la care se adaugă călătoriile legate de muncă (la/de la locul activității).

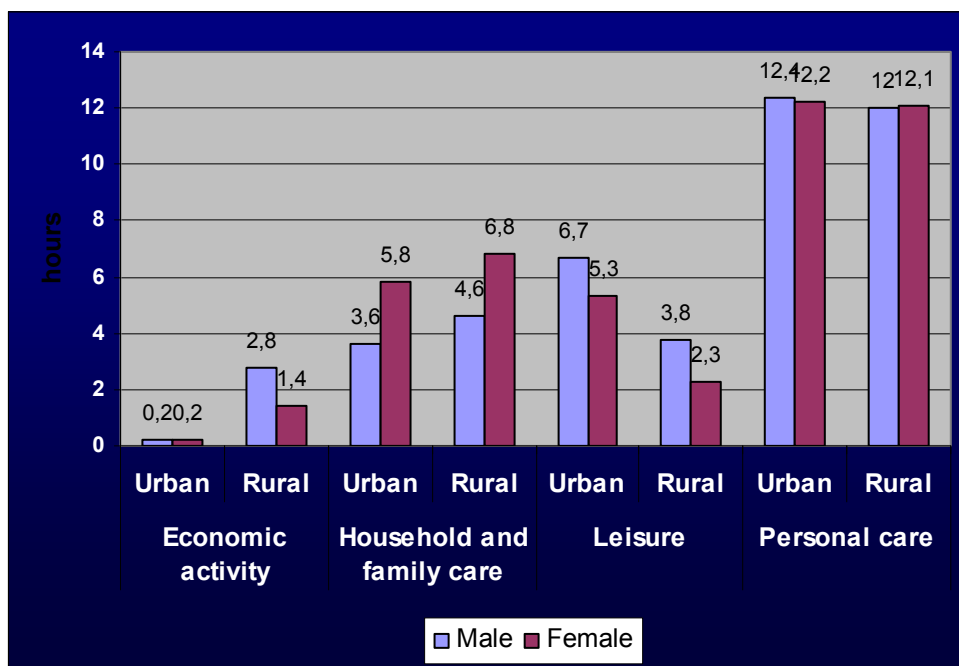
Bărbații vârstnici muncesc dublu pentru activități economice, în timp ce femeile alocă mai mult timp activităților domestice. Femeile muncesc în gospodărie în medie 5,5 ore zilnic, în timp ce bărbații numai 3,8 ore zilnic.

Activitățile gospodărești sunt detaliate în activități de pregătire a hranei, de curățenie a locuinței, menținere și confecționare de îmbrăcăminte, grădinărit, cumpărături și ajutor acordat altor gospodării.

Primele 3 categorii de activități, respectiv cele desfășurate în interiorul gospodăriei, sunt desfășurate în primul rând de către femei, în timp ce activitățile din afara locuinței sunt desfășurate de către bărbați. Se remarcă faptul că pregătirea hranei este sarcina aproape exclusivă a femeilor. Grădinaritul se referă la cultivarea unor legume și zarzavaturi în scopul consumului în gospodărie, spre deosebire de alte țări unde grădinaritul este o activitate de relaxare, fiind inclusă la categoria hobby-uri. În mediul rural bărbații se ocupă de grădinarit, alocând 2,8 ore în medie, iar femeile alocă aceleași activități 2 ore zilnic.

Ajutorul acordat altor familii este concretizat în timpul dedicat ajutorului altor gospodării, în primul rând familiilor copiilor sau ajutorului dat creșterii nepoților.

TIMPUL LIBER

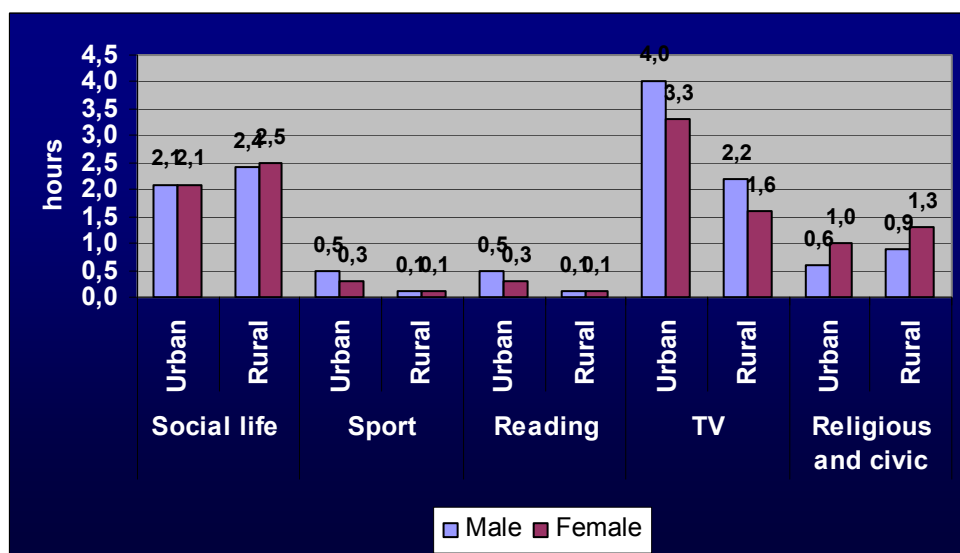
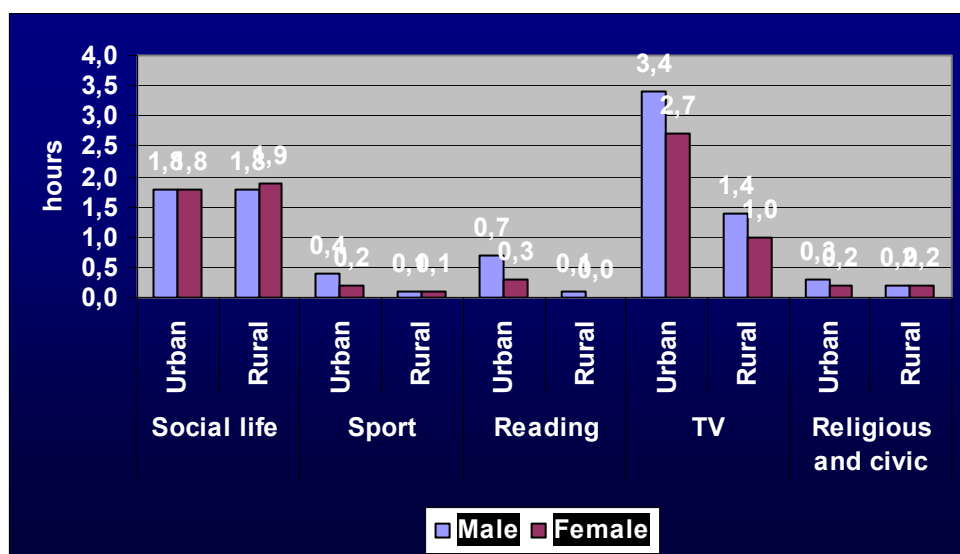
Semnificația sintagmei „timp liber” este diferită: pentru unii sensul este de pierdere a timpului, pentru alții constituie o modalitate de odihnă. Reacțiile în fața sintagmei „timp liber” sunt influențate de valorile culturale atașate muncii. În unele societăți este incriminată orice modalitate neproductivă de a petrece timpul liber, iar petrecerea activă a timpului este mai apreciată decât meditația sau contemplarea. În altele, retragerea în solitudine constituie o cale a regăsirii de sine, a împlinirii.

Abordarea timpului liber din perspectiva anchetelor utilizării timpului oferă o perspectivă mult mai cuprinzătoare: timpul liber este ceea ce rămâne după ce activitățile economice și cele de îngrijire personală sunt desfășurate. Aceasta are avantajul unei mai facile cuantificări a timpului liber și lasă analistului libertatea de a detalia pe activități diferitele modalități de petrecere a timpului.

Timpul liber este utilizat într-o măsură mai mare în week-end. De aceea se impune observarea distinctă a modului de petrecere a timpului liber în week-end față de zilele săptămânii. Activitățile care sunt preferate în România, atât în week end cât și în timpul săptămânii sunt: activități sociale (vizite, discuții cu prieteni), sportive, cititul, privitul la televizor și activitățile religioase și civice și de voluntariat. Alte tipuri

de activități, cum sunt hobbyurile sau activitățile culturale beneficiază în medie de mai puțin de 0,1 ore zilnic, prin urmare nu au fost reținute în analiza noastră.

Diferențele apar și între perimetrele urban-rural: vârstnicii din mediul rural continuă să fie mai activi și implicați în societate, în timp ce la orașe se regăsesc opțiuni mai variate în privința solitudinii. De asemenea, trebuie menționat că petrecerea timpului liber, în ciuda dezvoltării industriei specifice, nu a dobândit încă înțelesul căutat, mai ales în cazul vârstnicilor, datorită lipsei resurselor necesare subzistenței.

În mod firesc, timpul liber de care dispun vârstnicii este mai mare în timpul week-end-ului. Activitatea preferată este privitul la televizor, în mediul urban, în timp ce în mediul rural sunt preferate activitățile sociale. Această preferință către activitățile sociale este demnă de remarcat, vârstnicii de la țară fiind singura categorie

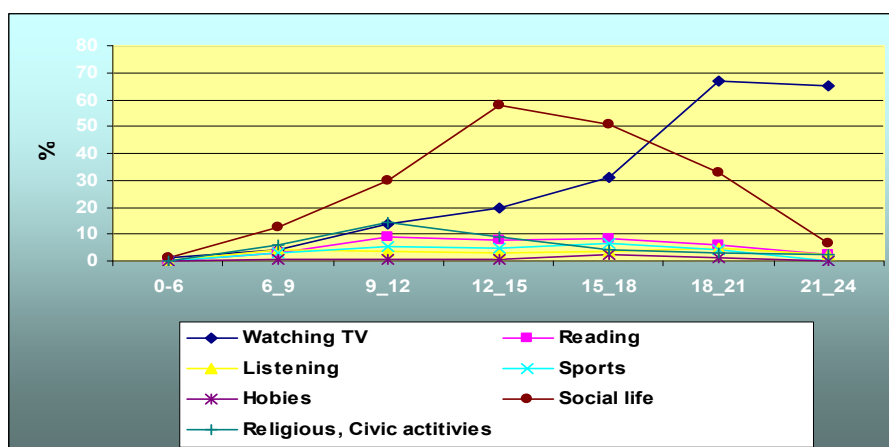
demografică care au alt pattern de petrecere a timpului liber. De asemenea, femeile socializează mai mult decât bărbații, în medie 2,5 ore zilnic.

Cititul presei și activitățile sportive beneficiază de mai bine de o jumătate de oră în medie în mediul urban și de cca 6 minute în mediul rural.

O atenție deosebită merită activitățile religioase, civice și de voluntariat. Din păcate datele nu separă cele 3 categorii. Se poate remarca faptul că în week-end femeile din mediul rural alocă mai bine de o oră acestor activități, iar în mediul urban o oră, cu mult peste media din România sau din alte țări. Aceasta ar putea fi un indicator al gradului ridicat de religiozitate, concretizat în timpul alocat practicilor religioase.

În țările dezvoltate (SUA) un mare rol în petrecerea timpului liber îl are voluntariatul. Tipul de organizație în care se implică vârstnicii diferă funcție de gen și de statutul minoritar-majoritar¹². Femeile în vârstă sunt participante active în asociațiile voluntare în comparație cu bărbații. Multitudinea de roluri ale femeilor în etapele anterioare ale vieții – muncă voluntară, implicarea în activități casnice și de creștere a copiilor- este pozitiv corelată cu starea de sănătate și varietatea rolurilor întâlnite la vârsta a treia. În SUA există o impresionată tradiție a implicării comunitare, iar asociațiile sunt fie pe lângă biserici, pe naționalități sau în funcție de vârstă. În România rata implicării populației vârstnice în activități de voluntariat este mult mai redusă. Deși în ultimii ani au fost derulate diferite proiecte¹³, activitățile de voluntariat continuă să aibă o pondere nesemnificativă în alocarea timpului liber al vârstnicilor.

Ritmul zilnic al activităților desfășurate de populația vârstnică în weekend

¹² Gârleanu-Șoitu Daniela- Vârsta a treia, Institutul European, 2006

¹³ Proiect derulat în anul 2000 la Iași de către organizații guvernamentale, un centru de plasament și un centru de îngrijire și asistență

CAPITOLUL 2

TIMPUL DEDICAT ACTIVITĂȚILOR PERSONALE ÎN ROMÂNIA: LUAREA MESEI

Activitățile de luare a mesei sunt încadrate în clasificările activităților de utilizare a timpului în categoria activităților personale, adică a acelor activități care asigură întreținerea organismului, îngrijirea acestuia. În ultimul timp, omul a început să se bucure de luarea mesei ca și act social care adună întreaga familie sau prietenii. În ultimul timp, aceste activități se află din ce în ce mai mult în atenția cercetătorilor întrucât stilul de alimentație are un impact decisiv asupra stării de sănătate, fiind responsabil de producerea și agravarea mai multor boli. Stilul de alimentație este o componentă a stilului de viață, fiind corelată cu vârsta, profesia, genul, situația familială.

Populația tânără și activă din marile orașe mănâncă mai rar și mai puțin sănătos, doarme mai puțin și face mai puțin sport decât restul cetățenilor. Acestea sunt concluziile ultimului studiu realizat de IPSOS Interactiv Services pentru compania britanică Unilever, lider mondial în producția bunurilor de larg consum. Potrivit datelor studiului, 42% din populația urbană ia mai puțin de două mese pe zi, iar cea mai mare parte a acestora o reprezintă absolvenții de facultate. De asemenea, tinerii profesioniști sunt și cei care au tendința de a sări peste micul dejun, de a mânca mai des la fast-food sau de a apela la produsele semipreparate în dauna mâncării gătită, mai sănătoase, dar mai cronofage. Ei alocă un timp redus luării meselor și combină deseori alimentația cu alte activități precum cititul ziarelor, rezolvarea problemelor profesionale sau uitatul la televizor, pentru a economisi timp.

Cea mai mare parte a românilor a renunțat la practicarea sportului, 58% dintre respondenții studiului declarând că nu fac sport nici măcar o dată pe lună. Femeile sunt mai predispuse la sedentarism decât bărbații, ele fiind și cele care se hidratează mai

putin decat recomanda medicii. În schimb, barbatii sunt clientii fideli ai fast-food-urilor si consumatori ai produselor semipreparate.

Studiul indica si faptul ca romanii tind sa-si aleaga alimentele dupa gust si nu neaparat dupa calitatile nutritive si calorice. Consumatorii tind sa identifice produsele alimentare sanatoase cu cele proaspete si nu neaparat cu cele recomandate de medicii nutritionisti sau cele cu un continut scazut de sare sau grasimi.

Analiza dezvoltata in continuare avand la baza datele utilizarii timpului releva aspecte care vin sa intareasca cele prezentate anterior.

Aşa după cum era de aşteptat, datele statistice indică existenţa a trei momente importante de luat masa în timpul zilei: primul se înregistrează în intervalul 06:00-09:00, al doilea între 12:00-15:00 şi ultimul între 18:00-21:00.

Orăşenii servesc toate cele trei mese mai târziu decât cei din mediul rural; cei din mediul rural respectă mai mult intervalele de servit masa

Persoanele din mediul rural au tendinţa de a respecta mai mult intervalele de luat masa, ratele de participare fiind mai concentrate în jurul celor trei momente. Astfel, în cursul unei zile obişnuite de lucru, 74,2% dintre bărbaţii care trăiesc în mediul rural iau micul dejun până în ora 09:00, faţă de 66,2% dintre bărbaţii din mediul urban. Mai bine de o treime dintre orăşeni iau micul dejun după ora 09:00, spre deosebire de mai puţin de un sfert dintre cei din mediul rural. Acelaşi lucru este vizibil şi în cazul femeilor, 76% dintre femeile din mediul rural luând micul dejun înainte de ora 09:00, faţă de 64,7% dintre femeile din mediul urban (tabelele 1 şi 2).

Prânzul într-o zi de lucru este servit de aproape trei sferturi dintre bărbaţii din mediul rural între orele 12:00-15:00, spre deosebire de doar 56.8% dintre bărbaţii din mediul urban care aleg acelaşi interval, restul de 44,1% preferând să amâne masa de prânz pentru intervalul 15:00-18:00 (tabelul 1).

Situaţia este asemănătoare şi în cazul femeilor, 81,2% dintre cele care trăiesc la sate luând prânzul în intervalul 12:00-15:00, spre deosebire de 60% dintre cele care trăiesc în mediul urban (tabelul 2).

Cina este servită în intervalul 18:00-21:00 de către aproximativ 82% dintre bărbații și femeile din mediul rural și de către aproximativ 74% dintre cei care trăiesc la oraș.

Tabelul 1. Rata de participare a populației masculine cu vârsta de 10 ani și peste la luatul mesei în zilele de lucru

Barbati	06:00-09:00	09:00-12:00	12:00-15:00	15:00-18:00	18:00-21:00	21:00-24:00
urban	66,2	35,8	56,8	44,1	73,8	26,3
rural	74,2	23,3	74,0	25,1	81,4	21,5

Tabelul 2. Rata de participare a populației feminine cu vârsta de 10 ani și peste la luatul mesei în zilele de lucru

Femei	06:00-09:00	09:00-12:00	12:00-15:00	15:00-18:00	18:00-21:00	21:00-24:00
urban	64,7	34,1	60,0	42,1	74,5	23,3
rural	76,0	27,7	81,2	21,8	82,6	18,7

Micul dejun- amânat în weekend

În ceea ce privește repartizarea meselor în zilele de weekend, observăm o reducere a celor care servesc micul dejun în intervalul 06:00-09:00 atât în mediul rural cât și în mediul urban în favoarea unor ore mai târzii.

Prânzul în familie în weekend este important atât la sate cât și la orașe

În același timp se remarcă o creștere importantă a proporției celor care servesc prânzul în intervalul 12:00-15:00, mai ales în cazul celor care trăiesc în mediul urban. Astfel, 83,3% dintre bărbații din mediul urban servesc prânzul în acest interval spre deosebire de doar 56,8% în cazul unei zile obișnuite de lucru. Aceiași creștere se remarcă în cazul femeilor din mediul urban care ajung acum la 85,5% față de doar 60%.

Cina se servește mai devreme în weekend

În ceea ce privește cina în zilele de weekend, se observă o ușoară tendință de creștere a celor care iau cina în intervalul 18:00-21:00, în defavoarea orelor mai târzii în ambele medii și pentru ambele sexe.

Munca duce la amânarea servirii prânzului

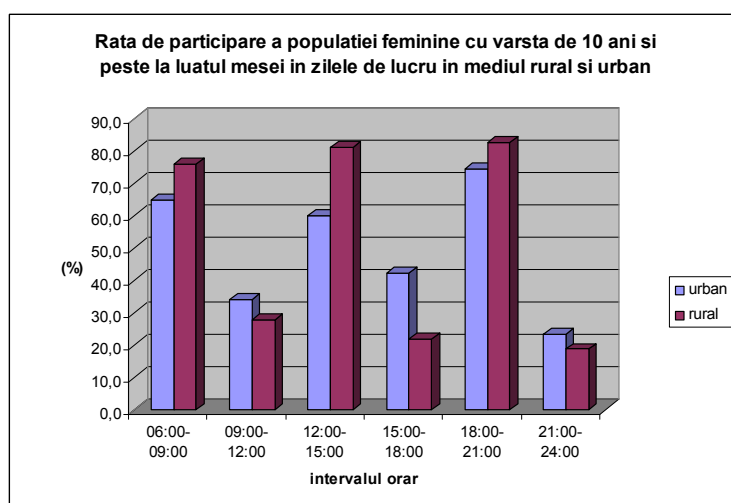
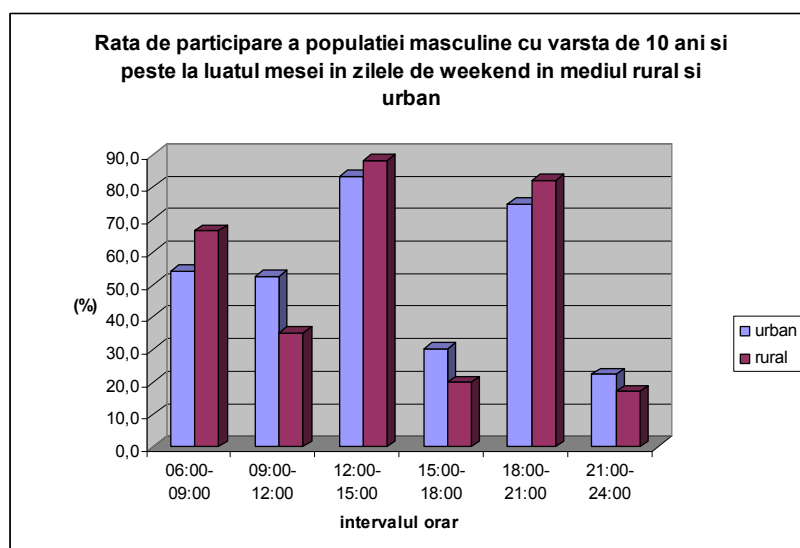
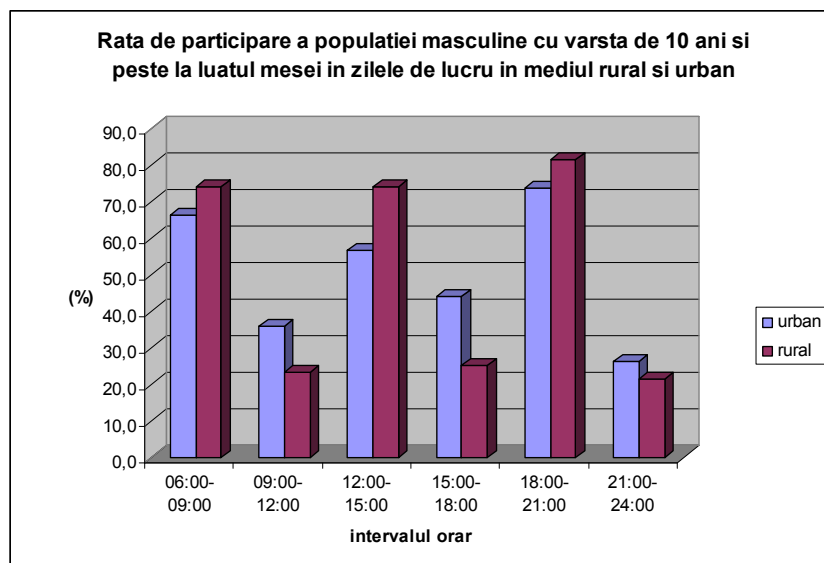
Așa după cum se observă din tabelele 1-4, ratele de participare pe mediul rural/urban au valori apropiate pentru femei și bărbați pentru micul dejun și cină atât în zilele de lucru cât și în zilele de weekend. Diferențele importante în intervalele de luare a mesei de prânz apar între zilele lucrătoare și cele nelucrătoare, ceea ce conduce la concluzia că munca afectează luarea prânzului, multe persoane amânând momentul servirii prânzului pentru intervalul 15:00-18:00.

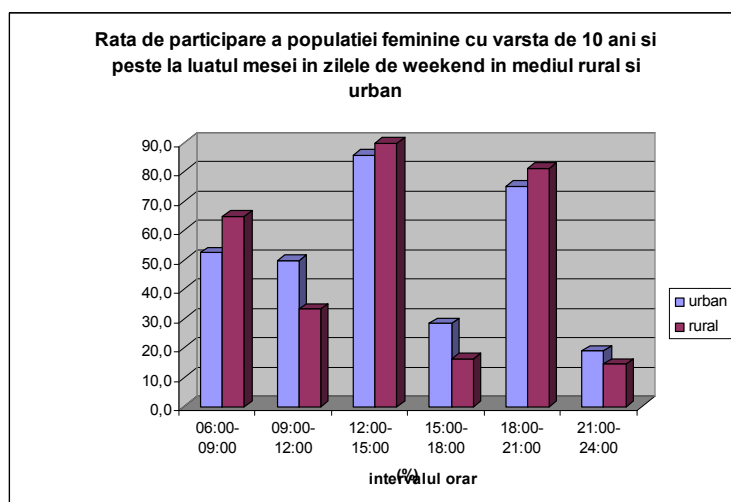
Tabelul 3. Rata de participare a populației masculine cu vârsta de 10 ani și peste la luatul mesei în zilele de weekend

Barbati	06:00-09:00	09:00-12:00	12:00-15:00	15:00-18:00	18:00-21:00	21:00-24:00
urban	54,2	42,6	83,3	30,3	74,7	22,3
rural	66,5	35,2	88,0	19,9	82,0	17,1

Tabelul 4. Rata de participare a populației feminine cu vârsta de 10 ani și peste la luatul mesei în zilele de weekend

Femei	06:00-09:00	09:00-12:00	12:00-15:00	15:00-18:00	18:00-21:00	21:00-24:00
urban	52,4	49,7	85,5	28,3	75,0	18,9
rural	64,9	33,2	89,7	16,2	81,2	14,4

CAPITOLUL 3

TIPARE DE UTILIZARE A TIMPULUI ÎN EUROPA

Timpul dedicat activităților economice în Europa

Deși modalitățile de utilizare a timpului sunt în general destul de asemănătoare în țările europene, există însă câteva diferențe care permit efectuarea unor comparații între țări și, în cadrul acestora, între sexe. Femeile acordă în medie mai mult timp activităților gospodărești decât celor profesionale și de studiu, în majoritatea țărilor acest raport fiind de 2 la 1 în favoarea activităților gospodărești. Excepție fac Letonia și Suedia, unde diferențele sunt mult mai mici. În medie, femeile alocă mai mult timp decât bărbații pentru desfășurarea activităților gospodărești. Diferențele între sexe sunt mai mici în cazul Suediei, unde femeile petrec cu doar 50% mai mult timp pentru activitățile gospodărești și ajung până la peste 200% mai mult în cazul Italiei și Spaniei (vezi tabelul 1). Femeile își dedică majoritatea timpului treburilor gospodărești în Italia, Estonia, Slovenia, Ungaria și Spania, aceasta însemnând aproximativ 5 ore sau mai mult pe zi. La polul opus se află Suedia, Norvegia, Finlanda și Letonia, unde timpul alocat activităților gospodărești este sub 4 ore pe zi.

Transportul ocupă mai mult de 1 oră și 20 de minute din timpul femeilor din Anglia și Suedia și mai puțin de 1 oră din timpul femeilor din Ungaria și Franța. Femeile dorm

în medie peste 8 ore pe zi în toate țările considerate, norvegiencele și suedezele alocând cel mai puțin timp pentru somn- 8 ore și 10 minute, respectiv 8 ore și 11 minute- spre deosebire de femeile din Letonia care dorm în medie 8 ore și 44 de minute și de franțuzaice care dorm 8 ore și 55 de minute¹⁴.

În ceea ce privește îngrijirea personală și luatul mesei, femeile din Franța și Italia petrec cel mai mult timp- aproximativ 3 ore, la polul opus situându-se Finlanda-2 ore și 6 minute și Norvegia, Estonia și Slovenia- cu 2 ore și 8 minute.

Timpul liber pentru femei variază între puțin peste 4 ore (Franța, Italia și Letonia) și aproape 6 ore (Norvegia), femeile având însă mai puțin timp liber decât bărbații în toate țările considerate.

Spre deosebire de femei, bărbații alocă în medie mai mult timp activităților profesionale și/sau studiului decât treburilor gospodărești. Activitățile profesionale și studiul ocupă între 3 ore jumătate (Belgia și Germania) și peste 5 ore (Letonia) din timpul bărbaților, cu cel puțin o oră mai mult decât în cazul compatrioatelor lor.

Printre bărbați, estonienii, ungurii, slovenii și belgienii dedică cel mai mult timp activităților casnice- aproximativ 2 ore și 40 de minute, la polul opus aflându-se spaniolii și italienii, care petrec zilnic doar 1 oră și 35 de minute desfășurând treburi casnice.

În medie, bărbații petrec mai mult timp călătorind decât femeile și dorm mai puțin decât acestea în țările considerate. În rândul bărbaților din diferite țări se observă aceleași diferențe constatate în cazul femeilor. Bărbații dorm mai mult în Franța, Estonia și Letonia și mai puțin în Norvegia și Suedia. În toate țările, bărbații au mai mult timp liber decât femeile, acesta însumând între mai puțin de 5 ore (Franța, Letonia, Lituania) până la peste 6 ore pe zi (Finlanda).

Timpul mediu petrecut pentru desfășurarea diverselor activități este calculat pentru toate persoanele cu vârsta între 20 și 74 ani și de-a lungul întregului an¹⁵,

¹⁴ În Franța, însă, perioadele mai lungi de odihnă au fost codificate ca fiind timp pentru *Somn*, în timp ce în alte țări acestea au fost codificate ca fiind timp pentru *Odihnă* și incluse în *Timpul liber*.

¹⁵ Excepție fac România și Danemarca. În România cercetarea a acoperit perioada August-Septembrie 2000, care reprezintă perioada de concediu, pe când în Danemarca cercetarea a acoperit perioada Martie,

incluzând zilele de lucru, zilele de weekend și perioadele de concediu. Astfel se explică faptul că timpul petrecut pentru activitățile profesionale este mai mic decât cel al unei zile normale de lucru. Datele prezentate sunt preluate din sondajele privind utilizarea timpului efectuate de institutele naționale din țările considerate. Sondajele privind utilizarea timpului prezintă statistici referitoare la diviziunea activităților profesionale și gospodărești între bărbați și femei și la gradul lor de participare la activitățile culturale, educative, de voluntariat, la mobilitatea acestora precum și la modul de petrecere al timpului liber și sunt efectuate pe baza unui eșantion reprezentativ de indivizi care completează săptămanal, timp de un an, un jurnal de-a lungul unei zile de lucru și a unei zile de weekend.

Pentru România, rezultatele obținute nu diferă prea mult de cele din restul țărilor europene. Româncele alocă mai mult timp îndeplinirii sarcinilor care le revin în cadrul gospodăriei, decât activităților profesionale și/sau de studiu, în timp ce bărbații petrec mai mult timp desfășurând activități profesionale și mai puțin timp pentru îndeplinirea îndatoririlor casnice. Interesant, însă, este de remarcat faptul că timpul dedicat de către femeile din România activităților casnice este de aproximativ 2,7 ori mai mare decât cel alocat activităților profesionale, aceasta fiind cea mai mare diferență înregistrată în țările considerate. Activitățile profesionale, studiul și activitățile casnice ocupă 7 ore și jumătate din timpul femeilor, în comparație cu 6 ore, în cazul bărbaților. Diferența este explicată de faptul că, deși bărbații alocă cu 1 oră jumătate mai mult timp activităților profesionale și studiului, femeile petrec timp dublu pentru activitățile casnice. De altfel, date arată că româncele acordă cel mai mult timp activităților casnice din întregul eșantion.

Ca și în celelalte țări, transportul și somnul ocupă mai mult din timpul bărbaților decât din timpul femeilor din România, dar bărbații dispun de mai mult timp liber -5 ore și 43 de minute față de 4 ore și 40 de minute, cât reprezintă timpul liber al femeilor.

Tabelul 1. Utilizarea timpului pentru femei și bărbați cu vârste cuprinse între 20 și 74 ani

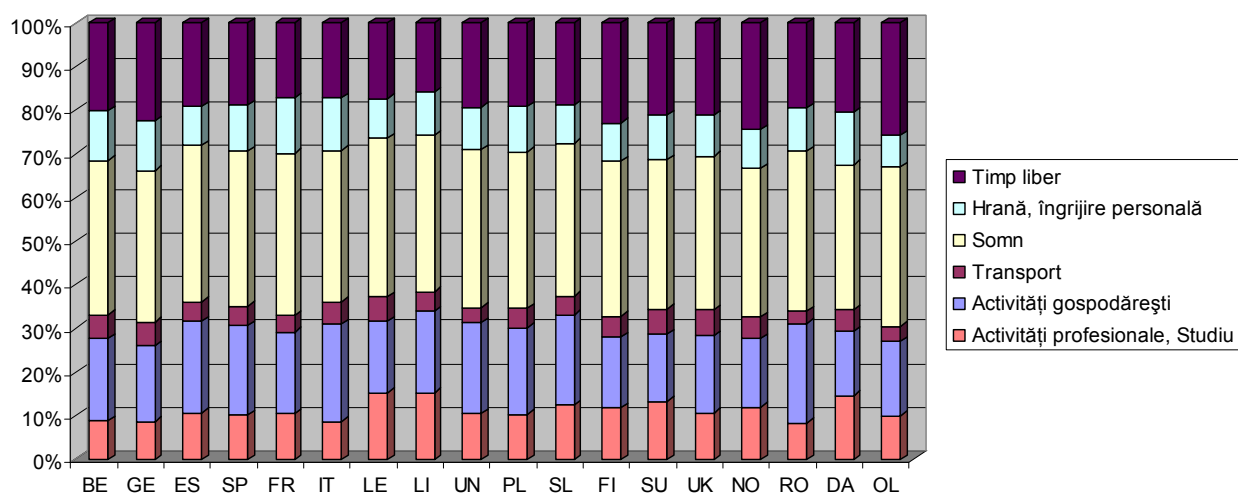
Femei	BE	GE	ES	SP	FR	IT	LE	LI	UN	PL	SL	FI	SU	UK	NO	RO*¹⁶	DA*	OL*
<i>Activități profesionale, Studiu</i>	2:07	2:05	2:33	2:26	2:31	2:06	3:41	3:41	2:32	2:29	2:59	2:49	3:12	2:33	2:53	2:01	3:31	2:25
<i>Activități gospodărești</i>	4:32	4:11	5:02	4:55	4:30	5:20	3:56	4:29	4:58	4:45	4:58	3:56	3:42	4:15	3:47	5:28	3:32	4:04
<i>Transport</i>	1:19	1:18	1:06	1:05	0:54	1:14	1:20	1:04	0:51	1:06	1:02	1:07	1:23	1:25	1:11	0:40	1:12	0:50
<i>Somn</i>	8:29	8:19	8:35	8:32	8:55	8:19	8:44	8:35	8:42	8:35	8:24	8:32	8:11	8:27	8:10	8:47	7:57	8:45
<i>Hrană, îngrijire personală</i>	2:43	2:43	2:08	2:33	3:02	2:53	2:10	2:22	2:19	2:29	2:08	2:06	2:28	2:16	2:08	2:24	2:54	1:47
<i>Timp liber</i>	4:50	5:24	4:36	4:29	4:08	4:08	4:09	3:49	4:38	4:36	4:29	5:30	5:04	5:04	5:51	4:40	4:54	6:09
TOTAL	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24

Bărbați	BE	GE	ES	SP	FR	IT	LE	LI	UN	PL	SL	FI	SU	UK	NO	RO	DA	OL
----------------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------

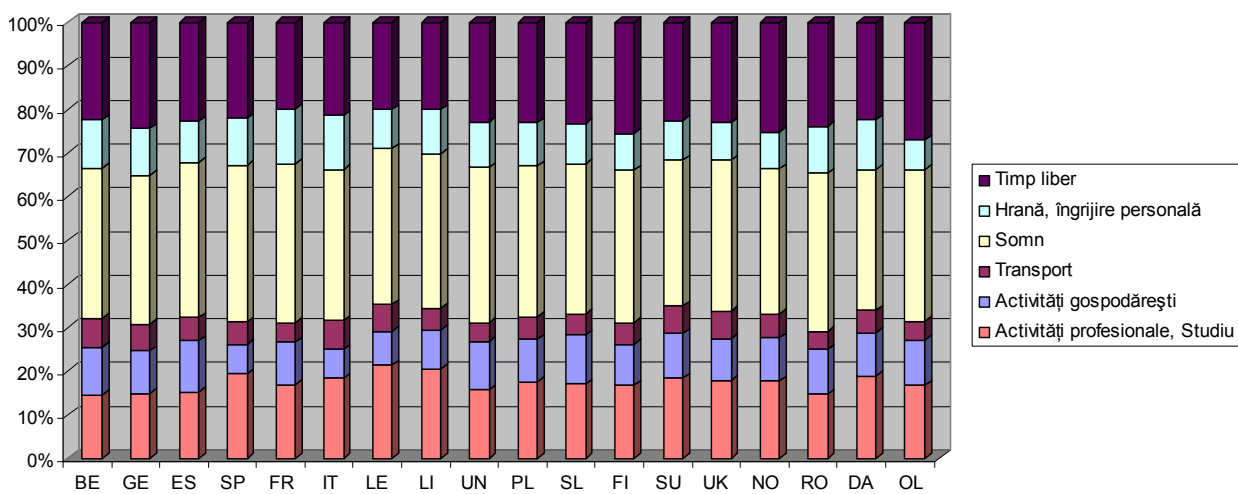
¹⁶ Pentru România, Germania și Olanda, metodele utilizate au fost diferite față de recomandările europene, motiv pentru care datele nu sunt perfect comparabile. Cu toate acestea, se pot efectua comparații între modalitatea de alocare a timpului între femeile și bărbații din aceeași țară.

<i>Activități profesionale, Studiu</i>	3:30	3:35	3:40	4:39	4:03	4:26	5:09	4:55	3:46	4:15	4:07	4:01	4:25	4:18	4:16	3:33	4:32	4:01
<i>Activități gospodărești</i>	2:38	2:21	2:48	1:37	2:22	1:35	1:50	2:09	2:40	2:22	2:40	2:16	2:29	2:18	2:22	2:28	2:23	2:31
<i>Transport</i>	1:35	1:27	1:17	1:16	1:03	1:35	1:28	1:13	1:03	1:13	1:09	1:12	1:30	1:30	1:20	1:00	1:14	1:02
<i>Somn</i>	8:15	8:12	8:32	8:36	8:45	8:17	8:35	8:28	8:31	8:21	8:17	8:22	8:01	8:18	7:57	8:41	7:44	8:19
<i>Hrană, îngrijire personală</i>	2:40	2:33	2:15	2:35	3:01	2:59	2:10	2:25	2:31	2:23	2:13	2:01	2:11	2:04	2:02	2:35	2:44	1:37
<i>Timp liber</i>	5:22	5:52	5:28	5:17	4:46	5:08	4:48	4:50	5:29	5:34	5:34	6:08	5:24	5:32	6:03	5:43	5:23	6:30
TOTAL	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24

Utilizarea timpului de catre femeile cu varsta intre 20 si 74 de ani

Utilizarea timpului de catre barbatii cu varsta intre 20 si 74 de ani

Timpul dedicat muncii în Europa

Numărul total de ore lucrate pe zi, care cuprinde atât timpul dedicat activităților profesionale și/sau studiului cât și timpul utilizat pentru desfășurarea activităților domestice este cel mai mare în cazul femeilor din Lituania, Slovenia, Letonia, Estonia, Ungaria, Italia și Spania (aproximativ 7 ore jumătate) și cel mai mic în Germania (6 ore și 16 minute). Deși bărbații acordă mai mult timp activităților profesionale în toate țările considerate, ei se implică mai puțin în activitățile gospodărești, motiv pentru care numărul total de ore lucrate zilnic este mai mic decât în cazul femeilor, excepție făcând Suedia și Norvegia, unde valorile sunt aproape aceleași (vezi tabelele 2 și 3). În medie, activitățile profesionale și cele casnice ocupă între 6 și 7 ore din timpul bărbaților, valorile maxime înregistrându-se, ca și pentru femei, în Lituania și Letonia și cele mai mici în Germania.

Activitățile gospodărești sunt repartizate pe sexe. Femeile desfășoară activități casnice iar bărbații fac lucrările de reparații și întreținere. Pentru femei, prepararea mâncării reprezintă activitatea care consumă cel mai mult timp, în special în Polonia, Ungaria, Slovenia, Estonia, Spania, Italia și Lituania (aproximativ 1 oră și 20 de minute). Curățenia și întreținerea casei ocupă locul doi, luând zilnic între 30-40 de minute în cazul suedezelor și al norvegienelor și aproape de trei ori mai mult în cazul italiencelor. Bărbații sunt cei mai activi în curățenie, construcții și reparații și cumpărături.

Așa cum era de așteptat, femeile petrec mai mult timp decât bărbații pentru prepararea hranei (tabelul 2). În țările analizate, cel puțin 80% dintre femei desfășoară zilnic astfel de activități, în timp ce în anumite țări mai puțin de o treime dintre bărbați pregătesc mâncare. Mai mult, timpul mediu petrecut de femei cu pregătirea mâncării este în unele cazuri de 6-7 ori mai mare decât în cazul bărbaților. Situația este diferită în cazul Suediei, Norvegiei și Angliei unde timpul petrecut de femei în pregătirea mâncării este doar de două ori mai mare decât cel al bărbaților și înregistrează cele mai mici valori- aproximativ 50 de minute.

Similar, spălatul vaselor, spălatul hainelor și călcatul sunt de asemenea sarcini care în mod tipic revin femeilor. Aproximativ două treimi dintre femeile incluse în sondaj spală vasele zilnic – activitate care ocupă între 15 și 35 de minute- în comparație cu mai puțin de o treime dintre bărbați, care oricum alocă maxim 10 minute zilnic acestei activități. Spălatul vaselor consumă cel mai mult timp în Italia, Ungaria, Polonia, Estonia și Slovenia și cel mai puțin în Finlanda și Anglia.

Curățenia este de asemenea o activitate dominată de femei, acestea făcând aproximativ 80% din curățenia necesară. În medie, două treimi din femei și un sfert dintre bărbați petrec timpul făcând curățenie în locuință. Femeile din Italia petrec cel mai mult timp făcând curățenie (aproximativ 1 oră jumătate), la polul opus situându-se femeile din Suedia și Norvegia, pentru care curățenia necesită aproximativ o jumătate de oră. Pentru bărbați, curățenia durează între 13-15 minute în Spania, respectiv în Italia și 36-39 minute în Estonia și Lituania.

Spălatul hainelor este iarăși o sarcină preponderent efectuată de către femei, aproximativ o treime dintre acestea spălând, în comparație cu mai puțin de o 8% dintre bărbați. Unguroaicele alocă în medie 19 minute zilnic acestei activități, la polul opus aflându-se franțuzaicele, cu o medie zilnică de doar 7 minute.

Călcatul ocupă mai mult din timpul femeilor din Italia, Belgia, Slovenia și Franța și cel mai puțin în țările nordice: Suedia, Norvegia, Finlanda și Letonia.

Grădinăritul reprezintă o ocupație importantă pentru bărbații și femeile din Slovenia și Ungaria. Grădinăritul nu se evidențiază ca fiind o activitate tipic masculină, bărbații alocând mai mult timp decât femeile îngrijirii grădinii în unele țări (Ungaria, Slovenia), în timp ce în altele, timpul alocat de aceștia este mai mic decât cel alocat de femei (Letonia și Lituania).

Pentru bărbați, cea mai importantă sarcină în gospodărie este cea legată de construcții și reparații, unde femeile se implică rar. Bărbații acoperă cam 80-90% din timpul total alocat acestor activități în țările considerate și în medie, mai mulți bărbați decât femei sunt implicați în activitățile de construcții și reparații. Cel mai mult timp alocat construcțiilor și reparațiilor se înregistrează în Franța și Estonia- peste 30 de minute- și

cel mai puțin în Spania și Italia- doar 6 minute- țări în care și rata de participare este cea mai redusă, fiind de 7%. Aproximativ o cincime din bărbați alocă timp acestei activități.

În privința cumpărăturilor, femeile din Anglia, Germania, Belgia, Franța, Italia și Spania sunt cele care adoră cel mai mult să meargă la cumpărături și petrec în medie peste 35 de minute pe zi. La polul opus se află femeile din Letonia, Lituania și Slovenia, care dedică zilnic doar 20 de minute cumpărăturilor. Și pentru bărbați, cumpărăturile reprezintă o activitate importantă. Printre europeni, cei mai pasionați de cumpărături sunt nemții, francezii, belgienii și finlandezii, care alocă în medie, zilnic 28 de minute acestei activități, spre deosebire de bărbații din Lituania și Letonia care petrec în medie doar 12 minute zilnic făcând cumpărături.

Pentru creșterea copiilor, cel mai mult timp este alocat de către mamele din Polonia, și de către tații din Belgia, Norvegia, Suedia, Polonia și Ungaria. Diferențele între țări în ceea ce privește timpul alocat creșterii copiilor pot fi însă parțial explicate prin diferențele care există între sistemele de furnizare a serviciilor pentru îngrijirea copiilor din fiecare țară în parte.

În România, 85% dintre femei au ca activitate zilnică pregătirea mâncării și spălatul vaselor, cărora le alocă în medie 1 oră și 52 de minute, respectiv 33 de minute, spre deosebire de doar 29% dintre bărbați care dedică zilnic doar 16 minute pregătirii mâncării și 4 minute spălării vaselor.

Spălatul și călcatul hainelor reprezintă o activitate preponderent efectuată de către femei, și care ocupă în medie 43 de minute pe zi din timpul acestora, fiind efectuată de 36% dintre persoanele incluse în sondaj.

Aproximativ o treime dintre români- bărbați și femei- alocă în medie 25 de minute zilnic activităților de grădinărit, în timp ce construcțiile și reparațiile reprezintă o activitate tipic masculină, care ia în medie 16 minute în fiecare zi. Timpul pentru cumpărături este împărțit în mod egal între bărbați și femei și ocupă zilnic 13 minute, în timp ce creșterea și îngrijirea copiilor revine în mare parte mamei, care dedică în medie, zilnic, 23 de minute acestei activități. Activitățile care iau femeilor cel mai mult

timp sunt cele de preparare a mâncării- reprezentând 20-30% din timpul total dedicat activităților domestice- și cele de curățenie care reprezintă între 14% și 28% (vezi tabelul 4). Spălatul hainelor și călcatul, cumpărăturile și îngrijirea copiilor reprezintă fiecare câte 10% din timpul dedicat activităților gospodărești.

Distribuirea sarcinilor domestice este mai puțin clară în cazul bărbaților. Aceștia par să dedice cel mai mult timp curățeniei (între 13% și 30% din timpul dedicat activităților gospodărești), cumpărăturilor (între 10% și 23% din timp), pregătirii hranei (între 9% și 20%), construcțiilor și reparațiilor (între 6% și 17%), deși grădăritul ocupă de asemenea un loc important pentru bărbații din anumite țări.

Pentru România, rezultatele obținute indică faptul că cea mai importantă activitate a femeilor o reprezintă pregătirea mâncării (34% din timpul total dedicat activităților gospodărești), urmată de curățenie (16%), spălatul hainelor și călcat (13%) și spălatul vaselor (10%). În cadrul îndatoririlor casnice, bărbații alocă mai mult timp curățeniei și grădăritului (câte 17%), urmate de pregătirea mâncării și construcții și reparații (câte 11%).

Timpul liber în Europa

În medie, timpul liber reprezintă 4-5 ore pentru femei și 5-6 ore pentru bărbații din țările considerate. Cu toate acestea, modul de repartizare al timpului dedicat activităților de timp liber este similar pentru bărbații și femeile din aceste țări. Pentru femei și bărbați, privitul la TV reprezintă principala activitate din timpul liber, cu rate de participare de 80-90% (tabelul 5). Femeile și bărbații petrec între o treime și mai mult de jumătate din timpul liber uitându-se la TV. Locul doi este deținut de activitățile de socializare, care reprezintă între 14%-23% din timpul liber al femeilor, respectiv 11% -26% din cel al bărbaților. Lectura și odihna acoperă cam 6%-15% din timpul liber în cazul femeilor, în timp ce bărbații preferă să aloce mai mult sporturilor, și mai puțin odihnei.

Datele prezentate în tabel relevă faptul că populația Italiei este cea mai puțin interesată de privitul la televizor, italiencele petrecând zilnic în medie 1 oră și 29 de minute în fața acestuia, iar compatrioții lor în jur de 1 oră și 52 de minute. La polul opus se situează Ungaria, unde femeile petrec în medie 2 ore și 37 de minute uitându-se la TV iar bărbații 2 ore 49 minute.

Activitățile de socializare, care includ vizite, vorbitul la telefon cu prietenii sau rudele și petrecerile, sunt mai puțin important pentru femeile din Estonia, Lituania și Letonia, care alocă în jur de 30 de minute zilnic și foarte importante pentru femeile din Norvegia, Germania, Suedia și Anglia, care dedică peste o oră acestui tip de activitate.

Cititul reprezintă o activitate plăcută de petrecere a timpului liber pentru finlandeze, norvegience, estonience și nemtoaice și în medie ia aproximativ 40 de minute. Femeile din Spania și Italia citesc cel mai puțin, doar 12-16 minute în medie pe zi.

Pentru bărbați, activitățile de socializare ocupă de asemenea un loc important, aceștia dedicând în medie 40 de minute zilnic. Cel mai mult socializează norvegienii, urmați de nemți- cu peste o oră pe zi alocată activităților de socializare. Sportul ocupă în medie

peste 20 de minute zilnic, cei mai sportivi fiind spaniolii, care practică în medie 53 de minute zilnic.

Comparație privind la folosirea timpului liber în România și Danemarca

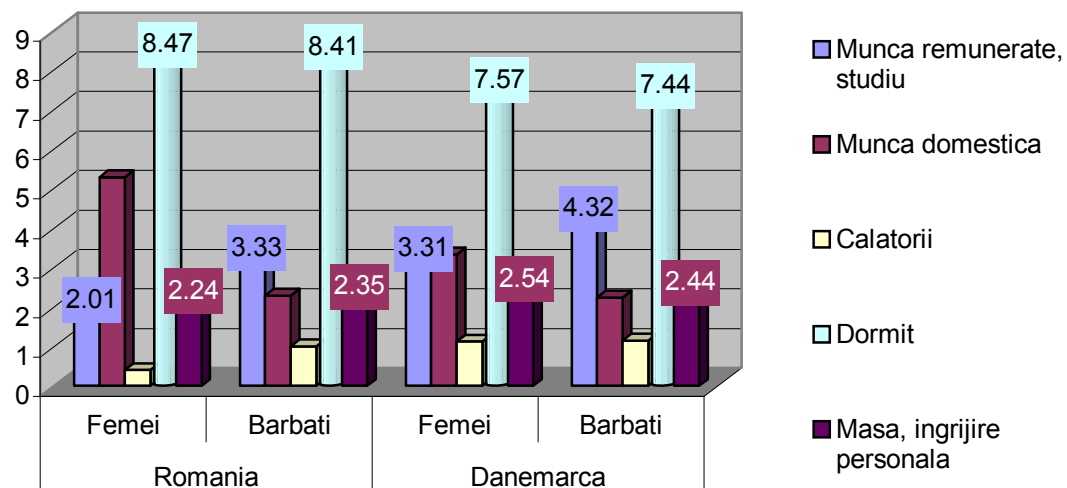
Pentru cele mai multe țări, cercetarea privind folosirea timpului liber a fost desfășurată folosind în mod substanțial metodologia oferită de *Guidelines on Harmonized European Time Use Surveys*, elaborată de Eurostat în 2000. pentru aceste țări, rezultatele legate de folosirea timpului liber sunt considerate comparabile. Totuși, sunt unele țări, ca România, Danemarca și Olanda, care au efectuat aceste cercetări privitoare la folosirea timpului, dar nu întru totul în acord cu metodologia solicitată. În aceste condiții rezultatele cercetării nu sunt întru totul comparabile.

Pentru România și Danemarca, perioada de desfășurare a cercetării nu a acoperit întregul an: în România cercetarea a durat numai două luni (August și Septembrie), iar în Danemarca doar patru luni (Martie, Aprilie, Septembrie și Octombrie).

Totuși, diferențele între metodologiile utilizate nu ar trebui să afecteze în mod semnificativ comparația între anumite grupe de persoane din aceeași țară, mai ales în ceea ce privește sexul.

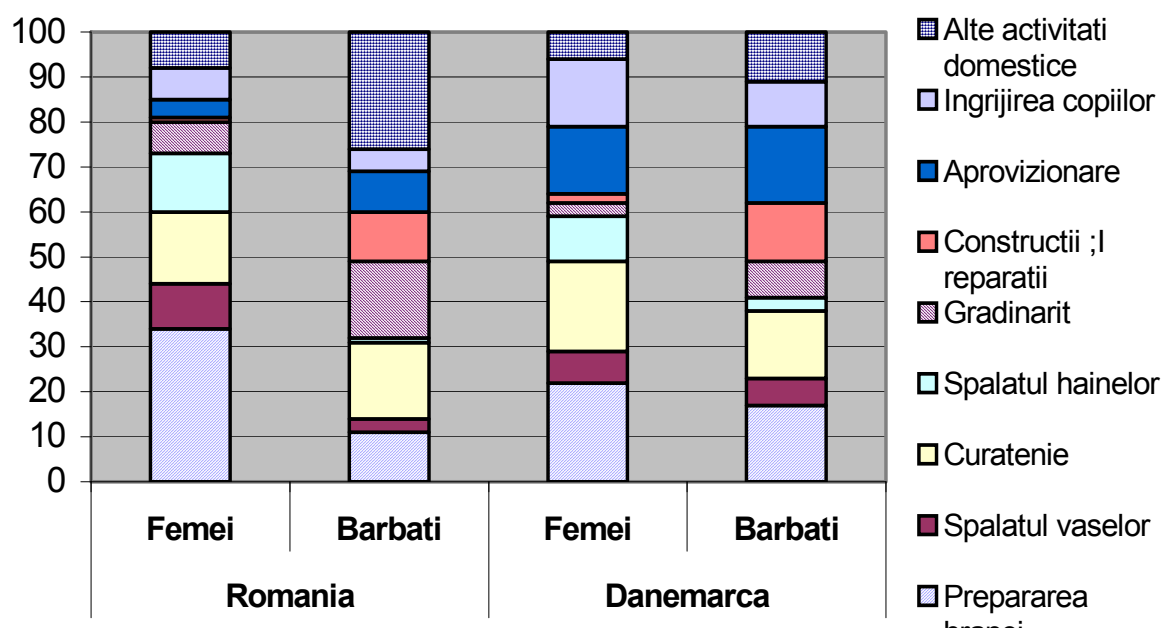
Analizând timpul alocat activităților principale de către băbații și femeile din România și Danemarca, se pot evidenția mai multe diferențe. Munca domestică este efectuată de femeile din România în medie 5,28 ore pe zi, în vreme ce în Danemarca aceste alocă numai 3,28 ore pe zi pentru activități similare.

***Figura 11 Perioada medie zilnică alocată activităților principale, pe categorii de masculin și feminine, în cazul persoanelor între 20-70 de ani
(Ore și minute pe zi)***

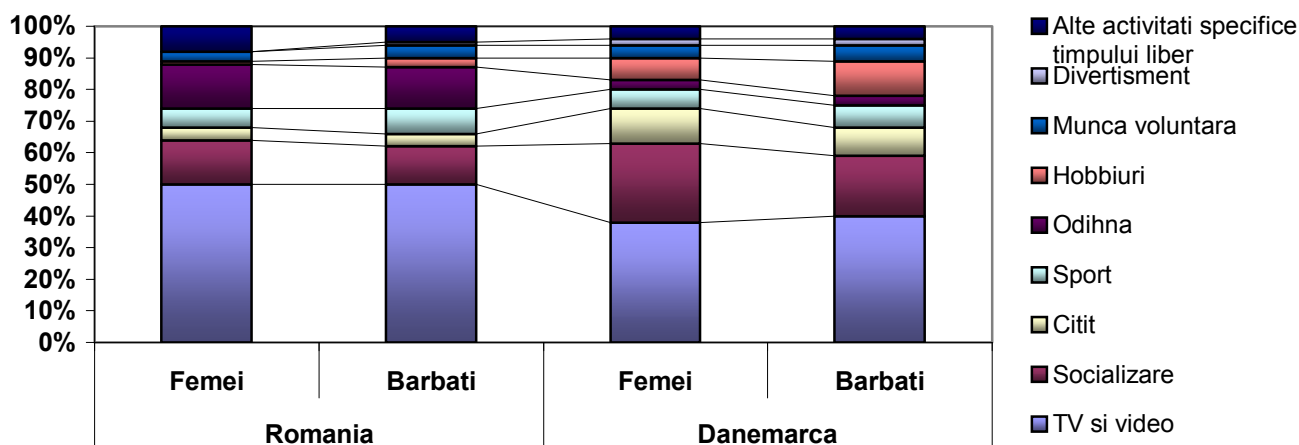
În România, bărbații între 20 și 74 de ani alocă 3,33 ore pe zi pentru munca remunerată și studiu. Datele arată că bărbați danezi alocă pentru aceasta cu o oră mai mult ca românii. Activitățile domestice analizate sunt următoarele activități specifice: prepararea hranei, spălatul vaselor, curățenia și întreținerea, călcatul hainelor și activitățile casnice, grădinaritul, construcțiile și reparațiile, aprovizionarea și serviciile, îngrijirea copiilor și alte activități domestice. Structura folosirii timpului pentru femei și bărbați cu vârste cuprinse între 20 și 74 de ani care trăiesc în România și Danemarca este prezentată în figura 12. pentru ambele țări diferențe semnificative între bărbați și femei se înregistrează în cazul timpului alocat spălării vaselor, la fel pentru spălatul și călcatul hainelor, dar și pentru timpul alocat construcțiilor și reparațiilor.

***Activități domestice pentru femei și bărbați între 20-74 ani
în % din totalul timpului domestic)***

Populația din România și Danemarca, indiferent dacă este vorba despre bărbați sau femei, petrec cea mai mare parte a timpului lor liber vizionând programe TV și video (50% - bărbații din România și 40% - bărbații din Danemarca). O parte mare a timpului liber este alocată activităților legate de socializare, mai ales în Danemarca: 25% - femeile și 19% - bărbații.

Figura 13 Activitățile din timpul liber pentru femei și bărbați între 20-74ani
(în % din totalul timpului liber)

Foarte mult timp este alocat și pentru socializare, mai ales în Danemarca: 25% în cazul femeilor și 19 la suta în cazul bărbaților. Trebuie subliniat că românii citesc mai puțin ca danezii (45 din totalul timpului liber în cazul bărbaților din Romania. 9% în cazul bărbaților din Danemarca), dar alocă mai mult timp odihnei (14% din totalul timpului liber în cazul româncelor, respectiv 3% în cazul danezelor).

Concluzia principala a acestei analize este cea anticipată. Astfel, se poate spune că persoanele aparținând categoriei „persoana (toate vârstele) trăind în cuplu, cel mai mic copil între 0 și 6 ani” au cea mai dezavantajată poziție în comparație cu alște categorii. Această concluzie este valabilă mai ales pentru femei. Ele dorm mai puțin, alocă cea mai mare parte a timpului gospodăriei și îngrijirii familiei și au mai puțin timp pentru TV, video și călătorii.

Prezentarea datelor potrivit cu diferitele etape ale vieții indivizilor oferă un instrument eficace pentru analiza pe baza distincției pe criteriul sexului. La fel, prezentarea folosirii

timpului pe categoriile ciclului de viață poate reprezenta un instrument important pentru cei care elaborează strategii în vederea dezvoltării acestora în sensul ajutorării categoriilor dezavantajate.

Bibliografie selectivă

Adam, Barbara - *Timewatch*, Polity Press, 1995, Cambridge.

Aliaga, Christel (2006). How is the Time of Women and Men Distributed in Europe, Statistics in Focus, Population and Social Conditions 4/2006, Eurostat.

Bittman, Michael and Wajcman, Judy (2004). The Rush Hour: The Quality of Leisure Time and Gender Equity in Folber, Nancy and Bittman, Michael (Eds.) *Family Time – The Social Organization of Care*, Routledge, London.

Bonke, Jens, Deding, Mette and Lausten, Mette (2004). Time and Money- Are They Substitutes?, mimeo, The Danish Insititute of Social Research.

Beck, Ulrich and Elisabeth Beck-Gernsheim -*The Normal Chaos of Love*, Polity Press, 1995, Cambridge.

Becker, Gary S. - 'Human capital, effort, and the sexual division of labor', *Journal of Labor Economics*, 1985

Berk, Sarah Fenstermaker - *The Gender Factory: The Apportionment of Work in American Households*, Plenum, 1985 New York.

Dragomir, O, Miroiu, M.- *Lexicon feminist*, Editura Polirom, Iași, 2002

Esping-Andersen, Gösta (1990). *Three Worlds of Welfare Capitalism*, Cambridge University Press, Gambridge.

Eurostat (2004). *How Europeans Spend Their Time – Everyday Life of Women and Men*

Eurostat (2006). National Time Use Tables, available from address http://forum.europa.eu.int/Public/irc/dsis/tus/library?l=/comparable_statistics&vm=detailed&sb=Title

Fraser, Nancy - 'After the family wage: a postindustrial thought experiment', in Barbara Hobson and Anne Marie Berggren, eds, *Crossing Borders Gender and Citizenship in Transition*, 1997, Swedish Council for Planning and Coordination, Sweden

Gershuny, Jonathan (2000). *Changing Times – Work and Leisure in Postindustrial Society*, Oxford University Press, Oxford.

- Giddens, Anthony - *The Transformation of Intimacy*, Polity Press, 1992, Cambridge.
- Glucksman, Miriam A. - ““What a difference a day makes”: a theoretical and historical exploration of temporality and gender’, *Sociology*, 32, 1998
- Hallet, M.,- “National and Regional Development in Central and Eastern Europe: Implications for EU Structural Assistance”, in *Economic Papers*, no. 120/1997,
- Hochschild, Arlie R. - *The Managed Heart: Commercialization of Human Feeling*, University of California Press, Berkeley, 1983
- Iluț, Petru- *Sociopsihologia și antropologia familiei*, Editura Polirom, Iași, 2005
- Larson, Reed and Maryse H. Richards - *Divergent Realities. The Emotional Lives of Mothers, Fathers, and Adolescents*, Basic Books, New York, 1994
- Landes, David S. - *Revolution in Time: Clocks and the Making of the Modern World*, Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Mass. ,1983
- Lvigne, M. - *The Economics of Tranzition*, Macmilian Press Ltd., London, 1995
- Lyndon Shanley, M, Narayan, U. (coord.)- *Reconstrucția teoriei politice. Eseuri feministe*, Editura Polirom, Iași, 2001
- Michelson, W.- *Time use, Expanding explanation in the social sciences*, Paradigm Publishers, London, 2005
- Miroiu, M.- *Conveio. Despre natură, femei și morală*, Editura Polirom, Iași,
- Miroiu, M.- *Drumul către autonomie*, Editura Polirom, Iași, 2004
- Nowotny, Helga - *Time: The Modern and the Postmodern Experience*, Polity Press, 1994, Cambridge.
- Oppenheimer, Valerie Kincaide - ‘Women’s employment and the gain to marriage: the specialization and trading model’, *Annual Review of Sociology*, 23, 1997
- Pasti, Vl.- *Ultima inegalitate. Relațiile de gen în România*, Editura Polirom, Iași, 2003
- Robinson, John P. and Geoffrey Godbey - *Time for Life: The Surprising Ways Americans Use Their Time*, Penn State University Press, 1997, University Park.
- Roman, M. Roman, M.- *Living Area Differences in Labor Participation of Elderly. The Romanian case*, IATUR Conference, Lisbon, 2003

Roman, M.- *Time use for leisure in Romania, paper presented at IATUR Conference, Rome, October 2004*

Roman, M.- *Spatial dimensions of leisure: time use for going out activities, paper presented at IATUR Conference, Halifax Canada, Nov 2005*

Saporta, G.- *Probabliliote, analyse des donne et statistique*, Ed. Technique, Paris, 1990

Voineagu, V. et al.- *Analiza factorială*, Editura Aramis, București 2001

* * *

Time Use Survey 2000, National Institute for Statistics

Anexe

Tabelul 2. Repartizarea timpului pentru activitățile profesionale/studiu și activitățile gospodărești pentru femeile cu vârsta între 20 și 74 ani(continuare)

Femei	LE		LI		UN		PL		SL		FI	
	hh:mm	particip. (%)	hh:mm	particip. (%)	hh:mm	particip. (%)	hh:mm	particip. (%)	hh:mm	particip. (%)	hh:mm	particip. (%)
<i>Activități profesionale, Studiu</i>	03:41		03:41		02:32		03:41		03:41		02:32	
<i>Activități profesionale</i>	03:29	45	03:31	57	02:18	32	03:29	45	03:31	57	02:18	
<i>Studiu</i>	00:12	5	00:10	6	00:14	5	00:12	5	00:10	6	00:14	
<i>Activități gospodărești</i>	03:56	95	04:29	99	04:58	97	03:56	95	04:29	99	04:58	
<i>Pregătirea mâncării</i>	01:06	84	01:18	96	01:27	84	01:06	84	01:18	96	01:27	
<i>Spălatul vaselor</i>	00:22	63	00:22	81	00:30	75	00:22	63	00:22	81	00:30	
<i>Curățenie</i>	00:42		00:59		00:47		00:42		00:59		00:47	
<i>Spălatul hainelor</i>	00:09	15	00:11	38	00:19	26	00:09	15	00:11	38	00:19	
<i>Calcat</i>	00:03	8	00:04	16	00:12	17	00:03	8	00:04	16	00:12	
<i>Lucru de mână</i>	00:08	8	00:10	15	00:02	1	00:08	8	00:10	15	00:02	
<i>Grădinarit</i>	00:20	14	00:15	16	00:19	13	00:20	14	00:15	16	00:19	
<i>Construcții și reparații</i>	00:01	1	00:02	3	00:02	1	00:01	1	00:02	3	00:02	
<i>Cumpărături și servicii</i>	00:21	51	00:20	71	00:25	53	00:21	51	00:20	71	00:25	
<i>Îngrijirea copiilor</i>	00:22	25	00:25	26	00:35	26	00:22	25	00:25	26	00:35	
<i>Alte activități domestice</i>	00:22		00:23		00:20		00:22		00:23		00:20	
TOTAL	07:37		08:10		07:30		07:37		08:10		07:30	

(continuare)

Femei	SU		UK		NO		RO		DA	
	hh:mm	particip. (%)	hh:mm	particip. (%)	hh:mm	particip. (%)	hh:mm	particip. (%)	hh:mm	particip. (%)
Activități profesionale, Studiu	03:12		02:33		02:53		02:01		03:31	
Activități profesionale	02:53	40	02:24	36			01:43	27		
Studiu	00:19	8	00:09	4			00:18	7		
Activități gospodărești	03:42	98	04:15	97	03:47	98	05:28	93	03:32	
Pregătirea mâncării	00:50	87	00:59	87	00:50	88	01:52	85	00:46	
Spălutul vaselor	00:21	69	00:18	62	00:21	66	00:33		00:15	
Curățenie	00:32		00:50		00:36		00:52	65	00:42	
Spălutul hainelor	00:12	33	00:11	33	00:12	40	0:43	36	0:21	
Calcat	00:05	12	00:11	22	00:04	14				
Lucru de mână	00:03	4	00:05	5	00:11	10				
Grădinarit	00:10	22	00:07	10	00:09	16	00:23	30	00:07	
Construcții și reparații	00:04	7	00:04	6	00:04	5	00:03	1	00:04	
Cumpărături și servicii	00:29	54	00:39	52	00:27	58	00:13	24	00:32	
Îngrijirea copiilor	00:29	30	00:33	28	00:34	31	00:23	16	00:32	
Alte activități domestice	00:27		00:18		00:19		00:26		00:13	
TOTAL	06:54		06:48		06:40		07:29		07:03	

Tabelul 2. Repartizarea timpului pentru activitățile profesionale/studiu și activitățile gospodărești pentru bărbații cu vârsta între 20 și 74 ani

Barbati	BE		GE		ES		SP		FR		IT	
	hh:mm	particip. (%)	hh:mm	particip. (%)	hh:mm	particip. (%)	hh:mm	particip. (%)	hh:mm	particip. (%)	hh:mm	particip. (%)
Activități profesionale, Studiu	03:30		03:35		03:40		04:39		04:03		04:26	
Activități profesionale	03:15	43	03:20	44	03:35	46	04:21	52	03:48	49	04:15	5
Studiu	00:15	6	00:15	7	00:05	3	00:18	7	00:15	5	00:11	
Activități gospodărești	02:38	90	02:21	88	02:48	87	01:37	72	02:22	81	01:35	7
Pregătirea mâncării	00:22	53	00:16	46	00:22	45	00:19	44	00:18	40	00:11	2
Spălatul vaselor	00:10	35	00:08	31	00:06	24	00:04	15	00:06	20	00:05	1
Curățenie	00:21		00:25		00:36		00:13		00:22		00:15	
Spălatul hainelor	00:02	5	00:02	6	00:02	3	00:01	3	00:01	2	00:00	
Calcat	00:01	3	00:01	2	00:00	1	00:00	1	00:01	2	00:00	
Lucru de mână	00:00	0	00:00	0	00:00	0	00:00	0	00:00	0	00:00	
Grădinarit	00:17	16	00:10	11	00:12	9	00:09	6	00:18	15	00:15	1
Construcții și reparații	00:24	21	00:18	19	00:33	27	00:06	7	00:32	23	00:06	
Cumpărături și servicii	00:26	44	00:28	42	00:21	40	00:19	30	00:27	36	00:22	3
Îngrijirea copiilor	00:19	25	00:10	14	00:11	25	00:12	13	00:09	14	00:11	1
Alte activități domestice	0:16		0:21		0:25		0:14		0:07		0:10	
TOTAL	06:08		05:56		06:28		06:16		06:25		06:01	

(continuare)

Barbati	LE		LI		UN		PL		SL		FI	
	hh:mm	particip. (%)	hh:mm	particip. (%)	hh:mm	particip. (%)	hh:mm	particip. (%)	hh:mm	particip. (%)	hh:mm	particip. (%)
Activități profesionale, Studiu	05:09		04:55		03:46		04:15		04:07		04:01	
Activități profesionale	05:00	59	04:46	70	03:32	44	04:01	52	03:54	43	03:48	48
Studiu	00:09	3	00:09	4	00:14	5	00:14	6	00:13	6	00:13	5
Activități gospodărești	01:50	76	02:09	93	02:40	86	02:22	87	02:40	82	02:16	90
Pregătirea mâncării	00:15	35	00:20	49	00:14	32	00:25	57	00:17	33	00:21	58
Spălatul vaselor	00:04	15	00:04	23	00:04	15	00:06	22	00:04	13	00:04	20
Curățenie	00:27		00:39		00:28		00:29		00:32		00:34	
Spălatul hainelor	00:01	1	00:01	4	00:01	2	00:01	4	00:00	2	00:02	8
Calcat	00:00	1	00:01	2	00:00	1	00:01	2	00:00	1	00:00	2
Lucru de mână	00:00	0	00:00	1	00:00	0	00:00	0	00:01	0	00:00	0
Grădinarit	00:16	10	00:11	12	00:31	17	00:12	11	00:32	21	00:06	7
Construcții și reparații	00:17	14	00:17	30	00:17	11	00:19	16	00:24	21	00:21	20
Cumpărături și servicii	00:12	29	00:13	51	00:16	32	00:21	40	00:16	28	00:26	50
Îngrijirea copiilor	00:04	8	00:07	16	00:15	16	00:16	18	00:12	13	00:11	14
Alte activități domestice	0:14		0:16		0:34		0:12		0:22		0:11	
TOTAL	06:59		07:04		06:26		06:37		06:47		06:17	

(continuare)

Barbati	SU		UK		NO		RO		DA	
	hh:mm	particip. (%)	hh:mm	particip. (%)	hh:mm	particip. (%)	hh:mm	particip. (%)	hh:mm	particip. (%)
Activități profesionale, Studiu	04:25		04:18		04:16		03:33		04:32	
Activități profesionale	04:11	52	04:10	52			03:09	40		
Studiu	00:14	5	00:08	4			00:24	7		
Activități gospodărești	02:29	92	02:18	88	02:22	93	02:28	76	02:23	
Pregătirea mâncării	00:25	64	00:26	62	00:23	66	00:16	29	00:24	
Spălatul vaselor	00:10	42	00:09	34	00:08	32	00:04		00:09	
Curățenie	00:20		00:20		00:19		00:25	36	00:22	
Spălatul hainelor	00:03	8	00:02	6	00:02	8	0:01	3	0:04	
Calcat	00:01	2	00:02	5	00:00	2				
Lucru de mână	00:00	0	00:00	0	00:00	0				
Grădinarit	00:11	12	00:12	12	00:10	13	00:25	33	00:11	
Construcții și reparații	00:20	19	00:17	16	00:23	19	00:16	12	00:19	
Cumpărături și servicii	00:22	44	00:24	38	00:21	49	00:13	22	00:24	
Îngrijirea copiilor	00:16	22	00:12	16	00:17	21	00:07	7	00:14	
Alte activități domestice	0:22		0:14		0:19		0:41		0:16	
TOTAL	06:54		06:36		06:38		06:01		06:55	

